

Kingdom of the Netherlands

NDN
VOJVODINE

LOKALNI NOVINARI DISKRIMINISANI, MEDIJSKI KONKURSI U SLUŽBI PROPAGANDE

ANALIZA FINANSIRANJA MEDIJA U MULTIETNIČKIM
SREDINAMA

Nezavisno društvo novinara Vojvodine

Zmaj Jovina 3/I, 21000 Novi Sad

Tel: +381 21 472 3180

www.ndnv.org

Za izdavača
Sladana Gluščević

Publikaciju pripremili:
Smiljana Milinkov
Branka Dragović Savić
Veljko Milić

Lektor:
Vanja Velisavljev

Dizajn i prelom:
Sonja Spasojević

ISBN:
ISBN-978-86-88303-33-0

Novi Sad, decembar 2022. godine

SADRŽAJ

UVOD	4
2. ANALIZA PRAVNOG OKVIRA.....	7
2.1. Krivično-pravna zaštita novinara u Republici Srbiji	7
2.2. Mediji civilnog sektora	8
2.3. Konkursno sufinansiranje projekata od javnog interesa u oblasti javnog informisanja.	12
3. PREGLED PROJEKTOG SUFINANSIRANJA U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA U VOJVODINI.....	14
3.1. Lovci na lokalne medijske konkurse.....	14
3.2. Subotica – Kasa za odabrane	14
3.3. Pančevo – Meka za tabloide.....	17
3.4. Sombor - Prepisane liste dobitnika.....	19
3.5. Bački Petrovac – Mala medijska trpeza, ali za odabrabne se uvek nađe.....	21
3.6. Senta – Kad nema za sve, onda sve za jednoga	23
3.7. Novi Sad – Medijski kolač za proverene aktere.....	23
4. NAJVAŽNIJI REZULTATI ANALIZE INTERVJUA.....	29
4.1. Finansijska održivost medija	31
4.2. Politički pristisci i bezbednost novinara	37
4.2.1. Diskriminacija	42
4.2.2. Odnos prema novinarkama	43
4.3. Profesionalni rad	44
4.3.1. Zadovoljstvo poslom	48
5. PREPORUKE.....	49
PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE KVALITETA INFORMISANJA I OSTVARIVANJE MEDIJSKIH SLOBODA.....	51
PRILOZI – INTERVJUI SA NOVINARIMA IZ MULTIETNIČKIH SREDINA.....	52
1. Zlata Vasiljević: Radimo tako da se za deset godina niko od nas ne stidi svojih tekstova.	52
2. Vladimira Dorčova Valtnerova: Kad smo obrnuli priču i krenuli od lokala, neki krugovi su počeli da nam se šire	59
3. Sava Majstorov: Mi imamo lokalne medije, ali nemamo novinare, sve je propaganda	65
4. Peter Kokai: Konkurisali smo jednom u 27 opština i svi su nas odbili sa identičnim obrazloženjem.....	70
5. Nenad Živković: Što je gore lokalno novinarstvo, to gore po lokalnu zajednicu.....	75
6. Natalija Jakovljević: Pišemo o svim onim temama o kojima naše kolege čute	83
7. Čaba Presburger: Političko upravljanje manjinskim medijima je potpuno otvoreno.....	91
8. Božidar Stojkov: Samo da se vratimo na to da radimo normalno naš posao.....	96
9. Boris Varga: Teško je rađanje slobode u medijima na jezicima nacionalnih zajednica	104

UVOD

“Politički i medijski pejzaži u Srbiji ostaju polarizovani i u njima i dalje dominiraju Srpska napredna stranka (SNS) i aktuelni predsednik” navodi se u Izveštaju¹ Evropske komisije za period od juna 2021. do juna 2022. Godine, uz konstataciju da nije ostvaren napredak po pitanju slobode izražavanja. Takođe, stoji da su u nekoliko slučajeva napada i pretnji policija i tužilaštvo brzo reagovali, ali da su slučajevi nasilja nad novinarima i dalje zabrinjavajući, te da celokupno okruženje za nesmetano ostvarivanje slobode izražavanja i dalje treba dodatno ojačati u praksi. Navodi se i da dolazi do sve većeg kašnjenja u sprovođenju Medijske strategije, što utiče i na najvažnije mere kao što su izmene Zakona o javnom informisanju i medijima i Zakona o elektronskim medijima.

Na indeksu medijskih sloboda međunarodne organizacije Reporteri bez granica², u odnosu na izveštaj iz 2021. godine, Srbija je nešto bolje rangirana, na skali se popela za 14 pozicija i zauzela 79. mesto, međutim i dalje je najlošije rangirana od svih zemalja bivše Jugoslavije i nalazi se u kategoriji država koje se ocenjuju kao problematične.

I u godišnjem izveštaju³ Beogradskog centra za ljudska prava konstatuje se da je sloboda medija i dalje jedno od najugroženijih prava u Srbiji, te da je nastavljeno pogoršavanje stanja na medijskoj sceni: broj napada i pritisaka na novinare se povećava; retorika vlasti prema medijima koji objektivno izveštavaju dalje se zaoštrava; obilno se finansiraju provladini mediji i pored toga što je najveći broj pritužbi za povredu profesionalnog kodeksa, kršenja zakona i moralnih načela podnet baš protiv ovih medija. U pomenutom izveštaju stoji i da je u Srbiji govor mržnje postao uobičajen način komunikacije u javnoj sferi, koji se ne može isključivo pripisati tabloidima već i onima koji najčešće diktiraju javni narativ, nosiocima izvršnih i zakonodavnih funkcija, kao i da se nastavlja sufinansiranje medijskih sadržaja provladinih medija koje je u suprotnosti sa važećim pravilima zbog brojnih kršenja profesionalnih i moralnih kodeksa, kao i zakona.

Iako se kao opšti cilj Strategije⁴ razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020-2025. (Medijska strategija) i pratećeg Akcionog plana⁵, navodi unapređen sistem javnog informisanja kroz harmonizovan pozitivni pravni okvir koji garantuje slobodu izražavanja, slobodu medija, bezbednost novinara, medijski pluralizam, razvijeno medijsko tržište, osnaženu novinarsku profesiju, edukovano građanstvo i institucije sposobne za primenu regulative - dve godine nakon usvajanja ovog dokumenta, suštinski ni u jednom segmentu nije postignut napredak. Na osnovu rezultata analize postojećeg stanja u oblasti javnog informisanja koji pokazuju nepovoljan socio-ekonomski, profesionalni položaj i bezbednost novinara i

---

1 file:///C:/Users/PC/Documents/NDNV%20projekti/diskriminacija%20novinara/Serbia_Report_2022_SR.pdf. Pristupljeno 2.12.2022.

2 <https://www.cenzolovka.rs/pritisci-i-napadi/svetski-indeks-medijskih-sloboda-srbija-napredovala-do-79-mesta-ali-i-dalje-u-drustvu-problematicnih-drzava/>. Pristupljeno 2.12.2022.

3 Pokuševski, Dušan. (2021). Ljudska prava u Srbiji 2021. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava. <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2022/03/Ljudska-prava-u-Srbiji-2021.pdf> Pristupljeno 15.11.2022.

4 Strategija razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020-2025. Službeni glasnik RS, broj 11/20. Preuzeto 12. januara 2021. sa <https://www.kultura.gov.rs/tekst/sr/4993/strategija-razvoja-sistema-javnog-informisanja-u-republici-srbiji-za-period-od2020-do-2025.php>

5 Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020-2025, u periodu 2020-2022. godina. Preuzeto 12. januara 2021. sa <https://www.kultura.gov.rs/tekst/sr/5745/akcioni-plan-za-sprovođenje-strategije-razvoja-sistemajavnog-informisanja-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godina.php>.

medijskih radnika, proistekla je i prva mera pomenute Medijske strategije koja je definisana kao „poboljšanje i bezbednosni, socio-ekonomski i profesionalni uslovi za rad novinara i medijskih radnika”, međutim analize pokazuju da pomaka po tom pitanju nema.

Istraživanja sprovedena poslednjih desetak godina u Republici Srbiji (Mihajlović 2011; Udruženje novinara Srbije (UNS), 2014; Mihailović 2015; Vukasović 2016; Matić 2018) ukazuju na vrlo loš socio-ekonomski položaj medijskih radnika.

U poređenju sa prethodnim navodima, istraživanje⁶ u okviru projekta „Istraživanje i analiza percepcije socio-ekonomskog položaja novinara i medijskih radnika u Vojvodini“ koji je Nezavisno društvo novinara Vojvodine (NDNV) realizovalo tokom 2020/2021. godine među novinarima i medijskim radnicima u Vojvodini pokazuje da niske zarade ipak nisu primarni problem medijskih profesionalaca. Analizom je ustanovljeno da su politički pritisci i odsustvo medijske autonomije, senzacionalizam i tabloidizacija, nepoštovanje etičkih standarda profesije, pa i nizak nivo medijske pismenosti građana problemi koji više muče novinarsku zajednicu.

Navedeno istraživanje pokazuje i da na profesionalni status novinara i medijskih radnika u Vojvodini koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina dodatno utiču nacionalni saveti koji u velikoj meri kontrolišu sferu informisanja. Naime, usled čestog nerazumevanja između medija i izdavača čiji su osnivači nacionalni saveti, novinari trpe velike profesionalne pritiske. Nalazi ukazuju i da novinari iz manjinskih medija smatraju da su u lošijem ekonomskom položaju u odnosu na novinare koji izveštavaju na srpskom jeziku, što potvrđuju i podaci koji govore da novinari koji izveštavaju na srpskom jeziku u proseku najčešće zarađuju između 51.000 i 60.000 dinara, dok novinari koji izveštavaju na manjinskim jezicima najčešće u proseku zarađuju između 41.000 i 50.000 dinara. Novinari i medijski radnici koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina ipak u prvi plan stavljaju profesionalni pa tek onda ekonomski položaj novinara. Rešenje za poboljšanje položaja novinara koji izveštavaju na jezicima nacionalnih manjina vide u usvajanju internih kodeksa koji bi trebalo da regulišu pitanja autonomije u obavljanju poslova i poštovanja etičkih pravila profesija.

Kada je reč o profesionalnom položaju žena u novinarstvu, analiza je pokazala da novinarke smatraju da su žene u novinarstvu češće izložene uvredama, mizoginiji i govoru mržnje, i u virtuelnom i u realnom prostoru i ocenjuju da je to posledica patrijarhalne svesti koja je i dalje prisutna u društvu. Zabrinjavajući su rezultati ankete koji se odnose na problem rodne neravnopravnosti, seksualnog uznemiravanja i bezbednosti, jer pokazuju da se navedenim temama ne pridaje značaj, kako u medijskim organizacijama, tako i od strane novinara i novinarki.

Imajući u vidu navedene nalaze koji jasno ukazuju na konstantno urušavanje medijskih sloboda, Nezavisno društvo novinara Vojvodine pokrenulo je projekat koji se bavi analizom faktora koje utiču na profesionalni rad medijskih radnika u multietničkim sredinama. Ideja projekta *Analysis of the current situation in discrimination against journalists, with focus on multiple, compound and intersectional discrimination, and the safeguarding freedom of expression in a local context. (Mreža otpornosti za zaštitu novinara od diskriminacije i unapređenje međusektorskog poverenja u multietničkim zajednicama u Srbiji)* je da istraži da li, koliko i na

6 Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja sistema javnog informisanja u Republici Srbiji za period 2020-2025, u periodu 2020-2022. godina. Preuzeto 12. januara 2021. sa <https://www.kultura.gov.rs/tekst/sr/5745/akcioni-plan-za-sprovođenje-strategije-razvoja-sistemajavnog-informisanja-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godina.php>.

koji način se manifestuje diskriminacija novinarki i novinara u lokalnim sredinama, te da li je moguće uspostaviti korelaciju između političkih pritisaka i poštovanja profesionalnih i etičkih standarda u medijskom izveštavanju. Fokus istraživanja je na analizi (ne)responzivnosti institucija i pristupa informacijama, projektnog sufinansiranja, pretnji i napada, sa posebnim osvrtom na medijske radnike iz zajednica nacionalnih manjina, kao i na one koji žive i izveštavaju u multietničkim sredinama.

Istraživanje je sprovedeno putem analize pravnog okvira i podataka/rezultata konkursa za finansiranje informisanja u lokalnim sredinama, kao i uz pomoć dubinskih intervju sa devet novinara i novinarki, urednika i urednica, direktora ili vlasnika i vlasnica medija iz različitih multietničkih sredina u Vojvodini: Subotice, Sombora, Sente, Novog Sada, Pančeva, Maglića (Bački Petrovac) i Ruskog Krstura. Učesnici istraživanja rade u medijima koji se razlikuju po tipu vlasništva (mediji civilnog društva, javni servisi, komercijalni i mediji čiji su izdavači saveti nacionalnih zajednica) i izveštavaju na različitim jezicima: slovačkom, mađarskom, rusinskom, romskom i srpskom (*Pančevo.city*, *Magločistač*, *Sombor.info*, *Storyteller*, *Ruske slovo*, *Novinsko-izdavačka ustanova Hrvatska riječ*, *Radio-televizija Vojvodine* (program na romskom jeziku i mađarskom jeziku), *Autonomija* (na mađarskom jeziku), *Családi Kör* (Čaladi Ker (Porodični krug)) i *Szabad Magyar Szó* (*Sabad Mađar So* (Slobodna mađarska reč)).

2. ANALIZA PRAVNOG OKVIRA

2.1. Krivično-pravna zaštita novinara u Republici Srbiji

Krivičnopravna zaštita novinara u Republici Srbiji uređena je Krivičnim zakonikom i Zakonikom o krivičnom postupku. Pored ova dva zakona postoje i drugi mehanizmi zaštite novinara u krivičnom postupku, a koji su uspostavljeni, pre svega kao rezultat rada Stalne radne grupe za bezbednost novinara.

Krivični zakonik pojam novinara definiše prilično široko te posebnu zaštitu pruža licima koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja. Dakle, pored samih novinara u krug lica koja uživaju zaštitu kao novinari spadaju i sva ona lica koja učestvuju u izradi novinarskih sadržaja poput kamermana, montažera... Treba naglasiti da se posebna krivičnopravna zaštita novinarima ne pruža u svakoj situaciji, nego isključivo kada je krivično delo na štetu novinara izvršeno zbog posla koji novinar obavlja.

Sam Krivični zakonik pruža posebnu zaštitu licima koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti javnog informisanja kada su pitanju tri krivična dela i to:

- Poseban oblik krivičnog dela Teško ubistvo (član 114. stav 1. tačka 8. KZ) ukoliko je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u vezi sa poslovima koje obavlja;
- Poseban oblik krivičnog dela Teška telesna povreda (član 121. stav 6. KZ), kada je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja i,
- Poseban oblik krivičnog dela Ugrožavanje sigurnosti (član 138. stav 3. KZ), koje je izvršeno prema licu koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja.

Pored ova tri krivična dela, Podgrupa za analizu Krivičnog zakonika identifikovala je još 35 krivičnih dela koja se mogu izvršiti na štetu bezbednosti novinara.

Zakonikom o krivičnom postupku uređen je način podnošenja krivične prijave zbog postojanja osnovne sumnje da je izvršeno krivično delo, postupanje nadležnih organa u krivičnom postupku, kao i položaj oštećenog u krivičnom postupku. Sam Zakonik o krivičnom postupku ne sadrži posebne odredbe koje se odnose isključivo na oštećene novinare.

Međutim, Sporazum o saradnji i merama za podizanje nivoa bezbednost novinara i akti Ministarstva unutrašnjih poslova i Republičkog javnog tužilaštva koji su doneti sa ciljem da se podigne nivo bezbednosti novinara garantuju posebno novinarima i drugim medijskim radnicima niz procesnih prava koja se odnose pre svega na olakšano prijavljivanje krivičnih dela i na hitno postupanje policije i tužilaštva kada su u pitanju krivična dela izvršena na štetu novinara.

Gore navedenim sporazumom predviđeno je da se u svakom udruženju potpisniku sporazuma i u nadležnim tužilaštvima i policiji formiraju kontakt tačke koje će novinarima biti

dostupne 24/7 za slučaj prijavljivanja krivičnih dela izvršenih na štetu novinara u vezi sa poslom koji obavljaju. U slučaju krivičnog dela, novinar može pozvati kontakt tačku u svom udruženju i obavestiti je da smatra da je učinjeno krivično delo. Kontakt tačka iz novinarskog udruženja zatim poziva kontakt tačke u policiji i tužilaštvu i prijavljuje izvršenje krivičnog dela. Na taj način se oštećenom novinaru, sa jedne strane, znatno olakšava prijavljivanje krivičnog dela, jer ga prijavljuje osobi od poverenja iz svog udruženja, dok se, sa druge strane, čitava procedura prijavljivanja krivičnog dela znatno ubrzava jer su kontakt tačke u policiji i tužilaštvu dostupne 24/7, a sama prijava je lišena bilo kakve zakonske forme.

Pored gore navedenog, a radi efikasnije krivičnopravne zaštite oštećenih lica koja obavljaju poslove od javnog interesa u oblasti javnog informisanja (u daljem tekstu: novinari), Republičko javno tužilaštvo donelo je [Opšte obavezno uputstvo O 10/20 od 24.12.2020. godine](#). Ovim uputstvom se, pre svega, uvode obaveze javnim tužiocima, ali neke od tih obaveza istovremeno predstavljaju i dodatna prava oštećenih novinara. Ovog uputstva dužna su da se pridržavaju sva javna tužilaštva u Republici Srbiji. Prema uputstvu, u roku od 24 sata od prijema krivične prijave ili obaveštenja o izvršenom krivičnom delu javni tužilac je dužan da formira predmet i dodeli ga obrađivaču predmeta.

U narednih 48 časova, obrađivač predmeta je dužan da pozove oštećenog novinara u nadležno javno tužilaštvo radi davanja dodatnih informacija u vezi sa predmetnim događajem, te da preduzme druge radnje u skladu sa zakonom.

O svakoj javnotužilačkoj ili sudskoj odluci u ovim predmetima, obaveštava se javni tužilac u matičnom tužilaštvu i kontakt tačka u nadređenom javnom tužilaštvu.

Zamenici javnog tužioca koji su određeni kao kontakt tačke, dostupni su kontakt tačkama u novinarskim i medijskim udruženjima 24 časa i u stalnoj je koordinaciji sa kontakt tačkama u policiji.

Pored kontakt tačkama u novinarskim i medijskim udruženjima, za prijavljivanje krivičnih dela novinarima je dostupan i call centar „Sigurna linija“ na broju 0800 100 115 koja predstavlja specijalni besplatni broj telefona i direktnu liniju, na koju novinar/novinarka ili medijski radnik/radnica može prijaviti svaku situaciju koja proizvodi osećaj ugroženosti zbog bavljenja novinarskom profesijom. Pozivom na ovaj broj dobijaju se jasnija objašnjenja o zakonskom tretmanu dela, i o postupcima koji treba da se pokrenu kako bi se nadležnim institucijama, policiji i tužilaštvu prijavilo ugrožavanje bezbednosti, ako je reč o slučajevima koji se gone po službenoj dužnosti. Takođe se dobijaju i informacije o kontakt tačkama policije i tužilaštva koje su nadležne za region u kojem ugroženi novinar/novinarka rade ili u kojem je počinjeno delo.

2.2. Mediji civilnog sektora

Mediji civilnog sektora u zakonskom smislu prepoznati su 2014. godine, usvajanjem Zakona o elektronskim medijima. Međutim, treba naglasiti da se za medije civilnog sektora u ovom zakonu koristi drugi termin – pružaoci medijske usluge civilnog sektora. U relevantnim međunarodnim dokumentima čiji su donosioci Evropski parlament i Komitet ministara Saveta Evrope za ovu vrstu medija koristi se treći termin – mediji zajednice (community media).

Regulatorni okvir za medije civilnog sektora sastoji iz domaćih pravnih akata i

potvrđenih međunarodnih akata. Članom 16. stav 2. Ustava Republike Srbije, predviđeno je da su opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori sastavni deo pravnog poretka Republike Srbije i da se neposredno primenjuju.

Jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata koji se odnose na medije civilnog sektora je Rezolucija Evropskog parlamenta o medijima civilnog sektora u Evropi od 25.9.2008. godine.

Rezolucija prepoznaje medije civilnog sektora kao efikasno sredstvo za jačanje kulturne i jezičke raznolikosti, socijalne inkluzije i lokalnog identiteta. Prepoznata je važnost medija civilnog sektora u negovanju pluralizma, tolerancije i interkulturalnog dijaloga. Prema Rezoluciji, mediji civilnog sektora treba da pomažu jačanju identiteta pojedinih interesnih grupa, ali i da omoguće članovima tih grupa da se povežu sa drugim društvenim grupama. Mediji civilnog sektora treba da doprinesu interkulturalnom dijalogu na taj način što će širu javnost edukovati o borbi protiv negativnih stereotipa i ideja koje dolaze putem masovnih medija o društvenim zajednicama kojima pretilo isključenje kao što su migranti, Romi, etničke ili verske manjine. Mediji civilnog sektora treba da pomognu i članovima civilnog sektora koji su u nepovoljnom položaju da postanu aktivni učesnici u važnim javnim raspravama. Oni doprinose većoj medijskoj pismenosti građana kroz njihovo direktno uključivanje u stvaranje i distribuciju medijskog sadržaja. U slučajevima kada javni servisi i komercijalni mediji nisu zainteresovani za lokalne teme, mediji civilnog sektora postaju jedini izvor lokalnih vesti i jedini glas lokalnih zajednica. Rezolucija prepoznaje finansijsku održivost kao jednu od osnovnih preduslova za ovu vrstu medije i ističe da bez odgovarajućih finansijskih sredstava ne može biti ni kvalitetnih medija civilnog sektora, kao i da su postojeći izvori finansiranja medija civilnog sektora prilično oskudni, te prepoznaje neophodnosti dodatnog finansiranja ovih medija. Mediji civilnog sektora moraju da budu nezavisni od uticaja politike.

Rezolucijom se daje preporuka državama da u svojim pravnim sistemima prepoznaju medije civilnog sektora kao posebnu vrstu medija, pored javnih medijskih servisa i komercijalnih medija.

Savet Evrope je takođe prepoznao značaj medija civilnog sektora. Godine 2009. je Komitet ministara doneo Deklaraciju o ulozi medija zajednice u promociji društvene kohezije i interkulturalnog dijaloga. Zbog svoje bliskosti publici, mediji civilnog sektora odražavaju različite društvene potrebe i obavljaju funkcije koje komercijalni mediji i javni medijski servisi ne mogu u potpunosti ispuniti. Mediji civilnog sektora doprinose javnoj debati, političkom pluralizmu i svesti i postojanju različitih mišljenja. Oni omogućavaju različitim društvenim grupama kao što su kulturne, jezičke, etničke verske ili druge manjine da primaju i prenose informacije. Kada su u pitanju jezičke manjine, posebno se naglašava da manjinski mediji civilnog sektora, koristeći jezik svoje publike, efikasno mogu da dopru do manjinske publike.

Prepoznaje se i važnost medija civilnog sektora u razvijanju medijske pismenosti kroz direktno učešće građana u procesu kreiranja i distribucije medijskog sadržaja.

Zbog značaja koji mediji civilnog sektora imaju u društvu, Deklaracija daje preporuku državama članicama da ispituju mogućnosti za opredeljivanje sredstava na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou za direktnu ili indirektnu podršku sektoru, uzimajući u obzir aspekte konkurencije.

Preporuka CM/Rec (2018)1 Komiteta ministara državama članicama o medijskom pluralizmu i transparentnosti medijskog vlasništva naglašava da nezavisni i održivi javni servisi i neprofitni mediji civilnog sektora mogu poslužiti kao protivteža povećanoj medijskoj koncentraciji. Javni medijski servisi posebno su pogodni da zadovolje potrebu za informacijama i interese svih delova sektora, kao što je to slučaj i sa medijima civilnog sektora u odnosu na svoje korisnike. Države treba da podstiču i podrže uspostavljanje i funkcionisanje manjinskih, regionalnih, lokalnih i neprofitnih medija, i da obezbede finansijske mehanizme za podsticanje njihovog razvoja. Takvi nezavisni mediji daju reč zajednicama i pojedincima na teme koje su relevantne za njihove potrebe i interese i stoga su ključni za javnu raspravu o pitanjima koja možda nisu zastupljena u *mainstream* medijima kao i za olakšavanje inkluzivnih i participativnih procesa unutar šire zajednice kao i na regionalnom i lokalnom nivou.

Kada je u pitanju unutrašnje zakonodavstvo, Zakon o javnom informisanju i medijima, kao krovni medijski zakon, ne prepoznaje medije civilnog sektora kao posebnu vrstu medija, čak ih i ne pominje.

Sa druge strane, mediji civilnog sektora definisani su u Zakonu o elektronskim medijima. Ovaj zakon, u članu 44. pored javnih medijskih servisa i komercijalnih medija, prepoznaje medije civilnog sektora kao treću vrstu pružalaca medijskih usluga i na taj način ih svrstava u zasebnu kategoriju koja je po svojoj prirodi negde između javnog medijskog servisa i komercijalnih medija. Takođe, zakon predviđa da pružaoci medijske usluge među kojima su i mediji civilnog sektora, mogu pružati medijsku uslugu na teritoriji cele Republike Srbije ili na jednom njenom delu.

Medijima civilnog sektora posvećeno je IV poglavlje Zakona o elektronskim medijima pod nazivom Audio-vizuelne medijske usluge civilnog sektora. članom 72. propisana je svrha pružanja medijskih usluga civilnog sektora. Tako se medijske usluge civilnog sektora pružaju radi zadovoljavanja specifičnih interesa pojedinih društvenih grupa (nacionalne manjine, omladina, stari, osobe sa invaliditetom itd.) i organizacija građana, a ne radi sticanja dobiti. Ovako određena svrha pružanja medijskih usluga civilnog sektora je u skladu sa najvažnijim međunarodnim dokumentima, međutim nije potpuna. U skladu sa Deklaracijom Saveta Evrope o ulozi medija zajednice u promociji društvene kohezije i interkulturalnog dijaloga, upravo doprinos društvenoj koheziji i interkulturalnom dijalogu jeste svrha ove vrste medija, pa bi se i svrha pružanja medijskih usluga civilnog sektora proširila na taj način što bi se dodalo da se medijske usluge civilnog sektora pružaju i radi promocije društvene kohezije i interkulturalnog dijaloga.

Kada je u pitanju svrha pružanja medijskih usluga civilnog sektora, važan segment predstavlja neprofitni karakter ovih medija. Dakle, izdavači medija civilnog sektora ne mogu biti orijentisani na sticanje dobiti što je od direktnog uticaja na krug pravnih subjekata koji mogu biti pružaoci medijskih usluga civilnog sektora.

S obzirom da su privredna društva i preduzetnici orijentisani na sticanje dobiti, oni ne mogu biti osnivači medija civilnog sektora. Zakon dalje određuje koji je to krug pružalaca medijske usluge civilnog sektora i to su: udruženja, zadužbine, fondacije, crkve i verske zajednice.

Dalje, Zakon o elektronskim medijima propisuje da medijski sadržaj koji pružaju mediji

civilnog sektora mora biti u skladu sa oblašću delovanja pružaoca medijske usluge. Naime, statutom udruženja, zadužbina ili fondacija, obavezno mora biti definisana oblast ostvarivanja ciljeva i ciljevi radi kojih se osnivaju. S obzirom da mediji civilnog sektora treba da održavaju interese društvenih grupa koje su okupljene u ove organizacije radi zajedničkog ostvarivanja ciljeva, i mediji civilnog sektora osnovani od strane ovih organizacija treba da svoj medijski sadržaj prilagode postavljenim ciljevima organizacije.

Zakon o elektronskim medijima propisuje da se medijska usluga civilnog sektora može pružati u okviru lokalne odnosno regionalne zone pokrivanja.

Na medijske usluge civilnog sektora se primenjuju i odredbe Zakona o javnim medijskim servisima koje se odnose na obaveze pružaoca medijske usluge javnog servisa u ostvarivanju opšteg interesa. U skladu sa Zakonom o javnim medijskim servisima, javni interes koji javni medijski servis ostvaruje kroz svoje programske sadržaje je:

1. istinito, blagovremeno, potpuno, nepristrasno i profesionalno informisanje građana i omogućavanje slobodnog formiranja i izražavanja mišljenja slušalaca i gledalaca na teritoriji Republike Srbije, autonomne pokrajine i lokalne samouprave;
2. poštovanje i predstavljanje osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrednosti i institucija i unapređivanje kulture javnog dijaloga;
3. poštovanje privatnosti, dostojanstva, ugleda, časti i drugih osnovnih prava i sloboda čoveka;
4. poštovanje i podsticanje pluralizma političkih, verskih i drugih ideja i omogućavanje javnosti da bude upoznata sa tim idejama, ne služeći interesima pojedinih političkih stranaka i verskih zajednica, kao ni bilo kom drugom pojedinačnom političkom, ekonomskom, verskom i sličnom stanovištu ili interesu;
5. zadovoljavanje potreba u informisanju svih delova sektora bez diskriminacije, vodeći računa naročito o društveno osetljivim grupama kao što su deca, omladina i stari, manjinske grupe, osobe sa invaliditetom, socijalno i zdravstveno ugroženi i dr.;
6. zadovoljavanje potreba građana za programskim sadržajima koji obezbeđuju očuvanje i izražavanje kulturnog identiteta kako srpskog naroda tako i nacionalnih manjina, vodeći računa da nacionalne manjine prate određene programske celine i na svom maternjem jeziku i pismu;
7. nepristrasno obrađivanje političkih, istorijskih, privrednih, socijalnih, zdravstvenih, kulturnih, obrazovnih, naučnih, ekoloških i drugih pitanja, omogućavajući ravnopravno sučeljavanje različitih stanovišta;
8. besplatno i jednako predstavljanje političkih stranaka, koalicija i kandidata koji imaju potvrđene izborne liste za republičke, pokrajinske ili lokalne izbore, u vreme predizborne kampanje;
9. afirmisanje nacionalnih kulturnih vrednosti srpskog naroda i nacionalnih manjina

- koji žive u Republici Srbiji, kao i zbližavanja i prožimanja njihovih kultura;
10. razvoj medijske pismenosti stanovništva;
  11. proizvodnja domaćeg dokumentarnog i igranog programa;
  12. blagovremeno obaveštavanje o aktuelnim zbivanjima u svetu i o naučnim, kulturnim i ostalim civilizacijskim dostignućima;
  13. unapređivanje opšteg obrazovanja, zdravstvenog obrazovanja i obrazovanja u vezi sa zaštitom životne sredine;
  14. razvijanje kulture i umetničkog stvaralaštva; negovanje humanih, moralnih, umetničkih i kreativnih vrednosti;
  15. zadovoljavanje zabavnih, rekreativnih, sportskih i drugih potreba građana;
  16. informisanje naših građana u inostranstvu, kao i pripadnika srpskog naroda koji žive van teritorije Republike Srbije;
  17. predstavljanje kulturnog nasleđa i umetničkog stvaralaštva u zemlji i inostranstvu;
  18. informisanje inostrane javnosti o događajima i pojavama u Republici Srbiji.

Pružaoци medijske usluge civilnog sektora oslobođeni su plaćanja naknade za izdavanje dozvole za pružanje usluge i naknade za pružanje medijske usluge u skladu sa propisima o dodeli državne pomoći.

Na kraju, Zakon o elektronskim medijima propisuje izvore finansiranja medija civilnog sektora, a to su: javna sredstva namenjena projektnom sufinansiranju, donacije, priloge građana, sponzorstva i drugi izvori prihoda, u skladu sa posebnim zakonom.

Zakon o oglašavanju takođe pominje medije civilnog sektora, i to u delu kojim se propisuje trajanje TV oglašavanja i TV prodaje. Tako je članom 35. stav 2. ovog zakona propisano da u okviru jednog punog sata emitovanog programa ustanove javnog medijskog servisa i pružaoци medijske usluge civilnog sektora, TV oglašavanje i TV prodaja ne mogu zauzimati više od 10% vremena.

U skladu sa tarifama SOKOJ-a i OFPS-a, elektronski mediji civilnog sektora plaćaju minimalnu naknadu koja se utvrđuje u iznosu od 50% od minimalne naknade.

2.3. Konkursno sufinansiranje projekata od javnog interesa u oblasti javnog informisanja

Konkursno sufinansiranje projekata od javnog interesa u oblasti javnog informisanja uređeno je Zakonom o javnom informisanju i medijima i Pravilnikom o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja.

Zakon o javnom informisanju i medijima propisuje obavezu Republike Srbije, autonomne pokrajine i lokalne samouprave da, svake godine, iz budžeta obezbede deo sredstava za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja i rasporede ih na osnovu sprovedenih javnih konkursa.

Na konkursu mogu učestvovati izdavači medija kao i pravna lica, odnosno preduzetnici koji se bave proizvodnjom medijskih sadržaja i koja priloži dokaz da će sufinansiran medijski sadržaj biti realizovan putem medija. Na konkursu se može učestvovati samo sa jednim projektom, za jedan medij. Ukoliko jedan izdavač izdaje više medija, može učestvovati sa po jednim projektom za svaki medij koji izdaje.

Prijave na konkurs ocenjuju se prema meri u kojoj su predložene projektne aktivnosti podesne da ostvare opšti interes u oblasti javnog informisanja, u skladu sa članom 15. ovog zakona i prema meri u kojoj, na osnovu podnete dokumentacije, učesnik na konkursu pruža veću garanciju privrženosti profesionalnim i etičkim medijskim standardima.

Ocenu projekata vrše komisije koje bi trebalo da budu sačinjene od nezavisnih medijskih stručnjaka i medijskih radnika koji nisu u sukobu interesa i ne obavljaju javnu funkciju.

Pravilnik o sufinansiranju projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja ("Sl. glasnik RS", br. 16/2016 i 8/2017) bliže uređuje sufinansiranje projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja.

Pravilnikom je određeno koji su organi nadležni za raspisivanje konkursa, dužinu trajanja sufinansiranih projekata, način raspisivanja konkursa, sadržinu javnog poziva, kriterijume za ocenu projekata, način izbora i način rada konkursne komisije, kao i obaveze učesnika konkursa prilikom konkursnog izveštavanja.

3. PREGLED PROJEKTOG SUFINANSIRANJA U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA U VOJVODINI

3.1. Lovci na lokalne medijske konkurse

U ovoj analizi bavimo se konkursnim sufinansiranjem medijskih programa u multietničkim sredinama, a istraživali smo period od 2017. do 2022. godine u šest vojvođanskih gradova i opština: Subotica, Sombor, Pančevo, Bački Petrovac, Senta i Novi Sad.

U svim posmatranim sredinama uočena je ista matrica - pojedini mediji postali su redovni korisnici lokalnih "medijskih budžeta", obezbeđujući time delom stabilnost finansiranja, što je inače u suprotnosti sa principima ovog modela finansiranja u čijem fokusu ne treba da budu mediji, već medijski programi koji unapređuju javno informisanje na lokalnom nivou.

Iz rešenja o raspodeli sredstava uočljive su i velike razlike u iznosima za odobrene projekte, jer po pravilu nekoliko medija dobije ogromne iznose, dok većina aplikanata dobije i nekoliko desetina puta manje novca od onih koji uzmu najveći deo medijskog kolača.

Takođe, na osnovu rešenja o dodeli sredstava po ovim konkursima, pokazuje se i da su se pojedini mediji "svestrano profilisali" u pogledu konkursnih programa, odnosno da njihovi projekti listom prolaze bez obzira da li apliciraju za medijske sadržaje, unapređenje etičkih standarda, zaštitu osoba sa invaliditetom u oblasti javnog informisanja, unapređenje informisanja na jezicima manjinskih zajednica ili za nešto drugo.

Jedan od zaključaka je i da je u potpunosti uspostavljena shema po kojoj isti aplikanti konkurišu i dobijaju novac iz lokalnih budžeta u različitim opštinama i gradovima, a u tome prednjače novosadski i beogradski mediji, dakle opet mediji, a ne programi. U tom pogledu nekolicina medija se apsolutno ističe u svojevrsnom "lovu" na lokalne "medijske konkurse".

Lokalne vlasti u posmatranim sredinama nisu imale problem ni sa tim da sredstva dodeljuju i medijima koji su opominjani od strane Saveta za štampu zbog višestrukih kršenja standarda i etike profesije. Neretko su tako i tabloidi često korisnici lokalnih budžeta namenjenih, podsetimo, unapređenju javnog informisanja. Iz toga se može zaključiti da lokalne komisije koje odlučuju o aplikacijama na ovim konkursima uopšte ne uzimaju u obzir da li aplikanti poštuju Kodeks novinara Srbije.

Istraživanje je pokazalo i da najviše novca iz lokalnih budžeta dobijaju oni mediji koji o vlasti izveštavaju afirmativno, ili čak propagandistički. Takođe, i da su među redovnim dobitnicima široj javnosti nepozante firme ili udruženja koja se u javnosti pominju samo u kontekstu medijskih konkursa. Pored toga, predstavnici medija koji postoje duže vreme, a kritički izveštavaju o lokalnim vlastima, ne samo da ne prolaze na lokalnim konkursima, već nemaju ni uvid na koji način i po kojim kriterijumima se ocenjuju podneti projekti i biraju članovi lokalnih komisija koje odlučuju o raspodeli novca u oblasti javnog informisanja.

3.2. Subotica - Kasa za odabrane

Grad Subotica u period od 2017. do 2022. godine izdašno je finansirao određene medije,

a među redovnim korisnicima bili su YU Eco, Nove subotičke novine, VTV Comnet Subotica, Sucom medija, fotografska radnja Noah i Dinovizija.

Iz subotičke kase namirivali su se i aplikanti iz drugih gradova, među kojima i već prekaljeni učesnik medijskih konkursa po Vojvodini - Novosadska TV, ali i Fondacija Panonija, Dunav produkcija i Fabrika slova iz Novog Sada. Subotički gradski oci nisu se libili ni da odvoje novac za finansiranje izdavača tabloida Alo i Kurir.

Konkursni podaci za posmatrani period bez sumnje ukazuju da su novac namenjen javnom informisanju Subotičana uvek dobijali skoro isti korisnici, te da je nekolicina aplikantata na ovaj način obezbeđivala redovne i sigurno finansiranje.

Tokom 2017. godine iz gradskog budžeta Subotice opredeljeno je na Konkursu za sufinansiranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja iz oblasti javnog informisanja ukupno **20,55 miliona dinara**, koje je dobilo 25 učesnika konkursa.

Najveći iznos opredeljen je za VTV Comnet Subotica – 3,9 miliona dinara, dok je nešto manje dobila YU Eco televizija – 3,45 miliona. Slede Magazin Dani sa 1, 87 miliona dinara i Radio Subotica sa 1,85 miliona dinara. Po million dinara dobili su Artline udruženje Subotica, Pakis produkcija Novi Sad i Srbija danas iz Beograda.

Slede Sukom media sa 880 hiljada dinara, te Nove subotičke novine sa 770 hiljada dinara, po 500 miliona opredeljeno je za Snoma doo, Fabriku slova iz Novog Sada, Udruženje novinara CRO-INFO Subotica, te nešto manji iznos od 493 hiljade Medijskoj mreži Beograd, te za YU Eco, ali radio – 450 hiljada dinara. Ostali odobreni iznosi su bili do 300 hiljada dinara.

Međutim, lokalna samouprava je donela i tri rešenja mimo konkursa za sufinansiranje projekata iz oblasti javnog informisanja, a **putem pojedinačnog davanja**: u iznosu od 100 hiljada dinara za YU Eco, 300 hiljada dinara za Nove subotičke novine i 100 hiljada dinara fotografskoj radnji Noah iz Subotice. Ovi vanredni izdaci pravdani su time da su u pitanju projekti koji nisu mogli biti planirani u vreme raspisivanja konkursa.

Na javnom konkursu 2018. godine za javno informisanje opredeljen je nešto veći budžet, i iznosio je **24,7 miliona dinara**. Sredstva je dobilo 35 podnosilaca projekata.

VTV Comnet Subotica i YU Eco televizija opet dobijaju najveće iznose – po 4,0 miliona dinara, što je skoro trećina ukupnog “medijskog” budžeta. Radio Subotica i Magazin Dani dobijaju po oko 2,0 miliona, a milion i po RTV Panonija iz Novog Sada i Fondacija Panonija. Po million dinara raspodeljeno je još za YU Eco i Panoniju iz Novog Sada. Sucom media dobio je 900 hiljada dinara, Artline i Nove subotičke novine po 800 hiljada, Udruženje novinara CRO-INFO i Snoma doo Subotica po 500 hljada, a Fabrika slova iz Novog Sada 470 hiljada dinara. Ostali su dobili manje iznose.

I ove godine **putem pojedinačnog davanja** naknadno su odobrena i sredstava u iznosu od 500 hiljada dinara Dinoviziji, a isti znos dodat je i za Nove subotičke novine, dok je 200 hiljada dodeljeno Udruženju Info-inicijativa iz Subotice. Ponovo je obrazloženo isto – da ovi projekti nisu mogli biti planirani u vreme raspisivanja konkursa.

U **2019. godini** medijski budžet značajno je povećan, i iznosio je **37,1 milion dinara**, a dodeljen je 41 učesniku konkursa.

Najveće iznose dobili su YU Eco za dva projekta 7,5 miliona, VTV Subotica 4,5 miliona, Fondacija Panonija za dva projekta 3,8 miliona, Balkan kablovske TV Novi Sad 2,5 miliona, Magazin Dani 2,4 miliona, Nove subotičke novine i Radio Subotica po 2,0 miliona, Eko medija Subotica 1,58 miliona, Sucom medija i Plej po 1,2 miliona, DVP Digital Novi Sad jedan milion, te Artline 800 hiljada dinara. Po 600 hiljada dobili su Dinovizija, Snoma doo i fotografska radnja Noah, dok je Fabrika slova iz Novog Sada dobila 500 hiljada dinara. Ostali su dobili manje iznose.

U **2020. godini** na raspolaganju za javno informisanje bilo je **40,1 milion dinara**, od čega je za sufinansiranje projekata putem javnog konkursa opredeljeno 39,3 miliona, a za sufinansiranje projekata putem pojedinačnih davanja 1,9 miliona.

Na javnom konkursu sredstva je dobilo 42 korisnika, a najviše opet YU Eco – za dva projekta 7,8 miliona dinara. Za dva projekta dobila je i Fondacija Panonija – 2,5 miliona. Takođe dva projekta prošla su i firmi Princip pres iz Beograda, vredna 2,2 miliona, kao i Adria media groupi (list Kurir) iz Beograda po 1,1 milion dinara. VTV Subotica dobila je 4,5 miliona, Nove subotičke novine 3,0 miliona, Balkan kablovska TV iz Novog Sada 2,5 miliona, Magazin Dani 2,4 miliona, Radio Subotica 2,0 miliona, Eko medija iz Subotice 1,8 miliona, veb portal Sucom medija 1,2 miliona, dok su po milion dinara iz subotičkog budžeta dobili Novosadska TV i Dunav produkcija. Po 633 hiljade dinara dodeljeno je fotografskoj radnji Noah i Dinoviziji, a po 600 hiljada dobili su Alo iz Beograda i Snoma iz Subotice. Megvajer iz Subotice dobio je 500 hiljada, a Impres iz Bačke Topole i Agencija K23 iz Subotice po 400 hiljada dinara. Ostali su dobili manje iznose, od 100 do 300 hiljada dinara.

No, i te godine je nakon konkursa, a **putem pojedinačnog davanja** dodeljeno dodatnih milion dinara RTV Panoniji iz Novog Sada, jer, kako je opet obrazloženo, njihov projekat nije mogao biti planiran u vreme raspisivanja konkursa.

“**Medijski**” budžet Subotice u **2021. godini** pao je na 33,3 miliona dinara, a taj iznos raspoređen je na 45 korisnika. Ipak, tendencija uočena godinu dana ranije da se iz subotičke kase namiruju i korisnici iz drugih gradova postaje sve izraženija.

Tako da Novosadska TV, Balkan kablovska TV iz Novog Sada, kao i DVP Digital Novi Sad – sad već dobijaju redovno po milion dinara iz budžeta Grada Subotice. Međutim, ne samo oni. Tu su i korisnici iz Beograda: Adria Media Group (izdavač tabloida Kurir), koja je ove godine za dva projekta dobila 1,1 milion, zatim i tabloid Alo sa 600 hiljada, Glas nacije sa 500 hiljada i Explore media sa 400 hiljada.

Najveći iznosi opet su bili rezervisani za YU Eco koji je za dva projekta dobio 6,6 miliona, a VTV Subotica 4,5 miliona, dok je Fondaciji Panonija prošlo čak tri projekta za koje je ukupno dobila 1,8 miliona. Standardni korisnici sa redovnim iznosima su i Magazin Dani sa 2,3 miliona i Radio Subotica sa 2,0 miliona dinara. Tu je i veb portal Sucom sa 1,2 miliona, te Nove subotičke novine i Eko medija sa po milion dinara. Iz gradske kase svake godine sredstva dobijaju i Dinovizija kojoj je u 2020. opredeljeno 513 hiljada, zatim fotografskoj radnji Noah 500 hiljada, te Agenciji K23 i Snomi iz Subotica po 400 hiljada dinara. Potpuno novi korisnik u

ovoj godini, ali sa izdašnim budžetom, bio je Milan Šveljo - Video kreativni tim Crvenka kojem je dodeljeno 2,5 miliona dinara.

Za 2022. godinu budžet za javno informisanje nešto je opet povećan, i iznosio je 40,1 milion dinara, kao i 2020. godine. Sredstva je dobilo 44 korisnika.

Milan Šveljo dobio je i ove godine 2,5 miliona, ali kao Video kreativni tim Sombor, a ne Crvenka, kao u prethodnoj godini. Najviše novca opet je opredeljeno za YU Eco – 6,6 miliona za dva projekta, VTV Subotica 4,5 miliona, Magazin Dani 3,6 miliona i Fondaciju Panonija 2,3 miliona za tri projekta. Sucom media dobio je 2,2 miliona. Po dva miliona dobili su Radio Subotica, V Production Subotica i Nove subotičke novine. I Novosadska TV dobila je više nego ranije – 1,6 miliona, Eko medija je dobila milion, a beogradska kompanija Novosti 900 hiljada dinara, sledi Dnevnik-Poljoprivrednik sa 800 hiljada. Po 600 hiljada dobili su novi korisnik ApaOne iz Novog Sada i Impres Bačka Topola. Po 500 hiljada dobila je Fabrika slova iz Novog Sada i Megvajer iz Subotice, a po 550 hiljada fotografska radnja Noah i Dinovizija. Snomi je dodeljeno 450 hiljada, a Agenciji K23 i Udruženju novinara CRO-INFO po 400 hiljada dinara. Ostali su dobili manje iznose.

3.3. Pančevo - Meka za tabloide

Najveći deo lokalnog medijskog budžeta svake od posmatranih godina dodeljivan je RTV Pančevo, Radiju Pančevo i nedeljniku Pančevac – koji kroz konkursno sufinansiranje očigledno mogu računati na redovne i stabilne prihode.

I loklani portali 013 info.rs, Južni Banat.rs, pancevoonline i Mreža lokalnih portala Moj kraj redovno dobijaju novac na medijskim konkursima.

Značajan deo iz pančevačke kase u posmatranom periodu izdvajan je i za medije iz drugih gradova, među kojima se po iznosima ističe TV Studio B, ali tu su i novosadski Dnevnik i Novosti.

Građani Pančeva finansirali su i vodeće tabloidne mediji u Srbiji: Informer, Srpski telegraf, Informer, TV Pink, TV Happy.

Godine 2017. u budžetu Pančeva za javno informisanje opredeljeno je **24,9 miliona dinara**, koje je dobilo 11 podnosilaca projekata.

Lokalni Pančevac dobio je 4,9 miliona dinara, Start press 2,0 miliona, a veći deo preostalih sredstava dobili su korisnici iz drugih gradova, u milionskim iznosima, dok je manji deo podeljen ostalim lokalnim medijima i to u znatno manjim iznosima – od 100 hiljada do 350 hiljada dinara. Elem, iz pančevačkog budžeta veći deo medijskog kolača dobili su Kriptofest Brus – 6,0 miliona dinara, PR agencija Stemeg iz Beograda – 5,0 miliona, Format Čačak – 3,8 miliona, Proizvodnja kinematografskih proizvoda i televizijskog programa Beograd – 1,2 miliona i Total medija iz Novog Sada – milion dinara.

U 2018. godini budžet za doprinos javnom informisanju porastao je na **38,0 miliona dinara**, a povećan je i broj korisnika na 24.

Među njima su i vodeći tabloidni mediji u Srbiji: Informer, Srpski telegraf, TV Pink, TV Happy. Oni su dobili po 500 hiljada dinara za informisanje građana Pančeva.

I drugi mediji koji nisu iz Pančeva dobili su značajne iznose: TV Studio B – 2,0 miliona, te list Dnevnik i portal srbijadanas.com po million dinara.

Najveći iznos dodeljen je RTV Pančevo, čak 12,0 miliona, što je bila skoro trećina ukupnog budžeta, i to za dva projekta. Nedeljnik Pančevac dobio je 5,0 miliona, portal Pančevo.rs 4,1 milion, Start press Pančevo 2,3 miliona, Radio Pančevo 2,25 miliona, Radio Bus 1,9 miliona, 013 info.rs 1,35 miliona za dva projekta, Južni Banat.rs 1,3 miliona, portal pancevoonline.rs 600 hiljada dinara i Mreža lokalnih portala Moj kraj 500 hiljada. Ostali korisnici dobili su manje iznose, od 100 hiljada do 350 hiljada dinara.

Južni Banat.rs inkasirao je te godine i dodatnih 1,9 miliona dinara, a na osnovu pojedinačnih davanja.

Za 2019. godinu za proizvodnju medijskih sadržaja grad Pančevo izdvojio je takođe **38,0 miliona dinara**, koje je raspodelio opet na 24 korisnika.

RTV Pančevo povećao je udeo dobijenih sredstava u ukupnom “medijskom budžetu” grada na 16,26 miliona dinara, koliko je dobio za čak tri projekta. Nedeljnik Pančevac dobio je 5,0 miliona, portal epancevo.rs 3,19 miliona, novine Start 013 2,28 miliona, a portal 013info.rs 1,2 miliona.

Novi portali koji su postali korisnici budžeta Pančeva su abcsport.rs sa 1,2 miliona za dva projekta, lokalnevesti.rs sa 970 hiljada dinara, republika.rs sa 700 hiljada, zeleniminuti.rs sa 650 hiljada i embargo.rs sa 500 hiljada dinara. Mreža lokalnih portala Moj kraj dobila je 900 hiljada dinara. Za portal srbijadanas.com opredeljeno je 500 hiljada dinara, a za novosadski Dnevnik million dinara.

Informer je opet dobio 500 hiljada dinara, a Večernje Novosti 400 hiljada, dok je TV Studio B dobio 1,65 miliona.

Preostala sredstva raspodeljena su u znatno manji iznosima ostalim korisnicima.

Budžet za medijske sadržaje u 2020. godini povećan je na **40,0 miliona dinara**, te raspodeljen na opet 24 korisnika.

Najveći iznos, ali ipak manji nego u prethodnoj godini, dobila je RTV Pančevo – 11 miliona, dok je Radio Pančevu dodeljeno 8 miliona, te nedeljniku Pančevac 5,05 miliona dinara. Lokalni portal start013.rs dobio je 2,15 miliona, epancevo.rs 1,7 miliona, mojkras.rs 1,3 miliona, lokalnevesti.rs 1,24 miliona, 013info.rs 1,25 miliona dinara, a zeleniminuti.rs 850 hiljada dinara. Za Starčevačke novine izdvojeno je 650 hiljada dinara.

Portal srbijadanas.com dobio je milion dinara, koliko je inkasirao i Studio B na lokalnom konkursu u Pančevu. Portalima iz Beograda espresso.rs dodeljeno je 800 hiljada, a embargo.rs 500 hiljada dinara. List Dnevnik inkasirao je 1,5 miliona dinara. Tabloidi Informer i Srpski telegraf dobijaju po već standardnih 500 hiljada dinara.

I u 2021. godini budžet za doprinos javnom informisanju Pančevaca ostao je u iznosu od **40,0 miliona dinara**, a raspoređen je na 22 korisnika.

Iako među korisnicima u ovom budžetu nije bilo Informera, iz panačevačke kase dodeljen je novac tabloidima Kurir – 800 hiljada i Alo – 600 hiljada dinara. Kompanija Novosti dobila je nešto manje – 300 hiljada, dok je za TV Studio B izdvojeno 700 hiljada dinara. Beogradski portali takođe su među korisnicima: embargo.rs sa 500 hiljada, te 24sedam.rs i srbijadanas.com sa po million dinara. Novosadski Dnevnik dobio je takođe milion dinara.

Od lokalnih portala najviše je opredeljeno za start103.rs – 1,94 miliona, zatim epancevo.rs – 1,5 milion, mojkras.rs – 1,25 miliona, lokalnevesti.rs – 1,08 miliona, 013info.rs – milion i zeleniminuti.rs – 800 hiljada. Starčevačke novine dobile su 660 hiljada dinara.

Kao i prethodnih godina, najveći deo lokalnog medijskog budžeta dodeljen je RTV Pančevo – 14,0 miliona, te Radiju Pančevo – 6,0 miliona, dok je Pančevac dobio 5,1 milion.

Na poslednjem konkursu 2022. godine za medijske sadržaje opredeljeno je takođe **40,0 miliona dinara**, a iznos je raspodeljen na 22 korisnika.

Pet korisnika dobilo je sredstva koja ne prelaze 300 hiljada, dok su izdašnije sume raspoređene već standardnim korisnicima. Najveći deo kolača opet je pripao RTV Pančevo – 13 miliona, slede Radio Pančevo sa 7,3 miliona i Pančevac sa 5,1 milion dinara. Portal epancevo.rs dobio je 2,5 miliona, start013.rs 1,75 miliona, pancevomojkras.rs 900 hiljada, zeleniminuti.rs 800 hiljada, zdravopancevo.rs 530 hiljada, a Starčevačke novine 700 hiljada dinara.

Portalu 24sedam.rs dodeljeno je million dinara, za embargo.rs 500 hiljada, a za najlepseizsrbije.rs 600 hiljada dinara. List Dnevnik dobio je milion dinara, a Dnevnik-Poljoprivrednik 700 hiljada.

Iz panačevačkog budžeta finansiran je i ove godine TV Studio B sa milion dinara, ali već tradicionalno i beogradski tabloidi Alo sa 900 hiljada dinara i Kurir sa 800 hiljada dinara.

3.4. Sombor – Prepisane liste dobitnika

“Medijski budžet” Sombora znatno je manji od panačevačkog, ali to nije bila smetnja da se, uz “odabrane” lokalne medije (sa izuzetkom SO opena, koji je inače često vraćao gradu dodeljeni iznos štiteći profesionalne principe), podmire i određeni aplikanti iz drugih gradova.

Stalni korisnici sa najvećim odobrenim iznosima su po pravilu UG Ja volim Sombor, Somborske novine sa 1,6 miliona, KA 54 Sombor i RTV Radio Sreće. No, na spisku najčešćih korisnika su i Fabrika slova iz Novog Sada, News media team Beograd i VTV Subotica.

Među onima kojima su projekti odobravani su Video kreativna tim Milan Šveljo, Dunav produkcija Novi Sad i Novosadska TV – poznati lovci na lokalne konkurse. Aplikanti dobitnici često su bili i Glas nacije i Radio SPC Blagovesnik, dok je na poslednjem konkursu sredstva dobio i Informativno-propagandni centar Kula.

Za 2017. godinu, na zvaničnom portalu grada, iako postoji dokument pod nazivom

“Rešenje o raspodeli sredstava za sufinansiranje projekata za ostvarivanje javnog interesa u oblasti javnog informisanja Grada Sombora u 2017. godini”, on nije dostupan jer ga nije moguće otvoriti.

U 2018. godini grad Sombor opredelio je **12,0 miliona dinara** za 22 projekta proizvodnje medijskih sadržaja.

Najveći iznos opredeljen je za KA-54 Sombor – 1,9 miliona, slede Somborske novine sa 1,6 miliona i HKD Vladimir Nazor koje je za emisiju na hrvatskom jeziku dobilo million dinara.

Milion dinara dodeljen je i za News media team Beograd, dok je RTV Radio Sreće dobio 990 hiljada dinara. Nešto manje, 950 hiljada, dodeljeno je Udruženju građana Ja volim Sombor. ZOANA press dobija 800 hiljada, Radio BB 500 hiljada, a 025 Info i Radio SCP Blagovesnik po 400 hiljada dinara. Ostali iznosi su niži, a zanimljivo je da je na konkursu prošao i kritčki medij SOinfo kojem je opredeljeno svega 90 hiljada dinara.

Godine 2019. sredstva za medijsku produkciju su malo uvećana i iznosila su **14,0 miliona dinara**, a raspoređena su na 23 korisnika.

Veće iznose podelili su korisnici kao i na prethodnom konkursu. Radio sreće dobio je najveći iznos – 2,15 miliona, slede UG Ja volim Sombor sa 1,7 miliona, Somborske novine sa 1,6 miliona, KA 54 Sombor sa 1,2 miliona, 025 Info sa 1,1 milion i DVP produkcija sa milion dinara. ZOANA pres dobija 950.000, Radio BB 510 hiljada, a Fabrika slova i AB Media Beograd po 500 hiljada. Po 400 hiljada dobili su Proglas Public relations i Radio SPC Blagovesnik. Ostalim korisnicima dodeljeni su znatno niži iznosi.

U 2020. godini grad Sombor je za medijsku produkciju opredelio 16,0 miliona dinara, koje je raspodelio na 23 korisnika.

Gotovo prepisana lista dobitnika iz prethodnih godina, sa nekoliko novina.

Dakle, milionske iznose dobili su: Radio sreće – 2,12 miliona, KA 54 i UG Ja volim Sombor po 1,7 miliona, Somborske novine – 1,6 miliona.

Novi milionski korisnici su Dunav produkcija Novi Sad i Novosadska TV sa po million dinara. Slede Radio BB sa 860 hiljada, Dunav televizija sa 800 hiljada, Stefan Street sa 700 hiljada i UG SO Open sa 600 hiljada. News media team Beograd, ZOANA press i Glas nacije dobili su po pola miliona, a Radio SPC Blagovesnik standardnih 400 hiljada dinara.

Za 2021. godinu opredeljen je isti iznos od **16,0 miliona dinara**, ali je manji broj korisnika, svega 16.

TV Sombor sa 2,4 miliona i UG Ja volim Sombor dobili su najveće iznose. Slede KA 54 sa 1,8 miliona, ali i Novosadska TV sa 1,5 miliona, VTV Subotica sa 1,4 miliona i Somborske novine sa 1,3 miliona dinara. Iznos od 1,8 miliona dobija i Video kreativna tim Milan Šveljo, koji je dobijao sredstva i na konkursima u Subotici.

Jedan million dobija Stefan Street, Info net 700 hiljada, Udruženje Podium Sombor 500 hiljada i po 400 hiljada dinara UG SOPEK, UG SOopen i Radio SPC Blagovesnik.

Na poslednjem konkursu 2022. godine grad je izdvojio **18,0 miliona dinara** za medijske projekte, od kojih je finansirano 18 aplikacija.

Redovni korisnici gradskog budžeta i u ovoj godini bili su UG Ja volim Sombor sa 2,2 miliona odobrenih sredstava, KA 54 sa 1,8 miliona i Somborske novine sa 1,6 miliona dinara. Po 1,5 miliona dobili su VTV Subotica, Novosadska TV i Video kreativna tim Milan Šveljo.

Novi korisnik somborske kase bio je Informativno-propagandni centar Kula, kojem je dodeljeno million dinara. UG SO open dobio je 550 hiljada, a Udruženje Podium Sombor pola miliona dinara. I tradicionalno, Radio SPC Blagovesnik “svojih” 400 hiljada dinara.

3.5. Bački Petrovac - Mala medijska trpeza, ali za odabrabne se uvek nađe

Iako najsiromašniji “medijski budžet” od ostalih koji su obuhvaćenu ovom analizom, nije bio van sfere interesovanja ginisovaca po učešću na posmatranim medijskim konkursima.

Novosadska TV, Dnevnik i Panonija prilježno su aplicirali i na konkursima u ovoj opštini i skoro redovno dobro prolazili, čak i sa debljim čekom od ostalih učesnika, a pa i onih tradicionalnih manjinskih lokalnih. Čak su se i beogradski mediji znali okoristiti o bačkopetrovačku kasu, poput portala Srbija danas ili Medijske mreže Beograd. A jedne godine ovaj dio se i tabloid Informer.

Loklani meidji TV Petrovec i Radio Petrovec, kao mediji koji su prepoznati kao lojalni loklanim vlastima, za razliku od onih koji to nisu, po pravilu dobijaju određene iznose iz gradske kase, ali, recimo 2020. godine nije prošao niti jedan lokalni aplikant.

U 2017. godini opština Bački Petrovac za medijske sadržaje opredelila je svega **3,5 miliona dinara**, a koristilo ih je 9 učesnika konkursa.

Tradicionalni manjinski mediji iz ove opštine TV Petrovec i Radio Petrovec dobili su po 600 hiljada dinara, dok je BB Radio Blu iz Bačkog Brestovca dobio 100 hiljada dinara.

Kuriozitet ovog konkursa je što je iz prilično siromašnog medijskog budžeta u poređenju s drugim opštinama, najviše novca opredeljeno za medije iz Beograda i Novog Sada koji i ne izveštavaju na slovačkom jeziku. Tako je Brif media net iz Novog Sada dobio čak milion dinara, Delta TV iz Novog Sada 300 hiljada, koliko i Srbija danas iz Beograda. Po 200 hiljada dinara dobili su Medijska mreža Beograd, Invictus media Beograd, ali i tabloid Informer.

Za 2018. godinu “medijski budžet” bio je **4,0 miliona dinara** i raspoređeno je na 10 korisnika.

Najveći iznos dobila je Novosadska TV – 1,3 miliona dinara, dok je lokalni Novi Radio Petrovec dobio 400 hiljada dinara. Na konkursu je finansiran još samo jedan lokalni korisnik, Slovački izdavački centar sa svega 100 hiljada dinara. Svi ostali korisnici su iz drugih gradova.

Značajnu sumu “zaradila” je i Delta TV – 950 hiljada dinara, dok je Panonija medija Novi Sad dobila 300 hiljada. Tu je i novosadsko Udruženje Medija portal sa 200 hiljada, te Invitem iz Kaća sa 310 hiljada, ali i Sindikat novinara Srbije koji je dobio 240 hiljada dinara. Po 100 hiljada dinara dobili su Dnevnik-Poljoprivrednik, te Savez Srba iz regiona za projekat pod nazivom “Srpsko kolo”.

Tokom 2019. godine za medijske sadržaje opredeljeno je **5,0 miliona dinara** koje je podelilo 12 korisnika, a najveće iznose opet su dobili mediji iz drugih gradova i opština.

Novosadska TV i Delta TV dobile su po million dinara, NEBS Media team iz Beograda 500 hiljada, RTV Bačka Palanka 400 hiljada za dva projekta, TV Bačka – VZV Vrbas 250 hiljada, Objektiv media NS 100 hiljada, Invitem iz Kaća 400 hiljada, Udruženje Medija Portal iz Novog Sada 300 hiljada i DVP Produkcija 200 hiljada dinara.

Lokalnim akterima i Bačkog Petrovca ostao je manji deo kolača: TV Petrovec 700 hiljada i Novi radio Petrovec 150 hiljada.

U 2020. godini budžet za medijske sadržaje iznosio je **5,5 miliona dinara**, a sredstva je dobilo osam korisnika.

Najveće iznose, po million dinara, dobili su opet Novosadska TV, TV Delta i TV Bačka-ogranak Vrbas. I Dunav televizija iz Pančeva dobila je 700 hiljada dinara, dok je Dunav produkcija (novosadski list Dnevnik se u konkursu navodi kao medij kojem su sredstva namenjena) iz Novog Sada dobila 500 hiljada. Invitem iz Kaća i Fabrika slova iz Novog Sada takođe su dobili po 500 hiljada dinara. Udruženje Moja Bačka Palanka dobilo je 300 hiljada dinara.

Niko od podnosilaca projekata iz same opštine Bački Petrovac nije dobio sredstva na ovom konkursu!

U 2021. godini za medijske projekte na raspolaganju je bio isti iznos od **5,5 miliona dinara** i raspoređen je na šest korisnika.

Ovaj put sredstva dobijaju TV Petrovec – 2,0 miliona dinara i Novi radio Petrovec – milion dinara.

No, tu su i redovni korisnici bačkopetrovačkog budžeta: Novosadska TV i TV Delta kojima je dodeljeno po 700 hiljada dinara. I ostali korisnici dolaze iz drugih sredina: marketinška kompanija Markons (list Dnevnik se u konkursu navodi kao medij kojem su sredstva namenjena) iz Novog Sada dobila je 600 hiljada, a VTV Subotica-ogranak TV Bačka-Vrbas 500 hiljada dinara.

Na konkursu 2022. godine opredeljeno je **5,85 miliona dinara**, a dobilo ih je šest učesnika konkursa.

Naravno, među njima su već redovni korisnici opštinske kase Bačkog Petrovca: Novosadska TV koja je dobila 700 hiljada i TV Delta kojoj je dodeljeno 600 hiljada dinara. Invitem iz Kaća (Radio Jugović) inkasirao je 800 hiljada, a VTV Subotica (TV Bačka-Vrbas)

750 hiljada dinara.

TV Petrovec dobila je 2,0 miliona, a Novi radio Petrovec milion dinara.

3.6. Senta - Kad nema za sve, onda sve za jednoga

Opština Senta opredeljivala je daleko najmanje novca za medijske sadržaje, a ti iznosi nisu prelazili pola miliona dinara godišnje. Prve dve posmatrane godine korisnici su bili lokalni mediji za informisanje na manjinskom jeziku ili dvojezični mediji. No, bilo je i godina kad se i iz tako siromašne kase delilo i, na primer, aplikantima iz Niša.

Jednom je čak celokupan godišnji medijski budžet dodeljen jednom aplikantu - Brif Media netu iz Novog Sada – inače poznatom korisniku lokalnih medijskih budžeta i miljeniku lokalnih medijskih komisija u gradovima i opštinama u Vojvodini obuhvaćenim ovom analizom.

U lokalnom budžetu za 2017. godinu za medijske sadržaje opredeljeno je svega **200 hiljada dinara** za informisanje na mađarskom jeziku, po sto hiljada za Vajdašag Ma i No limit radio, te 100 hiljada dinara za informisanje osoba sa invaliditetom korisniku Pro Media.

Isti korisnici dobili su jednake iznose i 2018. godine.

U 2019. godini korisnici sredstava opredeljenih **400 hiljada** za informisanje na mađarskom jeziku su Vajdašag Ma i Fox Media, kojima je raspoređeno po 200 hiljada dinara.

Za projekte javnog informisanja osoba sa invaliditetom ukupan budžet od **200 hiljada dinara** raspoređen je na tri korisnika: Novosti dana (Niš – Medijana) – 50 hiljada, DOO Reorganizacija Niš – 50 hiljada i Pro Media iz Sente – 100 hiljada dinara.

O raspodeli “medijskog budžeta” u 2020. godini nema podataka na zvaničnom sajtu opštine.

U 2021. godini ukupan “medijski budžet” od **500 hiljada dinara** dodeljen je u celosti korisniku Brif Media net iz Novog Sada!

Poslednji konkurs za 2022. godinu raspisan je 14. oktobra, ali na zvaničnom sajtu Sente u trenutku pisanja ove analize nisu bili objavljeni njegovi rezultati.

3.7. Novi Sad - Medijski kolač za proverene aktere

Tokom posmatranog šestogodišnjeg perioda, od 2017. do 2022. godine, pokazalo se da na konkursima za sredstva iz gradskog budžeta namenjena javnom informisanju prolaze uglavnom isti aplikanti. Pravilo je i da najveće iznose svake godine dobijaju isti korisnici. Stoga, konačna rešenja o raspodeli gradskog novca za informisanje Novosađana nameću i logičan zaključak da su dobitnici konkursa unapred poznati, “provereni” igrači na lokalnoj, ali i ne samo lokalnoj medijskoj sceni. Među njima nisu ni samo mediji, tu su različita udruženja, pa i privredna društva i druge organizacije. Opet, po pravilu sklona vladajućim strukturama i nesklona principu da javno informisanje služi prvenstveno javnom interesu. Najveći medijski

kolač redovno uzima Novosadska TV, koja konkuriše po različitim programima ovog konkursa i poslovično na svakom prolazi sa bar jednim projektom.

Inače, novosadski “medijski konkurs” razlikuje se od prethodno analiziranih konkursa iz drugih vojvođanskih gradova i opština i po tome što opredeljeni iznos za javno informisanje deli na nekoliko programa: za medijske sadržaje, za informisanje na manjinskim jezicima, za unapređenje javnog informisanja osoba sa invaliditetom, te za unapređenje profesionalnih i etičkih standarda. To ograničenje nije vidljivo u pogledu aplikanata koji na njih konkurišu. Naime, nekolicina njih se svestrano “profilisala”, te redovno biva nagrađena. Među takvima je, naravno, i pomenuta Novosadska TV. Ali, na primer, i Zavičajno udruženje Futog koje projektno pokriva sve programe, i to vrlo uspešno kad je u pitanju ocenjivanje podnetih projekata.

Neretki su slučajevi i finansiranja aplikanata koji nisu iz Novog Sada, već iz Subotice, Pančeva, Beograda... A jedan od redovnih korisnika novca Novosađana je i tabloid Alo. Uz Alo, novosadski “medijski budžet” redovno koristi i beogradska medijska kompanija Novosti.

A među lokalnim “miljenicima” svakogodišnje komisije, uz Novosadsku TV i Zavičajno udruženje Futog, su i Brif media net, Fabrika slova, Delta TV, Dnevnik, Master media mix, Invitem Kać, Ninamedia, IN Radio, Društvo novinara Vojvodine...

Finansiranje javnog informisanja u Novom Sadu specifično je i po tome što se gotovo po pravilu raspisuje dva konkursa godišnje, ali su aplikanti koji prolaze u oba kruga uglavnom isti.

Godine 2017. u budžetu grada za javno informisanje opredeljeno je ukupno **51,78 miliona dinara**, od kojih je 4,1 milion dodeljen za informisanje na manjinskim jezicima, a 4,3 miliona za zaštitu interesa osoba sa invaliditetom u oblasti javnog informisanja, te za projekte namenjene organizovanju i učešću na stručnim, naučnim i prigodnim skupovima i unapređenje profesionalnih i etičkih standarda u oblasti javnog informisanja 900 hiljada dinara.

Za medijske sadržaje opredeljeno je, dakle, 42,43 miliona dinara koji su raspoređeni na 47 korisnika. Najveće iznose dobili su Brif media net – 3,5 miliona; TV Delta, NS-AS (proizvodnja, trgovina i usluge) i Media info centar NS – po 3,0 miliona dinara. Slede Srbija danas iz Beograda sa 2,8 miliona, Shpeera production Futog sa 2,47 miliona; Fabrika slova sa 2,0 miliona; Master media mix NS sa 1,9 miliona; TV Most sa 1,7 miliona; Invitem iz Kaća sa 1,6 miliona i Ninamedia sa 1,2 miliona dinara. Po milion dinara dobili su Info IT media Beograd, Radio 021, Promo produkcija Šid, Magic production Ljukovo, Udruženje Tesla global forum, Pakis production NS. Front kulture Novi Sad dobio je 960 hiljada, Udruženje Ariadne 950 hiljada, Medijska mreža Beograd 900 hiljada i BB media Bački Brestovac 750 hiljada dinara. Eparhija Bačka SPC dobila je 700 hiljada dinara. Po 500 hiljada dinara dodeljeno je listu Dnevnik, Omladinini JAZAS, Lokal mediu NS i Pečatu D. Ostali korisnici dobili su manje iznose.

Korisnika sredstava namenjenih **za informisanje na manjinskim jezicima** bilo je 14, a najveći iznos dodeljen je Televiziji Most za projekat “Ruski dnevnik” - 1,0 milion dinara. RTV Signal, IN Radio i Kopernikus dobili su po 600 hiljada dinara, dok su ostali iznosi niži, od 50 hiljada do 300 hiljada dinara, i dobila su ih uglavnom udruženja manjinskih zajednica.

Budžet namenjen **javnom informisanju osoba sa invaliditetom** podeljen je između 12

korisnika, među kojima su najveći udeo ostvarili Brif media net sa million dinara, Invitem iz Kaća sa 700 hiljada i Kraftkor sa 600 hiljada dinara.

Iznos namenjen **za stručne skupove i etičke standarde** raspodeljen je na tri korisnika: 500 hiljada za Društvo novinara Vojvodine, 300 hiljada za Heror media pont i 100 hiljada za Udruženje internet portala.

Korisnici ovog konkursa dobili su sredstva u maju 2017, ali je nakon **još jednog konkursa u oktobru iste godine** za javno informisanje opredeljeno dodatnih 13 miliona dinara. Od toga su Lokal media Novi Sad i Media info centar Novi Sad inkasirali po 3,0 miliona; Marcons 1,9 miliona; Total media Novi Sad 1,6 miliona; Market IT marketing and PR 1,5 miliona; Invitem iz Kaća 800 hiljada; te TP Zoom NS, Ninamedia i RTV Signal po 400 hiljada dinara.

U 2018. godini za projekte u oblast javnog informisanja u ovoj godini izdvojen je veći iznos nego u godini ranije – ukupno **65,2 miliona dinara**.

Od toga je 43,5 miliona opredeljeno za **medijske sadržaje** koje je podelilo 58 korisnika. Najveći deo medijskog kolača dobili su Novosadska TV – 6,0 miliona, te list Dnevnik i NS-AS po 3,0 miliona dinara. Milionske iznose inkasirali su i: Fabrika slova NS i Ninamedia pod 2,0 miliona; Votens Veternik 1,8 miliona; Delta TV, Hahstag digital media group (Novi Sad uživo) i Market IT po 1,5 miliona; te Planeta 21000, Zoom NS, Master media mix NS, RTV Panonija i Info IT media iz Beograda po million dinara. Invitemu iz Kaća dodeljeno je 800 hiljada, a Bumerangu NS 700 hiljada dinara. Više korisnika dobilo je po 500 hiljada dinara, a među njima TV Most, Udruženje Posmatrač iz Beograda, list Novosti, AB Media BG, 021, Happy TV...

Za projekte namenjene **informisanju nacionalnih manjina** i etničkih zajednica opredeljeno je 6,4 miliona, a raspodeljeni su na 13 korisnika. Najveći iznos dobila je Novosadska TV – 1,3 miliona, slede Razvojni centar Comnet NS sa million dinara, IN Radio sa 800 hiljada, Udruženje Ariadne i Bumerang sa po 600 hiljada, te Udruženje Phraline sa 500 hiljada dinara. Ostali korisnici dobili su manje iznose.

Za projekte koji se odnose na zaštitu interesa osoba sa invaliditetom u oblasti javnog informisanja obezbeđeno je 4,3 miliona, a iznos je podeljen među 12 korisnika. Najviše je dobio IN Radio – 800 hiljada, Invitem iz Kaća i Novosadska TV po 500 hiljada, te Panonija media 400 hiljada dinara. Ostali su dobili između 200 i 300 hiljada dinara.

Za **unapređenje etičkih standarda** opredeljeno je 1,6 miliona, koji su raspoređeni na četiri korisnika. Heror media point dobio je million dinara, a po 200 hiljada Društvo novinara Vojvodine, Udruženje internet portala Novi Sad i Novinarska asocijacija Rusina.

Iste godine raspisan je i **drugi medijski konkurs** na kojem je opredeljeno još 9,1 miliona dinara, a iznos je raspodeljen na 24 korisnika u kategoriji medijskih sadržaja i na pet korisnika u kategoriji zaštite prava manjinskih zajednica. Novosadska TV i Brif media net okoristili su se i u drugom konkursnom krugu, a među korisnicima “manjinskog” budžeta bila je i Eparhija bačka SPC.

Za projekte od javnog interesa u oblasti javnog informisanja u 2019. godini

opredeljeno je **57,16 miliona dinara**. Od toga je za proizvodnju medijskih sadržaja određeno je 45,5 miliona, za projekte namenjene nacionalnim manjinama i etničkim zajednicama 5,5 miliona, za zaštitu interesa osoba sa invaliditetom 5,0 miliona, a za unapređenje profesionalnih i etičkih standarda 1,5 miliona.

Na **medijskom konkursu** prihvaćeno je 48 projekata. Najveće iznose ponovo su dobili Novosadska TV – 5,9 miliona i list Dnevnik – 4,8 miliona. Milionske iznose inkasirali su i NS-AS sa 2,7 miliona, DVP Digital sa 2,3 miliona, Fabrika slova sa 2,0 miliona, Ninamedia sa 1,9 miliona, Brif media net sa 1,8 miliona, IN Radio i Delta TV sa 1,7 miliona, DVP Produkcija sa 1,4 miliona, dok su Planeta 21000 i RTV Panonija dobili po million dinara. Od novosadske kase okoristili su se na ovom konkursu i beogradski mediji: Info IT medija i Emit 24 sa po sa 900 hiljada, Explore media sa 700 hiljada; te Novosti, Glas nacije i News media team sa po 500 hiljada dinara. Po pola miliona dobili su i Invitem iz Kaća, Sirmium produkcija, Objektiv media Irig, Udruženje Peritus i Novosadski Kutak. Udruženje Golubica i Votens Veternik dobili su po 700 hiljada dinara, 021 - 800 hiljada; Radio Sajam, Input LL Petrovaradin i Master media mix po 900 hiljada.

“**Manjinski**” budžet raspodeljen je na 10 korisnika. Više od polovine ukupnih sredstava dobili su Novosadska TV – 1,98 miliona i Invitem iz Kaća – 1,1 miliona. IN Radio dobio je oko 600 hiljada, a ostali korisnici po oko 200 hiljada dinara.

Budžet namenjen za **ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom** u oblasti javnog informisanja raspodeljen je među deset korisnika, a najveće iznose dobili su ponovo Novosadska TV – 1,0 milion, Humani tim iz Beograda – 800 hiljada i Zavičajno udruženje Futog oko 700 hiljada dinara. Po 500 hiljada dodeljeno je Brif media netu, Invitemu iz Kaća i Privrednom društvu Proglas public relations iz Beogarda. Iznosi ostalih korisnika su znatno manji.

Za **unapređenje etičkih standarda** finansirani su projekti Heror media ponta NS sa million dinara, te **Zavičajnog udruženja Futog** sa 300 hiljada i Društva novinara Vojvodine sa 200 hiljada.

Budžet za javno informisanje u 2020. godini bio je znatno manji u odnosu na prethodne, a ukupno je iznosio **33,65 miliona dinara**.

Od tog iznosa za **medijske sadržaje** opredeljeno je 25,2 miliona i raspodeljeni su na čak 52 korisnika. Prva na listi po odobrenom iznosu opet je Novosadska TV sa 3,1 miliona, i to za dva projekta. Slede Delta TV sa 1,4 miliona; Fabrika slova, DVP Produkcija i Dunav produkcija sa po 1,3 miliona; Ninamedia sa 1,1 milion; DVP Digital i NS-AS sa po million dinara. Projekti su odobreni i IN Radiju za iznos od 900 hiljada, 021 od 800 hiljada, te Kanalu 9 i Planeti 21000 od po 600 hiljada dinara. Među onima koji su inkasirali po pola miliona dinara su i, pored već standardnih, poput Novosti, i neki novi beogradski mediji – Adria media group, Ringier Axel Springer, ali i tabloid Alo. Zanimljivo je da je među dobitnicima ovog konkursa i RTV Pančevo, koja je dobila 300 hiljada dinara.

Za unapređenje javnog informisanja **na jezicima nacionalnih manjina** ukupan budžet iznosio je 4,3 miliona dinara. Novosadskoj TV i IN Radiju dodeljeno je po million, Invitemu iz Kaća 700 hiljada, te Kanalu 9 i Balkan kablovskoj TV po 500 hiljada dinara. Ostala četiri korisnika dobila su po 100 do 200 hiljada dinara.

Iznos od 4,1 milion dinara za unapređenje javnog informisanja **osoba sa invaliditetom** podelilo je 13 korisnika. Novosadska TV i tu je inkasirala 900 hiljada, a slede Udruženje CNN Vojvodina news i Zavičajno udruženje Futog sa po 700 hiljada dinara. Među ostalim korisnicima koji su dobili manje iznose su i Brif media net, Invitem Kać, te Eparhija Bačka SPC.

Međutim, grad je raspisao **još jedan “medijski konkurs”** krajem te godine, na kojem je obezbeđeno 15 miliona dinara, od čega 14 miliona za medijske sadržaje a million za stručne i naučne skupove.

Dodatni medijski kolač podelilo je 27 korisnika. Postavka je već manje-više standardna: Novosadskoj TV 2,0 miliona; DVP Produkciji 1,95 miliona; Master media mixu po 1,9 miliona; Udruženju Golubica, Balkan kablovske TV i za Input LL po oko 800 hiljada; te IN Radiju, Delta TV-u i Brif media netu po pola miliona dinara.

Budžet za organizovanje stručnih i naučnih skupova u cilju **unapređenja etičkih standarda** u oblasti javnog informisanja dobili su Zavičajno udruženje Futog, Heror media pont i Društvo novinara Vojvodine.

U 2021. godini za javno informisanje opredeljen je još manji iznos – **29 miliona dinara**, od čega je najveći deo bio namenjen za medijske sadržaje, dok je samo 300 hiljada određeno za stručne i profesionalne skupove i **unapređenje etičkih standarda**. Taj manji budžet u celosti je dodeljen Društvu novinara Vojvodine za projekat pod nazivom “Međunarodna medijska nagrad ‘Zlatno’ pero i godišnje nagrade DNV”.

Medijska kasa podeljena je poznatim korisnicima, a ukupno ih je bilo 55. Novosadska TV dobila je 5,05 miliona za dva projekta; Dnevnik 2,5 miliona; Master media mix 1,7 miliona; Input LL 1,5 miliona; Balkan kablovska TV 1,2 miliona; dok su po million dinara dobili Dunav produkcija, NS-AS, Fabrika slova, Novosti i tabloid Alo. Po 800 hiljada dodeljeno je IN Radiju, Invitemu iz Kaća i Radio Sajmu. Zavičajno udruženje Futog dobilo je 700 hiljada, a Brif media net 600 hiljada dinara. Po pola miliona raposređeno je na Objektiv media NS iz Iriga, VTV Subotica, Delta TV, Novosadski Kutak, Rec-on production NS i Telperion communications NS. Ostali korisnici dobili su manje iznose, a većina njih svega po 100 hiljada dinara.

Na poslednjem konkursu 2022. godine budžet za javno informisanje je udvostručen u odnosu na prethodnu godinu. Ukupno je opredeljeno **61,6 miliona dinara**, od čega za **medijske sadržaje** 51,95 miliona, kojima je finansirano 70 projekata.

Za dva odobrena projekta Novosadska TV je dobila 7,5 miliona, a list Dnevnik 5,0 miliona. IN radio, Privredno društvo Mondo inc Beograd i Adria media group (kojoj su prošla čak četiri projekta) dobili su po 2,5 miliona, a Balkan kablovska TV 2,0 miliona dinara. Po million i po inkasirali su NS-AS, DVP Produkcija i DVP Digital. Fabrika slova, Ninamedia, Glas nacije Beograd-Zemun, Delta TV, Master media mix, Radio Sajam i tabloid Alo dobili su po million dinara. Invitem iz Kaća, 021 i Udruženje Golubica dobili su po 800 hiljada dinara, a Divilion produkcija iz Beograda i Udruženje CNN Vojvodina news po 600 hiljada. Među aplikantima kojima je dodeljno po pola miliona dinara su, između ostalih, i RTV Signal, VTV Subotica, Kanal 9, Input LL, Sremska TV... Za 19 projekata dodeljeni su iznosi od 100 do 200 hiljada dinara.

Od 4,2 miliona opredeljenih za **manjinsko informisanje** okoristilo se osam aplikanata, a najviše Novosadska TV sa 1,13 miliona, kao i Kanal 9 sa million dinara. Slede Invitem iz Kaća sa 800 hiljada i RTV Signal sa 670 hiljada dinara. Ostali su dobili po 100 do 200 hiljada dinara.

Sredstva namenjena **unapređenju javnog informisanja osoba sa invaliditetom** u ukupnom iznosu od 3,85 miliona takođe su raspoređena poznatim korisnicima: Novosadskoj TV 1,5 miliona i to za dva projekta, Zavičajnom udruženju Futog 550 miliona i Kanalu 9 – 500 miliona. Ostalih sedam korisnika dobilo je po 100 do 250 hiljada dinara.

Od 1,6 miliona dinara namenjenih za unapređenje etičkih standarda, po pola miliona dodeljeno je Heror media pontu Novi Sad i već tradicioonalno – Zavičajnom udruženju Futog. Preostalih 600 hiljada dinara podelili su Društvo novinara Vojvodine (300 hiljada), Sindikat novinara Srbije (200 hiljada) i Centar Akademac (100 hiljada).

4. NAJVAŽNIJI REZULTATI ANALIZE INTERVJUA

U razgovorima sa medijskim profesionalcima problematizovano je nekoliko tematskih celina ključnih za analizu položaja novinara i novinarki, u okviru kojih su obuhvaćena pitanja koja se odnose na konkursno finansiranje, bezbednost, diskriminaciju, etičke i profesionalne standarde.

Kako bi se predupredilo da se pitanjima iz navedenih oblasti sagovornici usmeravaju ka određenom okviru, na početku su zamoljeni da navedu koji su, po njihovom mišljenju, najveći problemi u novinarstvu i medijima u Srbiji. Gotovo svi intervjuisani medijski radnici smatraju da **neprofesionalizam, kršenje etičkih i profesionalnih standarda, komercijalizacija i senzacionalizam** predstavljaju najveće probleme u medijskoj sferi u Srbiji

Najveći problem je profesionalnost novinara i odnos između novinara i vlasti, na svim nivoima. Mislim da je to povezano sa profesionalnošću novinara, jer ako imate novinare koji ne shvataju šta je profesija novinare koji ne poznaju teme kojima se bave, onda zapravo dolazimo do toga da vlast, da li politička, da li ekonomski centri moći, mogu da utiču na novinare i da ih stave u funkciju plasiranja informacija koje su njima u interesu.

Manjak objektivnosti, cenzura i autocenzura, finansije koje su usmerene ka medijima, takođe. Ali ja mislim da to dolazi zbog cenzure i autocenzure, tako se i stvaraju ti kanali finansija i veliki broj nestručnog kadra.

Problema ima puno. Novinarstvo postaje sve površnije, sve više prostora zauzimaju komercijalne televizije i tabloidi, a sve manje vidim novinare koji su to u pravom smislu te reči. Ako nemaš nekog iza sebe, državu ili vlasnika, onda je sve teže da kao nezavisan medij finansijski opstaješ, i onda manje-više treba da se prilagodimo potrebama potrošača koje su sve površnije. A kad ste manjinski medij, onda je još teže, jer je tržište manje a to znači i manje prostora za pretplatnike i za komercijalne prihode...

Strateški i najozbiljniji problem je neobnavljanje novinarske branše mladim ljudima koji su spremni da se profesionalno bave novinarstvom. Ozbiljan problem je i senzacionalizam, zatim izlazak iz normi i zanatskih pravila, klijentelizam, odnosno prevelika bliskost sa nosiocima društvene moći iz političkih, ekonomskih i partijskih lobija.

Najveći problem je to što mi još uvek zapravo nismo definisali ko je novinar i šta je zapravo novinarstvo. Imamo poplavu tih bot portala, odnosno bot medija i tabloida koji unose potpunu konfuziju... Kršenja Kodeksa su svakodnevna, standardi se ne primenjuju.

Pa sve zavisi, ako gledamo EU i taj slobodni svet, mediji u Srbiji se razlikuju, pre svega zato što u njima dominiraju neslobodni, neprofesionalni mediji, odnosno mediji koji se ne ponašaju u skladu s opštim kodeksom ili Kodeksom novinara Srbije. A rekao bih da su mediji samo oni koji poštuju novinarski kodeks. Što se tiče manjinskih medija, oni su možda još u nekom gorem položaju.

Kao znatan problem sagovornici izdvajaju i uticaj javnih funkcionera, odnosno političke pristiske, usled kojih dolazi do pojave autocenzure.

Najveći problem su politički pritisci, što dovodi do cenzure i autocenzure novinara, i ti problemi postoje kako u većinskim tako i manjinskim redakcijama. Međutim, što se tiče medija kojima je osnivač Mađarski nacionalni savet, mislim da su ti pritisci i njihov intenzitet isti kao u većini medija u Srbiji.

Po meni, najveći problemi proističu iz krovnog problema – a to su pritisci na medije “ako nisi naš”, ako nisi partijski, onda te pritskamo na sve moguće načine. Iz toga slede i problemi održivosti, finansiranja...

Imamo državni (stranački) aparat koji koji kontroliše najveći deo sistema informisanja, nadzire protok informacija, upravlja novinarima, medijima, regulatornim telima. Ista ta država ne poštuje sopstvene zakone i neguje funkcionere koji sebi dozvoljavaju neprimeren odnos prema medijima. Takođe, ozbiljan problem je što „sistem“ kontroliše i protok novca.

Kada je reč o manjinskim medijima, specifičan problem predstavlja i nedostatak kadrova, mada se na isto žale i lokalni mediji koji izveštavaju na većinskom jeziku.

Konkretno, u zajednici Slovaka nemamo veliki izbor kadrova, tražim konkretne profile i nemam ih. Ilustrativno na primeru projekta koji finansira EED bio je izazov pronaći novinarku, ali dobro je što je portal postavljen dvojezički, pa sam tu mogla da angažujem novinarku i iz druge zajednice, ali sam ipak morala pronaći i saradnicu koja govori slovački za moju sadržaje. Ako bih proširivala redakciju i tražila još nekog ko piše i govori slovački, bila bih u problemu jer je tu i pitanje kvaliteta kadrova. A nama je važan multimedijalni sadržaj, prisustvo na mrežama i okupljanje zajednice.

I možda manjak kadrova, ovde u Subotici nema dovoljno dobrih novinara ako i ima oni svi rade u medijima koji su bliski vlasti i tamo imaju sigurnu platu i nemaju nameru da menjaju ništa.

Istraživanje pokazuje da je problematičan i nedostatak medijskog pluralizma, kao i nemogućnost dugoročnijeg finansiranja i uopšte samoodrživosti medija.

Umesto da to bude cilj razvoja medijske strategije i medijske scene, mi svedočimo situaciji u kojoj postoje snažni interesi da mediji sa nezavisnom uređivačkom politikom ne postoje, pa im se na najrazličitije načine zagorčava život i otežava funkcionisanje. Ozbiljan probem vidim i u vrlo oskudnim resursima. Redakcije koje nisu povezane sa centrima finansijske i političke moći, ne da nisu samoodržive, nego opstaju zahvaljujući u najvećoj meri dobrovoljnom radu (volontiranju).

Najveći problem je to što, ako gledamo lokalne male medije, teško mogu da obezbede dugoročno finansiranje. To je možda osnova jer svi mi možemo da volimo novinarstvo ali moramo i da preživimo od toga. Znači nije dovoljno biti zaljubljen u to a nije jednostavno, s obzirom da su nam lokalni konkursi zatvoreni, ako i nisu zatvoreni to su neki mali iznosi, koji su zaista nedovoljni... Tako da u suštini najteže od svega je obezbediti kontinuirano finansiranje i da se održi broj ljudi na koje mi računamo. Eto to je možda najveći izazov a druga stvar je to da ne možemo uvek doći do nekih informacija ali smo to negde navikli pa mi i bez tih informacija možemo proizvesti sadržaj bez problema.

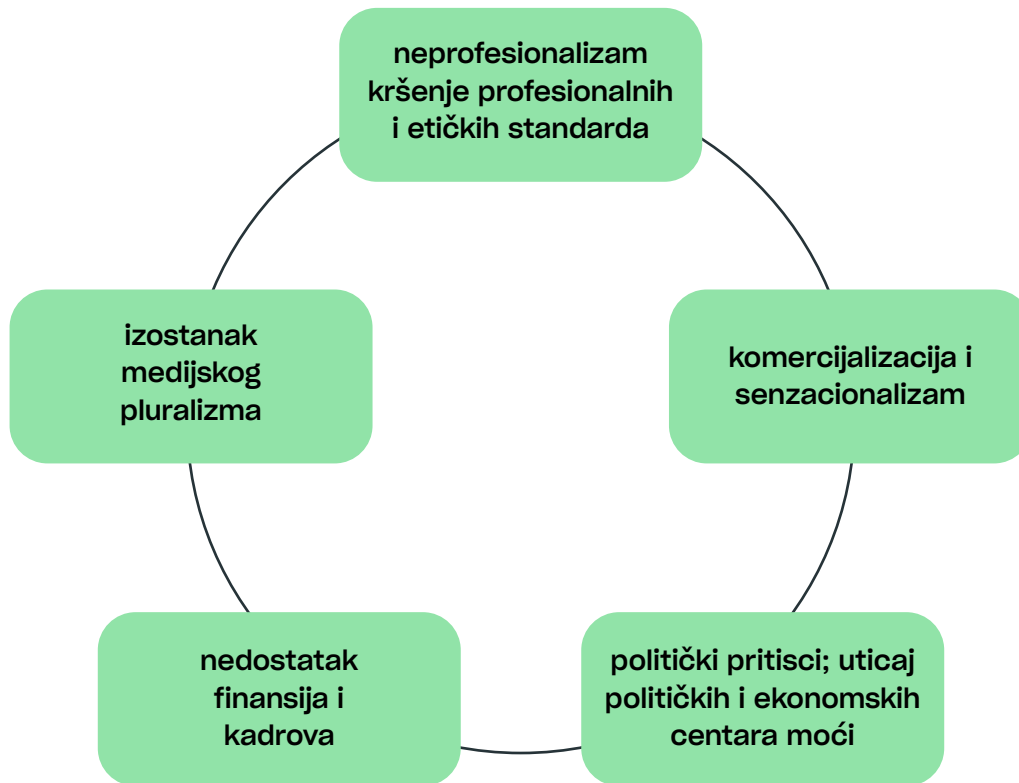

Tabela 1. Problemi u novinarstvu i medijima u Republici Srbiji

4.1. Finansijska održivost medija

Kada je reč o finansijskom aspektu, rezultati istraživanja pokazuju da je osnovna razlika u vrsti medija za koju sagovornici rade. Na osnovu navedenih odgovora, može se reći da je najstabilnija finansijska situacija u smislu redovnih prihoda u nedeljnicima čiji su osnivači saveti nacionalnih zajednica, zatim u pokrajinskom javnom servisu (RTV), dok najveće probleme sa obezbeđivanjem stabilnog finansiranja imaju vlasnici, urednici i novinari koji rade u lokalnim komercijalnim i medijima civilnog društva.

Mediji čiji su osnivači saveti nacionalnih manjina koji se nalaze na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine sredstva dobijaju iz budžeta AP Vojvodine. Sagovornici smatraju da bi u protivnom bio upitan opstanak medija na manjinskim jezicima ili bar obim u kom trenutno objavljuju ovi nedeljnici.

Naš glavni izvor finansiranja je pokrajinski budžet, jer je tako organizovano da svi manjinski mediji dobijaju finansijska sredstva iz pokrajine. Svake godine mi potpisujemo ugovor, dakle mi dobijamo sredstva na godinu dana. Sledeće godine se potpisuje novi ugovor. Takva je situacija sa svim manjinskim medijima i to je neko, da kažem, nasleđeno pravo... Dakle, mi tu sad imamo situaciju da su u odnosu na prošlu godinu nama sredstva povećana za 25 posto. Nismo mi jedini u takvoj, da kažem, povoljnoj situaciji, nego i ostali manjinski mediji. Znači, govorim o onim tradicionalnim medijima, kojima su osnivači nacionalni saveti.

Kada je reč o Ruskom slovu, javnom preduzeću, finansira se od strane države kao deo javnog interesa i rekao bih da se više od 80 posto potreba Ruskeg slova finansiraju iz pokrajinskog

budžeta... Mislim da je to jedino rešenje i da manjinski mediji, konkretno Ruske slovo i mediji na rusinskom jeziku ne bi mogli da opstanu.

Budžetska sredstva su dovoljna za osnovne potrebe medija nacionalnih manjina a dodatna sredstva obezbeđuju se objavljivanjem oglasa ili kroz projekte koji se povremeno realizuju.

Pokrajina ima obavezu da sve svoje oglase, javne pozive, oglašava na jezicima manjina, pa dobijamo od njih oglase, kao i sa područja grada Subotice, koji takođe moraju da se objavljuju na hrvatskom jeziku. I ono što radimo, to su razni projekti, da li su to projekti prekogranične saradnje, zatim projekti koje raspisuje Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, da li namenski projekti, recimo sad Ministarstvo Evropske unije i regionalnog razvoja Hrvatske je imalo projekat prekogranične saradnje...Evo sad čekamo da nam se odobri jedan Erasmus projekat. Sa poljoprivrednim portalom Agroklub radimo takođe jedan projekat... Ti projekti su nam dobrodošli, ne nužno zbog finansija, jer kažem mi i bez tih finansija možemo ali zbog širenja kruga i naših čitalaca i partnera sa kojima saradujemo.

Komercijalni prihodi ali i realizacija različitih projekata zavisi od broja medija ali i brojnosti pripadnika nacionalne zajednica, kao i u kojoj meri i na koji način je u vezi sa matičnom državom, što je posebno specifično za zajednice kao što su rusinska ili romska koje se ne mogu povezati sa jednom maticom.

Što se tiče rusinske zajednice, ona je manje brojna, ima manje medija i mediji kao što je Ruske slovo nemaju puno prostora za komercijalna oglašavanja... Međutim, postoji jedan drugi način na koji Ruske slovo dobija tu razliku od nekih 15 posto. A to su konkursna finansiranja i sponzorska, donatorska. Što se tiče donatora tu je malo popravljena situacija... Međutim ta sredstva ne idu baš direktno za informisanje na rusinskom jeziku, već, pošto se radi o novinsko-izdavačkoj ustanovi, više ide na izdavačku delatnost.

Osnovni razlozi za slabije učešće na međunarodnim medijskim konkursima pojedinih medija manjinskih zajednica su nedostatak stručnih kapaciteta, referenci i partnera, a kako kažu, znatno otežava i konformizam javnog preduzeća. Sa druge strane, i svest da su sredstva unapred podeljena doprinosi da se retko konkuriše za finansije iz lokalnih, pokrajinskih i budžeta Republike Srbije

S obzirom na predrasude da je sve to već podeljeno i s obzirom na to da ne želimo da gubimo snagu. Poznato mi je da su neke organizacije konkurisale sa raznim projektima na više mesta, u pitanju su državna sredstva, i nisu dobili. Tako da se više oslanjamo na ono gde sigurno možemo uspeti. Stvarno nam je problem taj projektni tim, taj menadžment koji bi to radio, nemamo tog kapaciteta da učestvujemo.

Prema Zakonu o javnim medijskim servisima⁷, finansiranje dva javna servisa obezbeđuje se putem taksi, sredstava iz budžeta Republike Srbije i komercijalnih prihoda. Javna medijska ustanova *Radio-televizija Vojvodine* emituje programe na 15 jezika nacionalnih zajednica koje žive na teritoriji AP Vojvodine. Program na romskom jeziku počeo je da se emituje 1992. godine, a u redakciji trenutno radi šest osoba. Zvanično se ne komentarišu potencijalne razlike u profesionalnom statusu ali i u zaradama u različitim redakcijama pokrajinskog javnog servisa.

⁷ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html Pristupljeno 25.11.2022.

Ne samo romska redakcija, sve manjinske gledaju da ne iznose prljav veš o svojim, a druga stvar što je dosta politizovana sama sadržina programa RTV-a koji je dobio tu mogućnost da kaže da je glavni, odnosno da je prvi program na srpskom jeziku bitniji od ovog.

Kada je reč o komercijalnim ili medijima koji izveštavaju na manjinskim jezicima, finansijska stabilnost zavisi od snage i ulaganja matične države, kao i od uticaja političkih struktura na oglašivače.

Jedino znam po tome koliko reklama ima Sabad Mađar so, a nema baš mnogo reklama, zato što se oglašivači plaše da se oglase na medijima koji nisu po volji SVM-a. Tu je situacija slična kao i celoj zemlji kad su u pitanju uticaji vladajuće stranke na medije i oglašivače. Naime, i komercijalni oglašivači ovde zavise od nekih političkih dilova i ne smeju da se oglase u slobodnim medijima.

Bilo je situacija da se neki kod nas nisu smeli oglasiti iz političkih razloga. Recimo firme koje koriste sredstva Fonadacije Prosperitati – poželjno je da se reklamiraju u podobnim medijima i manje-više im je zabranjeno da se oglase kod nepoželjnih medija kakvi smo mi - pošto se novac koji donira Mađarska preko te Fonadcije deli uz aktivno posredovanje SVM-a. Imamo samo jednog privatnog oglašivača koji je valjda dovoljno moćan i dovoljno hrabar za to. Imamo i nekoliko manjih oglašivača koji se kod nas oglašavaju jer baš žele da na taj način izraze svoj odnos prema aktuelnoj politici.

Svakako je limitirano, jer ne možemo da prikazemo velike brojke većim oglašivačima, a manji oglašivači u opštini Bački Petrovac vrlo gledaju kakav smo medij i kakve bi posledice imali. A sigurno bi ih imali, jer pritisci koji postoje prema medijima, postoje i prema firmama. Nismo imali konkretan primer u tom pogledu, jer nismo ni pokušavali da nudimo oglasni prostor, ali znam šta se dešava političkim aktivistima iz grupe građana koji su bili jaka opozicija na poslednjim lokalnim izborima, pošto su nekima od njih predstavnici lokalne vlasti pokušavali da ugroze radno mesto. Dakle, ako si profesionalan, nezavisan, kad je u pitanju medij – ne vidim veliki prostor za komercijalne prihode od oglašavanja.

Problem u realizaciji lokalnih medijskih konkursa, kako navode sagovornici koji rade u medijima koji izveštavaju na jezicima manjinskih nacionalnih zajednica predstavlja raspoređivanje sredstava jer zavisi od volje vladajućih struktura, ali i da li je politička opcija koja ima vlast na nivou Srbije, dominantnija u odnosu na manjinske stranke. Međutim, situacija nije drugačija ni po pitanju projektnog finansiranja na pokrajinskom i republičkom nivou.

U Senti na lokalnim konkursima, recimo ove godine, dodeljena su sredstva jednoj firmi iz Novog Sada, meni nepoznatoj, a koja će navodno izveštavati iz Sente...Ranijih godina dok je Savez vojvođanskih Mađara imao dominatnu većinu u lokalnoj samoupravi sredstva su dodeljivana medijima koji su lojalni toj stranci: Mađar so, Het nap i Panon televizija. Ove godine su naprednjaci imali veći uticaj u lokalnoj vlasti, pa je bilo nešto drugačije jer su oni namirivali i svoje favorite.

Mi se uglavnom finansiramo projektno, trenutno iz EED, zatim imamo i projekat sa Kancelarijom za Slovake u dijaspori ali to nisu velika sredstva. Ove godine dobili smo sredstva i od Ministarstva za kulturu i informisanje, ali samo zato što je tema bila kultura, pa to ne šalju na mišljenje Nacionalnom savetu Slovaka kao što je slučaj sa medijskim projektima kada Savet

redovno odbaci naše projekte. Zbog takve prakse, ove godine nisam ni slala medijski projekat na republičkom i pokrajinskom nivou.

Pre tri godine predali smo projekat za lokalno sufinansiranje u 27 opština u kojima ima pripadnika mađarske zajednice. Od 27 konkursa na svima smo izgubili. Konkurisali smo i na pokrajinskom i na republičkom, tu je bilo i odobrenih projekata. To je jedna uravnilovka u Pokrajini. Mađarski savet tu ima pravo da se izjasni o pristiglim projektnim predlozima i oni obično odluče da svi dobiju jednako i to traje tako već godinama. Nije dakle važno da li si napisao dobar ili loš projekat, svi ćete dobiti nešto.

Mislim da na lokalnim konkursima oni mediji koji rade profesionalno i slobodno ne prolaze nikako, čak, koliko mi je poznato, u većini slučajeva više i ne pokušavaju da konkurišu za budžetska sredstva, zbog iskustva koje imaju u tom pogledu, jer nisu dobijali ništa. Dakle, taj sistem finansiranja uopšte ne funkcioniše onako kako bi trebalo. Što se tiče Autonomije na mađarskom, nismo ni pokušali da konkurišemo na lokalnu, ali od Pokrajine nikad nismo dobili, jedino dobijemo na republičkom nivou.

Finasijska stabilnost komercijalnih ili medija civilnog društva koji izveštavaju na srpskom jeziku poštujući profesionalne i etičke norme, znatno je otežana. Komercijalni prihodi su minimalni a u slučaju da i postoji spremnost, reč je o manjim sredinama gde ni oglašivači nemaju velike resurse kojima mogu da raspolazu.

Imali smo primere da nam se neki oglašivači zahvale na interesovanju, ali nisu u mogućnosti da posluju s nama. Naime, sam privredni ambijent u Somboru je očajan, a pojavljivanje na SO.info portalu neće unaprediti već otežati njihovo poslovanje. Gotovo da je isključena saradnja sa javnim preduzećima i ustanovama.

Dobijali smo više ponuda od marketinških agencija ali na njih nismo odgovarali jer nismo znali u ime kojih klijenata one traže zakup oglasnog prostora, tako da smo vrlo neraspoređeni prema PR tekstovima. Za našu sliku u javnosti bi bilo kontarproduktivno da se kod nas pojavi recimo NIS-ova reklama, ili reklama Rio Tinta, a verujemo i da čitalačka publika to ne bi dočekala sa odobravanjem... Tako da smo i sami svesno ograničili mogućnost tržišnog poslovanja.

Ponekad se jave neki oglašivači, da stavimo neki baner. To su pretežno neke civilne organizacije, dešavalo se i neke firme ali to su neke manje-više nepoznate firme, nismo u sukobu interesa ili tako nešto. Ali to se retko dešava.

Sredstva koja su na raspolaganju za finansiranje medija u lokalnim budžetima su uglavnom namenjena odabranim medijima, koji se često ni ne nalaze u sredini u kojoj bi, bar prema zvaničnoj ideji projektnog finansiranja, trebalo svojim izveštavanjem da unaprede kvalitet javnog informisanja

Dobijaju ti botovski mediji. Recimo, tokom poslednjih pet godina imali smo tabloide, od Informera, preko Srpskog telegrafa, zatim Srbije danas, Studija B, pa neki vojvođanski koji se naprasno preporučio za sredstva Imamo tu i lokalni portal 025.rs koji je nastao sa idejom da zaseni SOinfo, a inače osnivač je članica lokalnog SNS. Ima dosta zaposlenih, ali ne i impresum. Favoriti su i uglavnom dobijaju najveća sredstva na lokalnim konkursima, oko dva do tri miliona.

Zato što smo u lokalnoj zajednici prepoznati po kritičkom promišljanju javnog života, pa sumnjamo da bismo bili konkurenti za osvajanje tih donacija. Posebno zbog toga što imam utisak da su dobitnici tih sredstava unapred poznati, da su to više konkursi „po pozivu“, a da samo prikazuje da su oni javni i otvoreni za sve medije... Grad Pančevo posle Novog Pazara, čini mi se, najviše u Srbiji izdvaja za lokalne medije. To je ove godine bilo 40 miliona dinara. O tome smo i više puta pisali. Unapred se zna koji će mediji taj novac dobiti. Najviše dobija TV Pančevo, koju malo ko gleda. Nekada ta vrlo prepoznatljiva i uticajna lokalna televizija koja je dobijala i međunarodne nagrade, ali je taj svoj renome poslednjih godina, od privatizacije 2015. godine, potrošila....Novac na konkursima dobija i čuveni sajt ePančevo, franšiza čuvenog vršačkog medijskog radnika Aleksandra Čupića, koji ima i sajt eVršac i ePodunavlje. Dakle, u krajevima u kojima je realna vlast, jedini čovek koji se za sve pita, potpredsednik Izvršnog odbora Srpske napredne stranke, poverenik stranke za Južni Banat i za Podunavski okrug Branko Malović. Dobijaju pare i neki usputni lokalni sajtovi, Fejsbuk stranice i neki projekti koji su ili kratkog daha ili su osnovani samo da bi poslužili kao protočni bojler ili veš mašina za pranje para.

Pretežno nismo konkurisali iz razloga što smo često analizirali projekte, ko je sve dobio novac, koliko novaca, kakva su bila pravdanja i o tome smo pisali analitičke članke i onda je to jedan od razloga da ne bismo bili u sukobu interesa, pa to nismo radili... I oni imaju tu neku umreženu komunikaciju i u svim drugim gradovima. Na primer u Subotici neko da novac nekom iz Beograda ili iz ne znam kog grada, Sombora, Malog Idoša a neko iz tog mesta da nekom drugom i onda oni sve to tako izdovaraju i nema puno prostora za bilo kakve projekte, da to bude iole ozbiljno. I to su sve neki projekti koji nemaju veze sa istraživanjem rada lokalne samouprave, već više s praćenjem rada lokalne samouprave što je po meni gubljenje vremena.

Sagovornici svedoče i o slučajevima kada su na konkursima dobili sredstva ali da je potom vršen pritisak da se promeni naziv projekta jer se smatra da je problematično spominjanje korupcije u naslovu.

Kad smo dobili, kad su objavljeni rezultati konkursa, krenula je akcija protiv mene i protiv našeg medija, tako da smo tog momenta rešili da nemamo nikakvo partnerstvo sa gradom Somborom. Sugerisano nam je da izbacimo korupciju iz naslova projekta. Dve godine smo bili isključeni, jedne godine smo takođe vratili neka mizerna sredstva, ne znam tačno koliko, možda oko sto hiljada dinara. Prethodno smo dva puta dobijali oko 30 ili 50 hiljada dinara, za projekte za koji su bili planirani deset puta veći iznosi. I nismo to koristili. Praktično, samo jedne godine smo koristili ta sredstva. Učestvujemo svake godine isključivo na lokalnom jer dosadašnji redakcijski kapaciteti nisu dozvoljavali preuzimanje dodatnih obaveza oko pokrajinskog i republičkog nivoa.

Problem je i netransparentan rad komisija koji odlučuje o dodeli sredstava za informisanje, kao i to što su članovi komisija uglavnom nepoznati medijskim profesionalcima ili su bliski političkim strankama..

U tim komisijama su obično predstavnici nekih nepoznatih medijskih asocijacija i malo poznatih medija. Jedne godine su bili iz Srbobrana, a druge godine iz Kikinde. Za mene zaista anonimusi, nisam o njima ništa čuo.

Mi uopšte ne znamo ko su ljudi koji su članovi tih komisija. Tu se samo pojave neki ispred nekih nepoznatih udruženja, kao na primer Udruženje turističkih novinara Vojvodine, ili druga fantomska udruženja totalno nepoznata čak i novinarima. Takođe, vrlo je netransparentan i

način donošenja odluka, tu ne postoji ni pravilnik na osnovu kojeg bi ti članovi komisija bodovali projekte, pa sabirali bodove, što bi možda bilo najobjektivnije. Zato sumnjam u to da se oni čak i sastaju, već mi više izgleda da samo dobiju gotova rešenja koja treba samo da potpišu, a onda to gradonačelnik, bože moj, usvoji.

Nismo se slagali s načinom na koji se biraju članovi komisije. Zato što su oni bliski strankama, s jedne strane, s druge strane nisu profesionalci. Recimo u Subotici nikad nije prošao predlog NDNV-a nego je uvek prošao predlog nekog udruženja ne znam ni ja čega, za koje nit sam čula, nit znam te osobe koje su i onda kada se malo raspitam onda saznam da je to neko ko je blizak strankama.

Nažalost, tu ne postoji nikakva kontrola, niti je poznato kako se formiraju komisije koje odlučuju o raspodeli javnog novca. U Senti su u komisiju postavljali neke ljude iz Zrenjanina, Kikinde... Nije bilo novinara koji su poznati u tom lokalnu.

Ono što takođe predstavlja problem, kako navode intervjuisani novinari i novinarkе, je što se predlozi za članove komisija koja odlučuju o medijskim konkursima koji stižu od strane medijskih udruženja, već godinama ignorišu.

S druge strane, predlozi za članove konkursnih komisija koje šalju nezavisna novinarska i medijska udruženja – ne prolaze po pravilu, između ostalog jer bismo onda imali direktan uvid u „tehnologiju” ove prevare. I mi čak ne znamo ni kad se ta komisija sastaje, ni u kom roku odlučuje.

Jedne godine sam bila predložena od NDNV-a za lokalnu komisiju, ali to nije prihvaćeno. Uglavnom tamo sede predstavnici nekih čudnih medijskih i novinarskih organizacija za koje nikad u životu nisam čula.

Pošto je gotovo onemogućen ili znatno otežan pristup projektima sredstvima na lokalnom, pokrajinskom i republičkom nivou, mediji koji drže do profesionalnog rada konkurišu kod međunarodnih donatora, organizuju kraudfanding akcije ili se već snalaze na neki drugi način, uključujući i volonterski rad.

Finansiramo se preko projektnog finansiranja, stranih donacija. Imali smo dve ili tri kraudfanding kampanje gde smo ciljano hteli da rešimo neke određene probleme kao što je redizajn sajta, zapošljavanje još jedne osobe...

Deo finansiranja snosim kao vlasnica i osnivačica, ali to je zanemarljiv deo, za sada, od agencije za konsalting. Skoro nam je odobren i projekat kod British council / Thomson fondacije, na čijem konkursu je Storyteller dobio najviše poena od 17 medija koji su konkurisali. Naša tema je ekologija i realizuje se u saradnji medija i ekološke organizacije.

Naša taktika je da imamo ogroman broj saradnika koji recimo svakih desetak dana napišu neki tekst, da se ne osećaju iskorišćeni, a da mi obezbedimo redovnost i raznolikost sadržaja. Tako da smo do sada objavili više od četiri hiljade medijskih sadržaja preko 700 autora, što je za grad veličine Pančeva ogromna brojka...I to radimo skoro uvek bez honorara. Mi bismo svakako želeli da budemo adekvatno plaćeni, ali toliko je prepreka...Bilo je i ideja za crowdfunding kampanje, i to smo imali, što s vremena na vreme može biti uspešno, ali to zahteva da se time bave mlađi ljudi koji su marketinški orijentisani, a ne novinari moje generacije. Razmišljali smo i da uvedemo

pretplatu, ali smo od toga odustali, jer smo procenili da bismo teško našli ljude koji bi bili spremni za redovnu izdatke. Od početka internet novinarstva publika je naviknuta na besplatne sadržaje i sad je to jako tešk promeniti.

Bez obzira da li medij izlazi na većinskom ili manjinskom jeziku, pogotovo kada je reč o štampanim izdanjima, prodaja opada, jer se publika koja se informiše na tradicionalan način smanjuje.

Prvi broj Čaladi Kera izašao je 1990. godine, tad je bio u vlasništvu privatne firme. Pre šest godina nedeljnik je preuzela Fondacija Sloboda štampe funkcionise kao medij civilnog društva. Za ovih šest godina tiraž je prepolovljen. Zašto? Do pada tiraža dolazi zbog toga što naši čitaoci pripadaju starijoj generaciji i u tome je i odgovor, jer kad oni umru, nema novih, pošto mladi ne čitaju štampu. Imamo povremene donacije od privatnih donatora, ali to je jako mali udeo, a u najvećoj koristimo međunarodne donacije, kroz projektno finansiranje. Imali smo četiri velika projekta: NED, EED, Vlada Švajcarske i British Council.

4.2. Politički pristisci i bezbednost novinara

Rezultati istraživanja pokazuju da su novinari i novinarka najčešće izloženi verbalnom nasilju, u smislu da dobijaju pretnje i uvrede preko društvenih mreža, kao i u vidu komentara na publikovane tekstove ali i ispisivanjem pretećih poruka u blizini mesta stanovanja.

Ne u Ruskom slovu, već kao novinaru freelanseru na srpskom i na ukrajinskom jeziku i kao dopismiku BBC-ija. U konfliktnim i postkonfliktnim društvima to se događa i to je na neki način neprijatan deo posla. Od kako je počeo rat u Ukrajini, 24. februara ove godine, prilično redovno dobijam pretnje. Uglavnom su te pretnje napisane u direktnim porukama preko Facebook-a. Pojedine pretnje su iz neposrednog okruženja, imao sam u svom liftu flomasterom ispisano "Z", simbol ruske agresije na Ukrajinu i mislim da je to bilo meni lično upućeno. To je ista ekipa i isti rukopis koji je ranije crtao kukaste krstove i imena ratnih zločinaca, Ratka Mladića.

Bilo je. Pre nekoliko godina smo imali situaciju da su nam zbog određenih članaka pretili klanjem, to smo dobili u vidu poruke ispod članka. Komentar koji nismo objavili ali smo to prijavili i policiji i NDNV-u i drugim udruženjima. Imali smo situaciju gde su bili pristisci da se neki tekst ne objavi, sa određenih strana...Ja nemam taj strah i slično ali sam imala nekih nedelju dana jedan loš osećaj gde sam imala utisak kao da radim nešto loše a u suštini samo iznosim činjenice i imam dokaze za sve što sam iznela.

U kontekstu Storytelleri nisam dobijala pretnje, ali dok sam radila u Hlas ljudu jesam. I tad sam to prijavila policiji, koja je izašla na teren i upozorila tu osobu koja je pretila. I to je prestalo. To je bilo davno. Nije bilo sudskog postupka. Međutim, zbog rada u Storytelleru bila sam izložena uvredama, pre dve godine za vreme izbora za mesne zajednice u Magliču i Gložanu. Maglič sam posebno pratila, tu je bilo jako puno nepravilnosti... Nakon objavljivanja predsednik Skupštine opštine slao mi je mejlove u kojima me je vređao tako što je navodio da je moje novinarstvo smešno i slično. Do tada mi je bio dobar poznanik. Ali, na tome je sve ostalo, na našoj internoj komunikaciji.

Kritike na društvenim mrežama sam dobijao, ali to ne bih nazvao pretnjama. Koliko mi je poznato, kod nas u mađarskoj zajednici nema takvih bezbednosnih pretnji, ali ima političkih

pritisaka, koji su osnova svega. Posebno u medijima koji su u okviru Nacionalnog saveta Mađara. Ne mogu to više ni da nazovem pritsikom kako oni funkcionišu. Jednostavno, dobiju naloge o čemu i kako treba izveštavati i novinari su to tako progutali i rade po tim instrukcijama. Mađar so je dobar primer, skoro svi oni koji to nisu progutali tamo, nisu više u toj redakciji. Tamo je zbog cenzure posao izgubilo oko desetak novinara.

Bilo je koječega. Imali smo i pozive lokalnih igrača i to nakon pitanja koja smo slali gradskim institucijama. U poslednje vreme bilo je poziva zbog protesta jer sam ih najavljiavao, zašto to radim, zašto učestvujem, zašto se pojavljujem tamo. Zajedno sa koleginicom optužen sam za organizaciju protesta protiv Rio Tinta, pozvani smo čak kao „organizatori“ na informativne razgovore. Dobili smo, iako znaju da smo novinari, dve prekršajne prijave zbog boravka na mestu skupa. Jedno vreme sam imao svakodnevne anonimne pozive tačno u 23.55h i to je trajalo mesecima. Fizičkih napada nije bilo, sem tog izbacivanja sa javnog događaja.

Sem navedenog primera fizičkog odstranjivanja sa konferencije za medije, kada je reč o predstavnicima lokalne uprave, državnim ili funkcionerima u političkim partijama, češći je suptilniji način izbegavanja komunikacije, u smislu da se nepodobni novinari ignorišu i ne pozivaju na događaje.

Ne dobijamo pozive na konferencije za novinare, ni na druge javne događaje. A kad se pojavim ne nekom od njih, ili me tako izbacuju, ili me uopšte ne pusta da prisustvujem odgađaju. Koleginice prolaze nešto bolje, ali je u njihovom slučaju bilo neprijatnosti posebno kod izveštavanja sa skupova protiv migranata...Apsolutno smo diskriminirani u komunikaciji sa lokalnim institucijama. Komuniciramo isključivo putem imejla, da bar ostane zabeleženo.

Što se tiče grada ili da nas je neko konkretno zivkao iz lokalne samouprave, to ne, jer nekako imam utisak da se oni nas plaše. S jedne strane ne žele nikakav konflikt sa nama, žele da smo, takoreći, u dobrom odnosu, s obzirom da je naša saradnja pre dve, tri godine bila izuzetno loša, sada prilikom promene vlasti, bez obzira što su isti ljudi, samo su se neki menjali, gde su oni sad otvoreniji prema medijima, pa tako i prema nama što olakšava naš posao.

Lakše dolazimo do sagovornika iz ministarstava, OEBS-a, ambasada nego do lokalnih funkcionera. Ove godine kao da su se malo i trgnuli, pisala sam tekst o upravljanju otpadom, komunalno preduzeće apsolutno se ne javljaju, ali nakon dve nedelje ipak se neko javio i odgovorio na pitanja. To samo znači da je tu sve do pojedinaca koji su institucijama. Godinama imamo problem sa Nacionalnim savetom Slovaka, oni takođe ne odgovaraju na pitanja... I to je baš frustrirajuće, jer uvek pokušavamo da prikažemo što više strana, ali kad dođeš do lokalne vlasti ili Nacionalnog saveta, oni su zatvoreni. Nije mi jasno zašto ne iskoriste tu mogućnost i medijski prostor da iznesu svoje stavove.

Naš problem je što kao nezavisni novinari ne možemo da računamo na podršku lokalnih institucija, a nemamo ni komunikaciju sa njima uopšte... Ili da se novinari u Pančevu okupe i iskažu solidarnost, ili da se oglase druge javne institucije. Takvi napadi tretiraju se kao „eto tako nešto normalno“. Novinarima se mora pružiti podrška i zaštita kao čuvarima javnog interesa.

Čast izuzecima ali oni generalno ne komuniciraju sa profesionalnim medijima, ne daju im podatke, ne daju izjave, intervjuje, bar kad su u pitanju mađarski mediji, a u režimskim medijima imaju svoje ljude na uredničkim pozicijama koji imaju jake veze sa političkom strankom i tako su

„rešili problem“. Političko upravljanje medijima je potpuno otvoreno, karte su otvorene na stolu, svi znaju šta i kako treba raditi.

Najčešće korišćeno „oružje“ vladajuće politike je ignorisanje, ne odgovaraju na pitanja, ne pozivaju nas na konferencije, kao da ne postojimo. Ponekad bude i na društvenim mrežama poruka koje prevazilazi kritike, posebno ako se nešto piše o Viktoru Orbanu, ali ima i žestokih simpatizera Putina. Tu bude raznih komentara, i onih koji su na granici pretnji. Nismo ipak prijavljivali policiji, takav slučaj nismo imali.

Posebno je zabrinjavajuća praksa da drugi mediji vode kampanju protiv novinara koji izveštavaju profesionalno i odgovorno. Sagovornici pojašnjavaju da su to uglavnom mediji koji u kontinuitetu dobijaju sredstva u okiru projektnog finansiranja.

Pošto sam na građanskom protestu februara 2019. godine kritički govorio o lokalnim vlastima i o lokalnim funkcionerima, iste večeri su preko TV Pančevo pokrenuli kampanju protiv mene, i još jednu u maju i junu iste godine.... Inače, minimalne kazne koje sudovi izriču u takvi situacijama zapravo šalju poruku novinarima da se ne upuštaju u procese koji će trajati tri, četiri godine da bi dobili obeštećenje od 100 do 150 evra po uvredljivom prilogu. A s druge strane, to je poruka i predatorima da za 100-150 evra mogu da javno kažu bilo šta o bilo kome. Tim pre što taj iznos za plaćanje kazne svakako mogu da plate iz sredstava koja dobijaju na javnim medijskim konkursima.

Intervjuisani medijski profesionalci smatraju da nadležne institucije u Republici Srbiji retko suštinski reaguju kada se dogodi nasilje ili pretnje novinarima.

Pa ne reaguju, mislim da oni samo zabeleže i tu se priča završava. Nema neko telo koje će se ozbiljno baviti napadima na novinare, pretnjama i tako to. Ne znam da li bi novinari možda trebalo da imaju status službenog lica i to je znak pitanja da li je to rešenje sa jedne strane, da budemo tako zaštićeni ali ne vidim nikakav pomak u tom smislu da je policija razrešila neki slučaj a da je to nešto bitno. Mislim da ne odlučuje ni policija o tome, to dolazi sa vrha države.

Ne reaguju, iako imaju zakonsku obavezu na to. Mislim da svaki dan možemo da se uverimo u to kako ne reaguju.

Ne reaguju i odgovorni su za sve što se dešavalo novinarima i profesionalnim medijima. Bilo je pritisaka i od prethodnih vlasti, bilo je i da ne odgovaraju na pitanja, imali su čak i svoje bot ekipe... Ali, ovo sad je otišlo korak dalje, funkcioneri otvoreno pokazuju netrpeljivost, sistem su podredili svojim potrebama, tužilaštvo ne reaguje. Deluje kao da svi ucenjeni. Toga nije bilo u prethodnom periodu, pre 2012/13.

Generalno, postoji velika inertnost u delovanju institucija. Ne možemo da sumnjamo u nezavisnost sudova jer im se obraćamo da bismo svoje prava zaštitili.

Nije bezbedno, pre svega zbog egzistencijalnih razloga. Ali generalno gledano, u Srbiji vidimo da je bezbednost i fizički ugrožena. Moj utisak je da institucije deluju nevoljno i to samo u situacijama ako je već isuviše neprijatan događaj pa moraju nešto da urade, ali, ne rade ništa sistematično.

Mislim da ne, imali smo slučaj kolege kome je zapaljena kuća, i sve je to sad obesmišljeno. Na kraju krajeva kada postavite novinarsko pitanje i umesto odgovora dobijete napad prvog čoveka države, mislim da to šalje jasnu poruku da se s novinarima može, maltene, brisati pod. Znači, to nekom lokalnom kabadahiji šalje jasnu poruku. Tako da mislim da pre svega odnos prema novinarima, na konferencijama, događajima mora biti drugačiji i postaviti se da su novinari tu da postavljaju pitanja, pa i neprijatna pitanja, pa onda kad to bude drugačije, mislim da će i odnos prema novinarima biti drugačiji.

Nereagovanje nadležnih institucija ali i ironično-ciničan odnos društva prema pristiscima i napadima na novinare, jesu i razlog zašto se javlja dilema da li i kada prijaviti pretnje. Pojedini sagovornici smatraju da novinarska udruženja dovoljno rade, reaguju, ali i da bi mogli više da edukuju novinare kako da reaguju na pretnje.

Evo sad na mom primeru, ja ne znam kada bi trebalo da prijavim. Pravnik će reći "kada se vi osećate da treba". Ja ne znam konsekvence, kada će neko u MUP-u da kaže "nema osnove, što nas zovete?" ili pak "šta ste do sada čekali?". Da novinari osećaju kada je taj momenat da treba da reaguju, kako da se zaštite. Ali kako se zaštititi od agresije u društvu? Kada autokratskim izjavama probudiš i podstičeš agresiju prema medijima i novinarima, najčešće nezavisnim. Tu moraju da se umešaju demokratske naddržave, poput EU ili međunarodne organizacije.

U cilju rešavanja problema, jedan od predloga je i da se uspostavi registar napada na novinare.

Da znamo šta se dešava, jer mi dobijamo informacije kao deo nekih opštih izveštaja lokalnih udruženja novinara, Reportera bez granica ili Freedom house-a. Mislim da bi nama trebao neki uvid barem u pravosnažne presude napada na novinare. Prateće komentare. U slučaju Brankice Stanković država je ta kojoj odgovara da ima nekog koga će da štiti od same sebe. Da prikaže kao primer – "da li vam to stvarno treba?". To je poruka svima koji država šalje.

Na teritoriji opštine Kovin zabeležen je i slučaj specifičnog vida pretnje, o čemu su obavešteni i policija i ostale nadležne institucije. Naime, saradniku portala Pančevo SiTi ostavljeni su pogrebni venci praktično ispred kućnih vrata.

Kolega Slobodan Dukić je 20. septembra 2022. ujutro izašao da se prošetala i zatekao je na ulazu u svoje imanje u Šumarku, Opština Kovin, dva sasušena pogrebna venca. U to vreme radio je na tekstu o sumnjivim diplomama u Kovinu, pa se raspitivao o svemu teme, zbog čega je počeo da dobija razne signale da se to nekima od aktera njegove priče neće dopasti. Mi smo tekst objavili odmah čim je ta pretnja uočena, jer su ti neki očigledno hteli da se taj tekst ne pojavi, pa su se ponadali da ćemo da ustuknemo, a pošto nismo, poslali smo jasnu poruku da nas neće zaustaviti pretnjama. Istog dana je policija obavila uviđaj, venci su odneti na forenzičku analizu, obaveštena je kontakt tačka za bezbednost novinara u Policijskoj upravi u Pančevu i Osnovno i Više tužilaštvo u Smederevu, predmet je formiran. Moram da kažem da su nadležne službe reagovale promptno. A kolega Dukić je iste večeri govorio na tribini u Pančevu o bezbednosti novinara.

Sagovornici navode da je, sa jedne strane zbog svesti da može biti ugrožena bezbednost i sigurnost novinara, a sa druge usled potrebe da se zadrži neki lični komfor, u znatnoj meri prisutna autocenzura u medijima. Novinari koji izveštavaju na jezicima manjinskih

nacionalnih zajednica smatraju da je u njihovom slučaju problem dodatno usložen jer je suženija mogućnost alternativnog medija ili novog radnog mesta.

Mislim da novinari jako dobro znaju šta treba a šta ne treba da pišu i kako treba da pišu. Da li to treba da budu neki hvalospevi ili treba da postavimo ne suštinsko, nego neko sporedno pitanje, da kada se na press konferenciji čuju neka konkretna obrazloženja i optužbe, onda je znak pitanja koliko njih će to tako preneti i koliko njih će to staviti tamo negde u peti pasus a neće biti u naslovu i lidu, tako da u samom načinu na koji kreiraju te vesti postoje određene manipulacije.

Autocenzura postoji jer se mora povesti računa o bezbednosti članova redakcije. Pratimo i beležimo, ali ne izlazimo u javnost sa pojedinim saznanjima. Pokušavamo tako da se samozaštitimo.

Jeste, izraženiji je. Novinari koji rade na jezicima nacionalnih zajednica u Vojvodini nemaju previše alternative pri izboru novog posla na maternjem jeziku i zato im je sužen prostor izbora ukoliko se konfrontiraju... To je ponovo i u finansijskom smislu taj konformizam državnog posla, kome su podložni novinari iz nacionalnih zajednica. Dok se drugi novinari bore ne samo za bolje plaćeni posao po kapitalističkom modelu zapošljavanja, već i za lični integritet, ovi drugi su u jednoj vrsti ušuškanosti. Tu je stalni posao, ugovor na neodređeno vreme i tako do penzije. Između te dve krajnosti često je provalija.

Mislim da je u medijima koje kontroliše Nacionalni savet trenutno na delu uglavnom autocenzura. Ne treba niko više direktno ni da ih cenzuriše, imaju glavnog urednika koji im prenese kako treba da rade, a na osnovu uputa koje dobije iz političke partije i oni tako rade. Nekad se dešavalo da to neko odbije, ali sad više ne. Mislim da više nema takvih ljudi u tim redakcijama koji bi se protivili. Kada se pogledaju njihove vesti, vidi se da se sve radi po šablonu. Tako će na naslovnoj strani Mađar soa, na primer, sigurno uvek biti neko iz SVM-a ili iz SNS-a.

Ne bih rekla da se svi novinari koji rade u nekim medijima stvarno bave novinarstvom. Mislim da ima puno autocenzure. Godinama imam osećaj da se manjinsko novinarstvo, bar u mojoj zajednici, svodi na neke pseudo događaje, na površne izveštaje. Nema toga da se zapitamo, na primer, kako je isfinansirana neka manifestacija. Sve je to više kao neko bilten novinarstvo... Razlozi su verovatno i u uljuljkanosti, jer važi ono "dobićem platu i tako i tako". To me je uvek nerviralo i u redakciji Hlas ljudi, uvek sam se trudila da motivišem ljude da analitičnije i kritičnije pristupimo. Slovačko novinarstvo nije pre bilo takvo, ne znam kad nam se desio taj svič.

Postoji autocenzura jer uvek gledamo da rad nacionalnog saveta prikazemo u najlepšem svetlu iako nije baš uvek tako, ali da mi se uvek trudimo da prikazemo najbolje moguće rezultate kroz naše sadržaje jer jednostavno mislimo da još uvek nismo toliko integrisana i jaka zajednica da smemo da pričamo o problemima.

Ne znam, nekih direktnih "nemoj ovo da objaviš" ili "ovo objavi"- ne, ali u nekoj tako jednoj priči, "ovo sad u trenutnoj situaciji ne bi bilo dobro" ili "u kontekstu neke šire slike možda da sad ovo odložimo malo" u tom smislu, da. Ali onda procenjujemo, nekad možda želimo da objavimo neku informaciju, neki tekst ali gledamo širu sliku, da li je osetljiv trenutak za položaj Hrvata ovde, da li će imati neku, lošu implikaciju na neku širu priču. Znači, pokušavamo da pomirimo te neke interese.

4.2.1. Diskriminacija

Kada je reč o novinarima i novinarkama iz manjinskih nacionalnih zajednica, sagovornici ne navode slučajeve eksplicitne diskriminacije u profesionalnom radu u odnosu na kolege iz medija koji izveštavaju na većinskom jeziku. Međutim, istraživanje pokazuje prisustvo ignorantskog odnosa koji doprinosi nevidljivosti manjinskih zajednica u širem društvu.

Manjinski mediji su na neki način specifični jer manjinske zajednice, u štampanim i elektronskim medijima koji imaju prostor na tržištu, mi smo njima nevidljivi, mi ne postojimo za njih. Ne govorim konkretno o Hrvatima, nego o bilo kojoj nacionalnoj manjini, neki medij izveštava ako se desilo, ne znam...Mi smo imali proslavu dana zajednice u Petrovaradinu, došla je pokrajinska sekretarka za kulturu Dragana Mlošević i onda je to bila vest. Da smo mi slavili dan zajednice, bez Dragane Milošević to niko ne bi objavio. Ili ne znam, Rusinima se desi neki incident, sad njih navodim samo kao primer, to će da objave svi mediji. Dakle, manjine su za većinske medije nevidljive. Onda je tu naša uloga da sve ono što ne zabeleže ti većinski mediji, mi beležimo.

Tu je još važan pomalo segregativni pristup profesionalne sredine, da je novinarstvo na jezicima nacionalnih zajednica – „manjinsko novinarstvo“. Postoji tu jedan stigmatičan pečat za sve etničke manjine – „manjinac“. I to je intelektualno kastalni pristup, za razliku od drugih manjina, političkih, kulturnih. To rađa jedan getoizovan sistem etničkih manjina, za koji su podjednako svi krivi u društvu. Takav pristup podriva profesionalno samopouzdanje, jer se misli da je novinarstvo na jezicima nacionalnih zajednica „manje vredno“.

Program romske redakcije ocenjujem kao i program svih drugih manjinskih redakcija a to je da smo nekako u drugom planu u odnosu na program na srpskom jeziku iako je temelj televizije Vojvodine na trećem spratu, gde su manjinske redakcije, da nema njih ne bi postojao ni sam RTV.

Komunikacija sa manjinskiim medijima uglavnom je neformalna. Pre petnaestak godina list Pančevac je imao mnogo bolju saradnju sa medijima na jezicima etničkih zajednica. I kod manjinskih medija je nažalost slična situacija. Naprednjaci tu kontrolišu skoro sve nacionalne savete, sem mađarskog jer za to nema potrebe. Dakle, tu je sve pod kontrolom. Imam utisak da je to sve umrtvljeno i da pančevačko novinarstvo nema vitalnosti, nego je sve bezbojno i bezidejno.

Sagovornici ocenjuju i da generalno, društvo pokazuje interesovanje za manjinske nacionalne zajednice uglavnom kada se dogode neki incidenti ili konfliktne situacije.

Dođu, obiđu Ruske slovo u Novom Sadu zato što su dobili neki projekat, naprave prilog i odu. Nema tu aktivne interakcije. Kako je Vladimira Dorčova Valtnerova dobro rekla za FoNet, „nacionalne zajednice su zanimljive kada je reč o incidentima“. Međutim, nemam ja tu nekih očekivanja, ne mislim da je to niti dobro, niti loše.

Intervjuisani novinari i novinarkе saglasni su da postoji drugačiji odnos prema manjinskim zajednicama, čak i pojava diskriminacije, no uglavnom se ograđuju da to nisu lično doživeli.

Pa vidite ovako, to dosta ljudi zna da ja volim da pričam viceve o Ciganima i onda ja prvo stvorim tu neku atmosferu da se ljudi možda sa mnom i šale na moj račun i nikad nisam

doživljavao ni od strane kolega a ni od ljudi neku vrstu diskriminacije. Iako sam u glavi imao da bi moglo da dođe do nje i znam i od koga ali generalno nikad ovako nešto da sam osetio na svojoj koži.

Možda uvek negde ako nešto napiše Hrvatska riječ, drugačije će se iščitavati nego ako nešto napiše, ne znam, Danas. Svi će reći, šta ovi, tako da u tom smislu možda jesmo pod nekim dvostrukim pritiskom, verovatno se sve čita i prati i postoji press kliping i sve ono što mi napišemo i objavimo sve se to čita i prati.

Odnos medija koji izveštavaju na srpskom jeziku ali i generalno ignorantski stav većinskog stanovništva doprinosi pojavi autogetoizacije manjinskih zajednica.

Da, to je nešto što je prihvaćeno kao norma, rečeno nekim jezikom društvene surovosti, manjina je prihvatila da je manjina i ne čini dovoljno da se to promeni a većina se manje interesuje jer smatra da je manjina manje važna. Eto ja sam sve vreme dok sam radio za BBC sarađivao sa Ruskim slovom, pa sam video tu razliku, kada se pojavljujete kao novinar manjinski ili kao novinar BBC-ija. To su planetarne razlike, oseti se, ali oseti se i taj kompleks koji prave manjine same o sebi i nepoverenje koje između ta dva sveta postoji. A to je, u stvari, nedostatak građanskog društva u Srbiji. Vojvodina je odavno mutirani multinacionalizam. Treba raditi na dobrom društvu, na kulturnoj razmeni, građanskim vrednostima. Interkulturalnost je sada samo pojedinačni entuzijazam a ne deo tradicije i kulturne prakse.

4.2.2. Odnos prema novinarkama

I novinari i novinarkе su u svom radu izloženi nasilju i pretnjama po bezbednost, međutim, rodno zasnovano nasilje i seksualno uznemiravanje su nesrazmerno usmereni ka novinarkama, kako na radnom mestu, tako i na internetu, piše u Izveštaju⁸ o nasilju prema novinarkama Specijalne izveštačice Ujedinjenih nacija za nasilje prema ženama (2020). Navodi se i da se od novinarki očekuje da se uklope u stereotipne uloge i seksualizovane slike žena i da rade u uslovima nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena u svetu medija. Dodaje se da su, pored otvorenog uznemiravanja kom su izložene novinarkе i medijske radnice, u nekim državama prisutni i spoljni faktori, uključujući nefleksibilno radno vreme, delimična pristupačnost ili nepristupačnost kvalitetnih usluga brige o deci po primerenim cenama, neadekvatna politika roditeljskog odsustva i negativni društveni stavovi.

Iako su poslednjih godina novinarkе u Srbiji koje profesionalno rade svoj posao i vrlo su glasne u odbrani javnog interesa i uopšte ljudskih prava vrlo izložene verbalnom nasilju - mizoginiji, seksizmu i uvredama - većina intervjuisanih sagovornika smatra da se položaj žena u novinarstvu ne razlikuje u odnosu na položaj muških kolega. Sa druge strane, sagovornici navode da je generalno u društvu izražena rodna neravnopravnost.

Kao što u celokupnom društvu ima diskriminacije žene, verovatno je ima i u medijima, ali ne znam šta bih tu posebno izdvojio jer nemam konkretnih podataka u tom pogledu, niti imam saznanja da su neke kolegice imale takve probleme. Nije mi poznato ni da su manje plaćene kolegice. Što se tiče uredničke strukture, žene jesu zastupljene na tim funkcijama, na

8 Izveštaj o nasilju prema novinarkama Specijalne izveštačice Ujedinjenih nacija za nasilje prema ženama. Preuzeto 2. decembra 2022. sa <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2020-07/Izvestaj%20specijalne%20izvestiteljke%20o%20suzbijanju%20nasilja%20prema%20novinarkama%20jul%202020.pdf>

čelu Mađar soa je žena, Panon ima urednicu radija...

Imamo i urednice i novinarku i smatramo da nema razlike u položaju žena u novinarstvu u našim redakcijama. Nas ima ukupno šest, a podjednako su zastupljeni i žene i muškarci.

Nemam iskustvo da su drugačije plate, gde god sam radila nije bilo takvih razlika. S druge strane, poznato je da su plate u manjinskim redakcijama na javnom servisu manje u odnosu na srpsku redakciju, ali to se odnosi na sve, a ne samo na žene... Dešavalo se da u radu sa sagovornicima nailazim na seksistički pristup, ali mislim da sam jaka žena, iako me to iznervira, ne obraćam pažnju. Takva iskustva imam. Mislim da u našoj javnosti postoji neko uverenje da bi novinarku trebalo da se bave kulturom, a ne izborima za mesne zajednice, na primer. Ali, ta patrijarhalnost je nametnuta celom društvu, na svim nivoima, pa tako i u novinarstvu. U bliskoj okolini sretala sama se i sa pitanjima zašto si išla službeno u Hrvatsku, Mađarsku ili bilo gde, mesto ti je u kući, pored šporeta...

Mi imamo više žena autorki. Unutar našeg kruga ne vidim u tom pogledu nikakvu diskriminaciju. Naprotiv, naš sajt je neskriveno feministički, često objavljujemo feminističke sadržaje. Nama je to normalno. Ali, nisam premetio ni da je u drugim medijima taj problem izražen.

Pa razlikuje se, kod nas su žene u povlašćenju poziciji. Mi imamo tri kolegice a nas je dvoje kolega. Šalim se naravno, mislim da sve redakcije gledaju da taj gender balance uspostave što se tiče televizije Vojvodine, sad u kom položaju, pozicije novinara u odnosu na novinarku, mislim... Kako da kažem, mi i dalje živimo u patrijarhalnom društvu, gde mi prividno pričamo o tome da treba da se borimo za prava žena. I dalje su na vodećim pozicijama i visokim funkcijama muškarci koji imaju jako dobru retoriku.

Navedeni stavovi su slični nalazima prethodnih istraživanja⁹ "Iako kažu da nisu lično doživele diskriminaciju zato što su žene, većina učesnica fokus grupe slaže se da su novinarku u teškoj poziciji nego novinari".

4.3. Profesionalni rad

Odnos lokalnih institucija i ignorisanje medija koji izveštavaju poštujući etičke i novinarske postulate i nisu pod uticajem političkih i ekonomskih struktura moći otežavaju profesionalni rad. Novinarstvo je postalo prekarna profesija, radna mesta su nesigurna, novinari i novinarku imaju vrlo niska primanja i često su u situaciji da su prinuđeni da rade više poslova kako bi ostvarili neki minimum egzistencije. Sa druge strane, iskustvo sagovornika pokazuje da stabilniji socio-ekonomski status i finansijska sigurnost nisu garant poštovanja profesionalnih standarda.

Upravo suprotno. Rekla bih da oni novinari koji imaju nesiguran posao kao što je i moj i koji ne znaju da li će sledeće godine biti finansirani od strane bilo kog donatora, oni upravo rade to što treba da radi jedan novinar, profesionalno izveštavaju dok oni drugi koji imaju taj novac oni su instruisani da naprosto to ne rade, da ne pišu o nekim stvarima i oni pristaju na to, ne zato

---

9 Milić, Veljko, Kleut, Jelena, Milinkov, Smiljana, Šovanec, Stefani (2021). Percepcije socio-ekonomskog položaja novinara i medijskih radnika u Vojvodini. Novi Sad: Nezavisno društvo novinara Vojvodine. <https://ndnv.org/wp-content/uploads/2022/03/NDNV-publikacija-izvestavanje-polozaj-novinara-new.pdf>. Preuzeto 2.12.2022.

što se plaše, mislim da oni ni ne žele bolje, njima je tako u redu. Pretpostavljam da ne vide ništa loše u tome jer da vide ne bi se bavili novinarstvom.

Kada je reč o medijima čiji su osnivači saveti nacionalnih zajednica, pojavljuje se, kako to pojedini sagovornici imenuju, *konformizam javnih preuzeća* koji ograničava profesionalni ali i uopšte demokratski potencijal tih medija a samim tim i društva.

To je to prokletstvo društvenih firmi gde i dalje postoji moto: "Zašto bih se ja zamerao, zašto bih ja sad pisao o nekoj privatizaciji i imao problema sa nekim lokalnim moćnicima". Sačekaćemo da to odrade mediji sa nacionalnom pokrivenošću, pa ćemo i mi možda za njima. Zašto bi se zamerali moćnicima državnim i privatnim, od toga mi i onako ne zavisi plata".

Novinarke i novinari koji su izloženi pretnjama i verbalnom nasilju u manjim sredinama nemaju podršku kolega iz lokalnih prorežimskih medija, odnosno, kako navode, u potpunosti izostaju međusobna podrška i solidarnost.

Nemamo prave kolege u lokalnim okvirima. Jedino se obratimo NDNV-u ili NUNS-u jer te ljude znamo i verujemo im, i to nam je jedina mogućnost. Uverio sam se i tad kad su me izbacivali sa konferencije za novinare, svi su bili tamo i niko nije ni pokušao da spreči to postupanje. Građani nam veruju jer za 20 godina postojanja znaju da ne plasiramo lažne vesti i izmišljene priče. Jave nam se, dobijem neretko značajan pogled, par reči podrške ili „tapšanje po ramenu“.

Mislim da je pre deset godina bilo znatno drugačije. Sad novinari i ne razmišljaju o tome da li će biti solidarnosti ako izađu iz propagandističkih okvira, već samo rade taj propagandistički posao.

Postoje određene specifičnosti rada u lokalnim medijima u manjim sredinama, jer se ljudi bolje poznaju i češće međusobno komuniciraju, a samim tim su i izloženiji pritiscima ili negativnim reakcijama.

Nekad je bilo znatno lakše doći do odgovora na pitanja, što više nije slučaj, a sad je i izloženost pritiscima jača. Tu imamo vidljivu spremnost mnogih medijskih radnika da budu produžena ruka ili glasnogovornici raznih faktora nedobronamernih prema slobodnom novinarstvu. Niko ne može da uništi našu profesiju spolja, to možemo samo mi iznutra. Nažalost, mnogi od naših kolega i koleginica su se pokazali prijemčivim za tu vrstu neprincipijelnih dogovora, saradnje i paktiranja tog tipa. A u lokalnu je to još izraženije, jer se tu lakše postižu takvi „dogovori“ o toj vrsti realizacije novinarskog rada. Mi u maloj sredini lako prepoznamo koji mediji vode nezavisnu uređivačku politiku, uz sve probleme koje to nosi, kao što lako možemo da prepoznamo i one koji su najobičniji propagandisti lokalne vlasti, ili pokrajinske ili centralne.

Ono što je možda specifičnije je to što se svi znamo i što, recimo, sama moja ili pojava kolega na nekim događajima izaziva reakciju tih učesnika. Događaju se teški susret i izbegavanja sa ljudima iz naših priča, događa se i da „upiru prstom“ u novinara, ili da smo nepoželjni na javnim skupovima, pa nas valjda zato i ne pozivaju. Zabrinjavajuće je i to što ne postoji solidarnost među lokalnim „kolegama“ i što je većina lokalnih medija nefunkcionalna bez novca sa javnog medijskog konkursa. Imamo informaciju da je SOinfo.org adresa blokirana na mreži lokalne samouprave.

Stvarno mi nije svejedno kad u ovoj maloj sredini sretnem konkretne osobe, političare, ljude koji su na funkciji... Ne mislim da će me napasti, ali znam šta drže u rukama, i bilo kakvu jaču kritičku reč o njima na mom mediju... oni mogu da shvate kao provokaciju... Možda je teže uvek održati profesionalni nivo, jer ovoje mala zajednica, svi se znamo, i stvarno je teško kad shvatiš da sve ljude o kojima treba da pišeš zapravo poznaješ. I vidim da se poslednjih godina krug mojih prijatelja dosta suzio, što mi je baš tužno.

Problem u funkcionisanju i nezavisnom radu medija nacionalnih manjina jeste izloženost dvostrukom pritisku, koji može da dođe od strane predstavnika vlasti na državnom nivou, ali i od vladajućih struktura u nacionalnim savetima manjinskih zajednica.

Mene su smenili kao glavnog urednika Mađar soa pre 11 godina, verovatno nisam bio po volji partiji. Dosta je bilo konfuzno obrazloženje Nacionalnog saveta za moju smenu, ne bih umeo sad da ga interpretiram. A smeni su naravno prethodili pritisci i različiti zahtevi na nivou Upravnog odbora Mađar soa uglavnom. Nisam imao direktnih poziva iz političke stranke SVM jer su znali da će dobiti odgovor koji im se ne bi dopao. Pa su probali na drugi način, preko Upravnog odbora, ali im nije ni to pošlo za rukom, i onda su morali da reše tako što su me odstranili.

Nacionalno vijeće je naš osnivač, svaki osnivač pokušava, jel tako, da svoja osnivačka prava sprovodi tako što na neki način pokušava da utiče na ono što će biti sadržaj novina, to je ta neka naša večita i stalna borba da ostanemo dosledni sebi, da ostanemo dosledni profesiji i da se ne stidimo svojih tekstova. I nekako oni prihvate da oni jesu naš osnivač ali da mi nismo neki bilten ili njihovo glasilo i da smo profesionalni medij. Znači, uvek se borimo i uvek onako tanka linija njihovog nezadovoljstva ali kažem to je možda neka situacija gde zaista moramo da se izborimo za svoje profesionalne standarde.

Hlas ljudu je trenutno skroz pod šapom Nacionalnog saveta, ne smeju ni da dišu. Oni imaju i spiskove ljudi koji ne smeju da se pojave u novinama, ni kao ime i prezime, kao tek spomenuti. Ili ako pošalju uredniku tekst sa nekim od tih imena, on ih izbací. To je jako strašno, ali su to novinari prihvatili, nema nikakvog bunta.

Kako bi se dodatno zaštitio profesionalni integritet, kao i nezavisno i autonomno funkcionisanje novinara koji izveštavaju na jezicima manjinskih zajednica, pojedini mediji su, uz pomoć medijskih eksperata, usvojili interne etičke kodekse. Prvi takav samoregulatorni akt, u saradnji sa Nezavisnim društvom novinara Vojvodine (NDNV) i misijom OSCE u Srbiji, pokrenuli su Rusini, tako da je Novinsko-izdavačka ustanova *Ruske slovo* prvi medij koji je u Republici Srbiji usvojio interni kodeks.

Od 2018. za vreme izrade Medijske strategije u Srbiji, tražili smo da tu gde su osnivači država i nacionalni saveti, da se napravi takozvani tripartitni sistem upravnih odbora. Tri člana da predlažu novinsko-izdavačke ustanove, tri nacionalni saveti i tri šira zajednica. Takav predlog nije prošao, jer su najviše bili protiv predstavnici iz mađarske zajednice. Nacionalni saveti nisu hteli da se odreknu moći upravljanja nad medijima i to nije prošlo, ali je u Medijskoj strategiji u Srbiji prošla samoregulativa. I onda smo zajedno s NDNV-om i OEBS-om 2018. napravili Interni etički medijski kodeks. Rusinska zajednica, odnosno Ruske slovo i Nacionalni savet Rusina (njegov Odbor za informisanje) prvi su u Srbiji 2019. usvojili takvu samoregulativu između medija i osnivača. Kodeks se odnosio na dva glasila unutar ustanove, novine Ruske slovo i Rutenpres kao dnevnu agenciju i onlajn medij.

Jedan od ključnih razloga za donošenje internog etičkog kodeksa jeste potreba da se smanji uticaj nacionalnog saveta na uređivačku ali i na kadrovsku politiku.

Manji problem je bio u primeni profesionalnih novinarskih standarda, ali veći oko kadrovskih rešenja u redakciji i ustanovi. Jer, javna ustanova u Srbiji, a posebno kada je u pitanju informisanje, isključivo je partijski plen. Nastao je jedan pravi rat oko kadrovskih rešenja. Prošle godine, Ruske slovo je imalo situaciju gde je za glavnu i odgovornu urednicu nedeljnika Ruske slovo bila izabrana supruga predsednika Nacionalnog saveta Rusina. Odmah je u javnosti reagovao i Sud časti NDNV-a da je "ugrožena autonomija Ruske slovo". To je izazvalo trajnu nestabilnost u Ruskom slovu, koja se oseti i do danas. Ali ta raznolikost u razumevanju i tumačenju Kodeksa i profesije je, u stvari, ispitivanje stabilnosti ustanove i nas kao profesionalaca.

Međutim ono što i dalje predstavlja problem jeste nedovoljno razumevanje zaposlenih u mediju koji je značaj i funkcija internog etičkog kodeksa.

Druga priča je da li su zaposleni u redakciji i kolektivu svesni značaja, odgovornosti i uticaja koju tim Kodeksom dobijaju. Čak je postojala kritika od strane upravnog odbora Ruske slovo da se firma vraća u fazu nekog novog samoupravljanja. Iskreno, iako je to bilo cinično rečeno na sednici UO, u samoupravljanju ne vidim ništa lose, mada ga mi nazivamo "autonomijom" kakvu imaju naučni instituti i fakulteti da se sami, nezavisno od države, organizuju... Mislim da opšta atmosfera u društvu u Srbiji, pad slobode medija i ružiranje demokratskih institucija, utiče i na slobodu izražavanja u Ruskom slovu. Postoji ta autocenzura nezameranja, posebno u zajednicama gde se svi znaju. Ali tu je i egzistencijalni strah od gubitka posla, koji postoji u svim javnim ustanovama u Srbiji.

Nakon Ruske slovo, interni etički kodeks, uz pomoć Saveta za štampu i misije OSCE-a, usvojila je i redakcija dvojezičnog, slovačkog i srpskog, portala *Storyteller*. Ključna razlika je što je reč o mediju koji izveštava na manjinskom jeziku ali ne funkcioniše pod okriljem nacionalnog saveta.

*Postoji kodeks novinara, ali svaki medij ima nešto specifično. Meni se činilo da treba definisati neki mehanizam i pravac kojim idemo i gde smo sada i zato mi je bilo važno da napravimo ovaj interni etički kodeks dobre novinarske prakse portala *Storyteller*... Tokom septembra i oktobra 2022. smo ga pripremali, kao interni akt samoregulacije i ja sam imala kao primer kodeks Ruske slovo, jer moja odluka da imamo takav akt seže u prošlost kad smo zajedno pokrenuli taj posao na uređivanju odnosa manjinskih medija i nacionalnih saveta... A pošto nemamo problem sa osnivačem, smatrala sam da svako ko sarađuje sa mojom redakcijom treba da zna sa kakvim medijem sarađuje... I imamo deo sa obavezama – naše osnovne obaveze, nisu prepisane iz Kodeksa novinara Srbije već su više motivišuće za naše saradnike. Negujemo kreativnost i inovativnost. Na primer, posebnu pažnju posvećujemo ljudskim i manjinskim pravima.*

Iako je interni akt namenjen redakciji, deo kodeksa je objavljen i na sajtu medija kako bi se i građani podsetili koja je funkcija medija sa idejom da se na taj način aktivira i lokalna zajednica koja je poslednjih godina pasivizirana.

Oni koji prate naš portal jesu aktivni, ali to nije velika zajednica. Ove godine smo dosta prisutne i na terenu i vidimo se sa našom zajednicom, a to je nedostajalo našoj redakciji. I sad je već drugačije, već dobijamo reakcije i informacije. Ta obostarna komunikacija kao da budi i

redakciju, jer nekad smo možda i zapostavljali lokal. A sad smo obrnuli priču, krenuli iz lokala, a ne sa nivoa cele Vojvodine, i neki krugovi su počeli da nam se šire.

4.3.1. Zadovoljstvo poslom

Bez obzira na finansijske poteškoće, pristiske i pretnje svi novinari i novinarka koji su učestvovali u istraživanju generalno su zadovoljni poslom koji rade, veruju u značajnu ulogu koju bi novinarstvo trebalo da ima u demokratskom društvu i ne razmišljaju o promeni profesije.

Ovo je posao koji mi se sviđa, koji sam dok sam bio mlađi voleo... Volim i kameru samu, volim kada mogu da pošaljem tu neku poruku kroz medije. Zadovoljan sam mojim poslom.

Taj posao volim, novinarstvo ima neku misiju, u to i dalje verujem. Slobodno novinarstvo je ključna poluga u demokratizaciji društva. Novinar ima ulogu kontrolora vlasti u ime građana.

Zadovoljna sam jer radim ono što volim. I kad ima problema i izazova, trudim se da ih rešavam. Ja sam stvarno prezodovoljna jer živim novinarstvo. Nekad su se javljale frustracije i pitanja zašto ovo radim više... Sad se već dugo takvo razmišljanje nije pojavilo.

Lično, volim to i živim novinarstvo. E, sad, sve stalo... mogu reći da sam prilično nezadovoljan. Znači, ograničene su mogućnosti da radiš svoj posao neometano, slobodno, dostojanstveno...

Ja ne mogu da zamislim da radim nešto drugo, s obzirom da sam istovremeno radila i na drugim nekim poslovima koji nemaju veze sa novinarstvom pa to nije potrajalo, tako da sam shvatila u suštini da je jedino novinarstvo kome se stalno vraćam šta god drugo da radim i onda sam presekla i donela odluku da ću se isključivo baviti novinarstvom koliko god para to donelo i tako je i bilo.

Lično sam jako zadovoljan i volim svoj posao. Profesionalno, možda sam manje zadovoljan zato što mislim da informativna sfera, ne samo u Srbiji, već generalno u svetu, je jedna sad prilično haotična sfera i ne bih rekao da sam zadovoljan kako funkcioniše i kakvo je moje mesto kao novinara sa jedne strane i direktora sa druge strane u toj sferi.

Zadovoljna sam zato što još uvek postoje ti neki izazovi koji motivišu i drže nas novinare u tom poslu... Manjinski medij je nešto što je posebno izazovno... Drugo, imamo, što je sad u medijima možda malo i retkost, stabilne izvore finansiranja, tako da možemo da ispoštujemo sve ono što su zahtevi jedne redakcije. Dakle mi smo još uvek ona stara, klasična redakcija, što znači da imamo lektora, imamo prelamače, imamo profesionalnog fotografa, dakle sve ono što su nekada imale redakcije, što danas, koliko znam u štampanim medijima sasvim drugačije funkcioniše... Tako da je to neka prednost takve naše organizacije.

Zadovoljan sam pozivom jer sam novinarstvom želeo da se bavim od detinjstva, roditelji su mi bili novinari, rođena sestra mi je novinarka. Tako da sam od malih nogu obilazio redakciju Pančevca i uvek mi je prijala ta atmosfera u redakciji, govorimo o sedamdesetim godinama prošlog veka. A posao mi se dopao jer omogućava da komuniciraš s javnošću i zato što je novinarstvo pravdoljubiv posao.

5. PREPORUKE

Analiza intervjua pokazuje da ne postoji jedinstven stav na koji način bi se medijska sfera mogla poboljšati, no suštinski sve preporuke odnose se na to da promene treba da krenu od dole, od same struke, medijskih profesionalaca, novinara i novinarki. Tako, pojedini sagovornici smatraju da je neophodno da se **novinari udruže u borbi za slobodu informisanja** jer su prvenstveno oni krivi zato što je situacija takava kakva jeste, mada pojedini nisu optimisti da su moguće ključne promene jer, kako kažu, *“tako je već koliko godina, dvadeset, trideset godina, sumnjam da će sad ne znam šta da bude”*.

Nije samo država ta koja uređuje medije, nego naprosto su sami mediji takvi kakvi jesu, ako i postoje pojedinci koji izlaze u javnost i skreću pažnju na to, to je manji broj novinara i nema jedinstva u tome.

Od čega krenuti? Ne treba krenuti treba samo vratiti na ono početno stanje zbog čega i jesmo. Evo i sama televizija Vojvodine je nekada bila super medij. I radio. Samo da se vratimo na to da radimo normalno naš posao. Da znam da krećim, ja bih krećio ali ne volim ni čoveku koji dođe da kreći da mu se puno mešam u posao jer odradiće on kako ja hoću, a da li je to dobro, to je pitanje?

Sagovornica rešenje vidi u **saradnji sa kolegama koji dele iste profesionalne standarde**, povezivanju prijateljskih medija, kao i u komunikaciji sa sopstvenom zajednicom.

Pokušati dalje aplicirati za projekte koji imaju nekog smisla, koji ne ograničavaju slobodu mišljenja, baviti se nekim sadržajima koji su analitičniji, zagrebat i ispod površine, znači ne biti držač diktafona i prenosilac samo onog što radi lokalna samouprava i fotografisati političare i slično, nego baviti se onim što jeste funkcija medija. Tako da mislim da smo srećni što se toga tiče zato što nemamo konkurenciju, imamo široko polje delovanja i možemo da pišemo o svim onim temama o kojima naše kolege čute, tako da ne moram da strepim da će pre mene neko da objavi neku bitnu vest.

Budući da izostaje saradnja različitih društvenih faktora neophodnih za suštinsko poboljšanje medijskih sloboda i kvaliteta informisanja, jedno od mogućih rešenja na mikroplanu je **interna samoregulacija**.

U promeni situacije u novinarstvu mora sudelovati više učesnika: i država, i NVO sektor, i mediji i eksterni eksperti, a akademska zajednica i fakulteti. Samo u sprezi svih tih činilaca se može nešto uraditi., Ali, kaka su sada podeljene karete, nema šanse da dođe do promene. U nekim razvijenim država bilo bi normalno da ovi činioци rade zajedno i uz podršku javnosti, i da pritiskaju državu. Ali, živimo gde živimo i zato sam pesimistična, ali sam. s druge strane i optimistična jer mislim da malo po malo, bar na nekom mikro planu možemo neke stvari da menjamo i neke uređivačke politike i vizije da formalizujemo. I tome služi i ta interna samoregulacija.

Sa druge strane, postoji i stav da je situacija u društvu toliko loša da je upitan efekat internih etičkih kodeksa

Ne znam kakva su iskustva kod ostalih, odnosno koliko se ti dokumenti mogu uopšte

primenjivati kada je širi politički okvir toliko loš. U mađarskoj zajednici zasad nema takvih dokumenata.

Preporuke su usmerene i na državu i nadležne institucije u cilju **promene modela korišćenja lokalnih budžeta za finansiranje medija, kao i redefinisanja poreske politike.**

Mislim da je suština ko je u tim komisijama, jer ovi sad nemaju baš puno veze sa strukom. Država bi na efikasniji način mogla da pomaže slobodne medije. Imam dva predloga: ako ima volje, uvek može da smanji ili briše porez za štampane medije koji su u ogromnoj nevolji, i drugo, da se smanji stopa poreza i doprinosa za novinare, pre svega za spoljne saradnike. U svetu postoji puno rešenja koja se u tom pogledu mogu primeniti i kod nas. Mi imamo oko 25 spoljnih saradnika.

Kada je reč o informisanju na jezicima nacionalnih zajednica, sagovornici smatraju da je potrebno definisati novu **manjinsku strategiju informisanja.**

Uostalom imamo i novu medijsku strategiju na republičkom nivou. Donošenje te strategije zavisi od nacionalnog saveta, ali svakako bi moralo da bude javne rasprave. Etički standardi u redakcijama su po meni zapravo najsporniji.

Kao moguće rešenje navodi se i **decentralizacija medijske scene i animiranje mladih** da se zainteresuju za uspostavljanje profesionalnih standarda, prevashodno onih koji rade u lokalnim medijima

Ispada da 30 godina isti ljudi pričaju iste priče, i kao da samo tim ljudima to smeta. Odgovor je u tome kako animirati mlade da stvar preuzmu i da je radiklano protresu. Ali, kako to učiniti kad njih to ne zanima. Na primeru škole novinarstva videli smo da oni koje to zanima odlaze u Beograd, ili odlaze u PR, u marketing, u prezentere vesti... Jako je malo onih koji ostaju u Pančevu i vide svoju profesionalnu budućnost u gradskim medijima. I to je veliki problem. Što je gore lokalno novinarstvo, to gore po lokalnu zajednicu.

Neophodna je i **međunarodna pomoć koja bi bila usmerena lokalnim medijima,** odakle su tokom devedesetih pokretane promene

Sad su se ti nezavisni mediji sveli na nekoliko medija a bez te neke mreže lokalnih nezavisnih medija, gde će raditi novinari i gde će jedni druge videti, pa ima hrabrih ljudi, otvaramo teme, lokalne priče, onda bi se nekako sve to menjalo, pa bi se i taj odnos lokalne politike menjao prema javnosti, prema novinarima. Ali mislim da to neće biti ni lako, ni jednostavno, ni brzo. Sama novinarska zajednica mora da se pokrene ali kao što je devedesetih, to se nije desilo samo od sebe, već prosto bilo je potaknuto i finansijskim sredstvima iz inostranstva, stizala je oprema, konkretno znam za Radio Sombor, išli smo na obuke, dakle taj neki poticaj je postojao.

Vojvodina je totalno diskriminirana i u distribuciji međunarodne pomoći medijima, gro novca odlazi u takozvanu užu Srbiju, posebno u Novi Pazar, Preševo i Bujanovac. Ali i profesionalnim medijima u Vojvodini su potrebne mnoge vrste pomoći, i te kako.

PREPORUKE ZA POBOLJŠANJE KVALITETA INFORMISANJA I OSTVARIVANJE MEDIJSKIH SLOBODA

udruživanje (umrežavanje) novinara u borbi za slobodu informisanja

saradnja sa kolegama koji dele iste profesionalne standarde

animiranje mladih novinara

ostvarivanje komunikacije sa sopstvenom zajednicom

interna samoregulacija

promena modela korišćenja lokalnih budžeta za finansiranje medija

redefinisane poreske politike

decentralizacija medijske scene

međunarodna pomoć koja bi bila usmerena lokalnim medijima

definisane nove strategije informisanja za manjinske medije

PRILOZI - INTERVJUI SA NOVINARIMA IZ MULTIETNIČKIH SREDINA

1. Zlata Vasiljević: Radimo tako da se za deset godina niko od nas ne stidi svojih tekstova

“Zovem se Zlata Vasiljević, trenutno sam zaposlena u Novinsko-izdavačkoj ustanovi Hrvatska riječ u Subotici, na poziciji glavne i odgovorne urednice, evo sad treća godina se završava, mandat traje četiri godine. Inače, u novinarstvu sam od 1995. Godine, u lokalnom Radiju Sombor i lokalnom nedeljniku Somborske novine, što su nekadašnji informativni centri, pa je bila zajednička redakcija. Od 1997. do 2000. godine bila sam dopisnik ANEM-a i Radija Slobodna Evropa, od 2000. do 2007. dopisnik agencije Beta iz Sombora, a od 2007. do 2013. dopisnik Blica iz Sombora. Onda sam iz Radija Sombor, koji je nesretno privatizovan, prešla u Hrvatsku riječ. U profesionalnom radu koristim hrvatski i srpski jezik. Završila sam Prirodno-matematički fakultet.”

• Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?

Pa, hajde...zadovoljna sam zato što još uvek postoje izazovi koji motivišu i drže nas novinare u tom poslu. Drugo, uređivanje novina je bilo nešto novo za mene posle toliko godina pa još uvek tu postoje neki izazovi koji me motivišu i drže u tom poslu. Manjinski medij je nešto što je posebno izazovno. Raditi u nedeljniku je opet neki dodatni izazov, s obzirom na nove tehnologije i nove načine distribuiranja informacija i vesti. Dešava se da sutradan nešto što je bilo vest više nije, a da mi izlazimo za četiri dana.

Mi imamo stabilne izvore finansiranja, što je sad u medijima možda malo i retkost, tako da možemo da ispoštujemo sve ono što su zahtevi jedne redakcije. Dakle, mi smo još uvek ona stara, klasična redakcija, što znači da imamo lektora, imamo prelamače, imamo profesionalnog fotografa. Sve ono što su nekada imale redakcije, što danas, koliko znam, u štampanim medijima sasvim drugačije funkcioniše. Imamo novinare koji su raspoređeni po određenim oblastima i to znači da određeni ljudi, koji su u nekoj tematici, mogu kvalitetnije da prate i obrađuju teme iz svojih oblasti, a ne samo da prate događaje. To je prednost takve organizacije.

“Danas bukvalno ljudi, ako nemaju šta da rade, onda pokušaju da budu novinari.”

• Koliko vas je u redakciji?

U redakciji nas ima jedanaestoro. S tim što mi teritorijalno pokrivamo područje Vojvodine. Zapravo, hrvatska zajednica, što je naša ciljna grupa čitalaca, jeste disperzirana svuda, tako da imamo što stalno uposlene novinare, što saradnike sa područja cele Vojvodine.

• Koji su, po vama, trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?

Mislim da je najveći problem profesionalnost novinara i odnos između novinara i vlasti, na svim nivoima. Mislim da je to povezano sa profesionalnošću novinara, jer ako imate

novinare koji ne shvataju šta je profesija novinara, koji ne poznaju teme kojima se bave, onda zapravo dolazimo do toga da *ta neka vlast*, da li politička, da li ekonomski centri moći, može da utiče na novinare i da ih stavi u funkciju plasiranja informacija koje su njima u interesu. Na primer, kada sam postajala ja novinarka, godinu dana sam učila uz starije kolege učila i tek su me posle godinu dana pustili da sama vodim jednu emisiju koja je trajala sat vremena. Danas bukvalno ljudi, ako nemaju šta da rade, onda pokušaju da budu novinari. Mislim da je to osnovni problem.

- **Rekli ste da imate stabilne izovre finansiranja, koji su to izvori?**

Naš glavni izvor finansiranja je Pokrajina, pokrajinski budžet, jer je tako organizovano da svi manjinski mediji dobijaju finansijska sredstva iz Pokrajine. Svake godine potpisujemo ugovor i dobijamo sredstva na godinu dana, a sledeće godine se potpisuje novi ugovor. Takva je situacija sa svim manjinskim medijima i to je neko, da kažem, nasleđeno pravo. Kada je menjan zakon i kada država više nije mogla da bude vlasnik medija, onda su osnivačka prava nad manjinskim medijima preneti na nacionalne savete, a finansije su ostale u Pokrajini, bar kad je reč o vojvođanskim manjinskim medijima. Sada imamo situaciju da su u odnosu na prošlu godinu nama sredstva povećana za 25 odsto. Nismo mi jedini u takvoj, da kažem – povoljnoj situaciji, nego i ostali manjinski mediji. Pod time mislim na one tradicionalne medije, kojima su osnivači nacionalni saveti.

- **Da li je dovoljno to finansiranje? Da li imate potrebu za komercijalnim prihodima, projektnim sufinansiranjem?**

Deo komercijalnih prihoda ostvarujemo od reklama, kojih nemamo nešto puno, zatim od prodaje novina, reklamnog prostora i oglasa. Pokrajina ima obavezu da sve svoje oglase i javne pozive oglašava na jezicima manjina, pa od njih onda dobijamo oglase sa područja Subotice, koji takođe moraju da se objavljuju i na hrvatskom jeziku. Učestvujemo i radimo na raznim projektima, projektima prekogranične saradnje, onima koje raspisuje Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, namenskim projektima – Ministarstvo Evropske unije i regionalnog razvoja Hrvatske je sad imalo namenski projekat prekogranične saradnje. Učestvujemo na svim mogućim projektima na kojima možemo. Evo, sad čekamo da nam se odobri jedan Erasmus projekat, a i sa poljoprivrednim portalom *Agroklub* takođe radimo jedan projekat... Dakle, pokušavamo da nekako izađemo iz tog začaranog kruga naše zajednice i da se bavimo i temama koje nisu direktno vezane za aktivnost hrvatske zajednice. Prosto mislimo da ljude dotiče i problem poskupljenja poljoprivrede i svega ostalog, pa onda sa tim temama pokušavamo da se nametnemo I van kruga hrvatske zajednice. Ovakvi projekti su nam zato dobrodošli. Ne nužno zbog finansija, jer kažem, mi i bez tih finansija možemo, ali zbog širenja kruga naših čitalaca, kao i partnera sa kojima saradujemo.

- **Kad je reč o komercijalnim oglasima, da li ste bili u situaciji da je neko povukao oglas nezadoovoljan vašim pisanjem ili da se neko plaši da se kod vas oglašava?**

Nismo. Zato što su to oglasi koji objavljuju Grad Subotica i Pokrajina Vojvodina i još poneke reklame.

- **A oni to rade redovno, nije se desilo da nekad oni povuku?**

Nije.

- **Zato što imaju obavezu objavljivanja na hrvatskom jeziku?**

Da.

- **Da li imate pravo da se javljate na lokalne konkurse?**

Nemamo, zato što smo mi budžetski korisnik. Nemamo pravo i ne javljamo se.

- **A kakva su vaša iskustva i na osnovu priča drugih kolega, da li je to sufinansiranje na lokalnom nivou u skladu sa standardima etike? Da li dobijaju mediji koji zaista rade u interesu javnosti i da li dobijaju lokalni mediji?**

Pošto sam iz Sombora, bolje poznajem tu situaciju u medijima nego u Subotici, pa bih govorila o Somboru. Znači, što se tiče tih medijskih konkursa, Grad Sombor je samo u ovoj godini, ovo je konkretan primer, osamnaest miliona dinara izdvojio za medije ali od tih osamnaest miliona najveći deo sredstava je otišao ili na medije koji su van područja Sombora, kao što je na *Informer*, *Srpski telegraf*, *Dnevnik*.

- **Tabloidi?**

Da tabloidi. I na neka, nazovi *medijska*, ili ne znam kako bih drukčije to nazvala – neka nova udruženja koja su osnovana pre pola godine ili godinu. Što se tiče lokalne sredine, mi nemamo medij koji je profesionalno i kritički okrenut prema aktuelnoj političkoj situaciji, osim portala *SOinfo*. Oni su takođe na ovogodišnjem konkursu dobili sredstva, 500.000 dinara, ali su odlučili da ta sredstva ne uzmu, nego su ih vratili.

“Aktuelna politika finansira svoju promociju i za to koristi određene medije.”

- **Zbog toga što su nezadovoljni raspodelom?**

Da, nezadovoljni su raspodelom sredstava generalno. Zapravo, dobijanje novca iz lokalnog budžeta svodi se na to da lokalni mediji preuzimaju jedan na jedan saopštenja koja dobiju iz opštine i pročitaju ih od početka do kraja. To je, rekla bih, finansiranje koje nije u funkciji javnosti nego u funkciji aktuelne politike. Aktuelna politika finansira svoju promociju i za to koristi određene medije.

- **Da li ste nekad učestvovali u komisijama koje odlučuju o raspodeli tih sredstava ili neko od kolega koji rade u profesionalnim medijima? Da li znate ko su ljudi koji odlučuju?**

Ja konkretno nisam učestvovala, nisam bila ni pozvana. I da sam bila pozvana, ne bih prihvatila. Imali smo situaciju da je pre nekoliko godina konkursnu komisiju u Somboru vodio čovek kome je pored imena stajala funkcija *medijski ekspert*, a da on od medija zna zapravo samo ono što uzme u ruke – novine da pročita ili ponekad pogleda neku televizijsku

emisiju. Neki članovi komisije jesu iz medija, ali zna se iz kojih medija. Dakle, niko od kolega iz redakcije *Hrvatske riječi* ni ja lično, ni neki profesionalni novinari iz Sombora, nisu bili pozvani da učestvuju u tim komisijama.

• **Da li ste nekad bili izloženi uvredama, pretnjama, pritiscima, napadima, zbog svog novinarskog rada?**

Pre *Hrvatske riječi* imala sam jednu takvu situaciju: kao novinarka *Blica* napisala sam tekst koji se odnosio na to da je gradonačelnik ukinuo mogućnost prijema građana, nekada je bila praksa da jednom mesečno ili jednom nedeljno gradonačelnik prima građane, a on je doslovce u pisanom odgovoru naveo da on nije socijalni radnik. To je bio naslov teksta. On je meni potom pretio tužbom, ali se završilo samo na toj njegovoj pretnji.

Što se tiče *Hrvatske riječi*, mi smo veoma kritični prema sadašnjoj i aktuelnoj situaciji i odnosima Srbije i Hrvatske, ali nekih pritisaka ili poziva od njih do sada nismo imali. Ja to tumačim na dva načina: ili shvataju da je naš uticaj toliko mali, pa ih ne dotiče što se neki uvodnik ili neki tekst pojavi u našim novinama, ili kažu “pa dobro, mi smo njih pustili da rade šta hoće”. Zaista, ni moje kolege iz *Hrvatske riječi* nisu u tom smislu imali neke probleme.

• **A kada je reč o pritiscima, kakav je odnos sa Nacionalnim vijećem Hrvata?**

Nacionalno vijeće je naš osnivač, a svaki osnivač pokušava da svoja osnivačka prava sprovodi tako što na neki način želi da utiče na ono što će biti sadržaj novena. To je neka naša večita borba da ostanemo dosledni sebi, da ostanemo dosledni profesiji i da se ne stidimo svojih tekstova, i da oni nekako prihvate da jesu naš osnivač, ali da mi nismo nekakav bilten ili njihovo glasilo, već profesionalni medij. Znači, uvek se borimo i uvek je tanka linija njihovog nezadovoljstva, ali kažem to je možda neka situacija u kojoj zaista moramo da se izborimo za svoje profesionalne standarde. Mislim da mi radimo tako da se za deset godina niko od nas ne stidi svojih tekstova. Tu su ljudi koji u *Hrvatskoj riječi* rade i dvadeset godina, od kako su osnovane novine, a neki su došli koju godinu kasnije. Prošli smo sve te dečije bolesti... Ljudi znaju da rade svoj posao, a ako znaš svoj posao onda s nekim autoritetom možeš da braniš neki svoj stav.

• **Da li ste nekad kod kolega u redakciji osetili autocenzuru, da li je bilo direktnih pokušaja censure, od Vijeća, političkih stranaka?**

Nekih direktnih “nemoj ovo da objaviš” ili “ovo objavi” - ne, ali tako u jednoj priči, “ovo sad u trenutnoj situaciji ne bi bilo dobro” ili “u kontekstu neke šire slike možda da sad ovo odložimo malo” - da. Tada procenjujemo, nekad možda želimo da objavimo neku informaciju ili neki tekst, ali sagledamo širu sliku i pokušamo da vidimo da li je osetljiv trenutak za položaj Hrvata ovde, da li će imati nekulošu implikaciju na širu priču. Pokušavamo da pomirimo takve nekakve interese.

• **A da li znate za slučajeve nekih kolega koji su doživeli nasilje, pritiske i kako se reagovalo?**

Znam za kolege iz *SOinfa* koji otvaraju teme, postavljaju neka bitna pitanja zbog kojih su bili izloženi verbalnim pretnjama. Tužbe nisu podnošene, na sreću, ni fizičkih napada nije

bilo. Više se to završava na verbalnim pretnjama, ali i zabranama da se prisustvuje određenim događajima, kada dolaze neki zvaničnici, ministri i tako dalje.

- **Da li ste vi nekada bili uskrećeni za neke informacije?**

Mi kao *Hrvatska riječ* jesmo, ali ne mogu da tvrdim da je to zato što smo *Hrvatska riječ*, nego prosto zato što sistem tako funkcioniše da danas “ako ne želim da ti dam informaciju, ja ti je neću dati”, i onda nastaje naše natezanje kada pišemo i tražimo pristup informacijama od javnog značaja. Mogu navest jedan sveži, konkretan slučaj. Hrvatsko nacionalno vijeće pokreće inicijativu da se osnuje hrvatski školski centar, a jedan od preduslova za to je da Grad Subotica izmeni mrežu vrtića i osnovnih škola, a Pokrajina mrežu srednjih škola. Pokrajina je izmenila mrežu srednjih škola i na taj način stvorila neki preduslov, međutim Grad Subotica nikako tu tačku ne stavlja na dnevni red i mi sad stalno postavljamo pitanje “gde je zapelo, šta je problem, šta se dešava, kada će biti?” ali nikad ne dobijemo odgovor. To je samo jedan od primera, a generalno kada ne žele da odgovore na nešto što njima ne ide u prilog, onda jednostavno ignorišu pitanja. Mi tada zovemo, telefoniramo, ali to je na neki način zaludan posao.

“Manjine su za većinske medije nevidljive.”

- **A da li su generalno lokalne insitucije zatvorene za medije, kada se poredi s nekim ranijim vremenom? Da li je teže doći do bilo kakvih, pa i banalnih informacija?**

Jeste teže, rekla bih nekad nemoguće, što totalno obesmišljava naš posao. Kada sam počela da radim, mogli smo da nazovemo gradonačelnika i da ga nešto pitamo. Da nam on kaže nešto i da bude gost u radiju, mogli smo da odemo kod bilo kog direktora, javnog ili bilo kog preduzeća, da informaciju, da pitamo načelnika nekog odeljenja u opštini... Paradoksalan slučaj: direktor Gerontološkog centra u Somboru ne može ništa da kaže bez dozvole nadležnog ministarstva, ili ne znam, nekog preduzeća koje je zaduženo... Imali smo slučaj jezera koje se suši, a nisu mogli ništa da kažu dok neko u Novom Sadu ne dozvoli. Na kraju, to se svelo na neki pisani odgovor koji oni daju i u kom ti kao novinar ne razumeš ništa, a kamoli čitaooci kojima ćeš to trebati da preneseš. Oni su zadovoljili formu, dali su neki odgovor, a u suštini ništa nisu rekli. Mislim da je gotovo nemoguće doći do informacija ako su to informacije koje oni ne žele da plasiraju.

- **Koliko na vaš rad utiču sve učestaliji sukobi Beograd-Zagreb, ostrašćene, ratnohuškačke izjave doskorašnjeg ministra Vulina, da li vi to osetite i da li vas sputava u vašem radu?**

Iz nekog svog iskustva mogu da kažem da to ne utiče direktno na nas. Možda negde podsvesno stvara strah kod ljudi. Na primer, moj kolega kaže “ja živim na Prozivci”, to je neki deo Subotice, “gde moja ćerka na igralištu kaže vlakić” i to izaziva neki strah. U tom smislu možda postoji neki podsvesni strah, ali direktno ne utiče na naš posao. Bila sam na konferencijama kod gradonačelnika Subotice gde sam postavljala neka pitanja i nisam imala osećaj da je on drugačiji prema meni zato što dolazim iz *Hrvatske riječi* ili tako nešto.

- **A da li mislite da nadležne institucije odgovarajuće reaguju kada je reč o bezbednosti novinara?**

Mogu da govorim samo na osnovu slučajeva koje pratim iz medija. Mislim da ne, imali smo slučaj kolege kome je zapaljena kuća, gde se videlo da je to sad sve obesmišljeno. Na kraju krajeva, kada postavite novinarsko pitanje i umesto odgovora dobijete napad prvog čoveka države, mislim da to šalje jasnu poruku da se s novinarima može, maltene, brisati pod. To nekom lokalnom kabadahiji šalje jasnu poruku. Mislim da taj odnos prema novinarima, na konferencijama i događajima mora biti drugačiji i postaviti se tako da su novinari tu da postavljaju pitanja, pa čak i neprijatna pitanja. Kad to bude tako, mislim da će i odnos prema novinarima biti drugačiji.

- **Da li je pozicija novinara u manjinskim medijima teža ili specifičnija u nekim stvarima u odnosu na novinare iz medija na srpskom? Da li nekad osećate dvostruki pritisak?**

Ne znam, ne bih rekla. Manjinski mediji su na neki način specifični jer su manjinske zajednice nevidljive u drugim medijima, koji imaju medijski prostor na tržištu, štampani i elektronski. Mi ne postojimo za njih. Ne govorim konkretno o Hrvatima, nego o bilo kojoj nacionalnoj manjini... Imali smo proslavu dana zajednice u Petrovaradinu, došla je pokrajinska sekretarka za kulturu Dragana Mlošević i onda je to bila vest. Da smo mi slavili dan zajednice bez Dragane Milošević, to niko ne bi objavio! Ili, Rusinima se desi neki incident i to će da objave svi mediji. Naša uloga je da beležimo sve ono što ne zabeleže većinski mediji. Mi možda nekada damo prostora nekom događaju koji, ako bismo strogo profesionalno gledali, ne zaslužuje više od pet rečenica. Dakle, kao neki podsticaj građanima. Zato tražimo i širu sliku i postali smo na neki način i hroničari i beležnici svega onog što se pokušava uraditi kako bi se održala zajednica i očuvala tradicija i kultura. Čak i kad nije lako, kad nema novca, kada su ljudi otišli, kada su ljudi nezainteresovani.

- **I u tom smislu možete se zameriti i vladajućoj partiji ali i vašoj zajednici, da li ste u tom pogledu više pod tenzijom?**

Verovatno jesmo. Možda će se ako nešto napiše *Hrvatska riječ* drugačije iščitavati nego ako nešto napiše, recimo, *Danas*. Neki će reći "šta ovi sad...", tako da u tom smislu možda jesmo pod nekim dvostrukim pritiskom. Verovatno se sve čita i prati i postoji pres kliping, tako da u tom smislu jesmo.

- **Kakva je saradnja, umrežavanje sa drugim medijima?**

Jedna stvar zbog koje mi je krivo i žao je što – i ne znam zašto je to tako, ali ni mi sami se nismo potrudili da bude drugačije – mi kao manjinski mediji nemamo nikakvu saradnju. Možda se na nekoj ličnoj osnovi znamo, pa se nekad čujemo, ali neku ozbiljniju saradnju nemamo. Iako nas brinu iste brige, mi se nikad nismo okupili i popričali, možda čak i razmenjivali sadržaje. Mislim da bi nama u *Hrvatskoj riječi* bilo zanimljivo da pročitamo kako izgleda knjiška produkcija rusinske zajednice u Vojvodini. Čak ni te neke razmene sadržaja nema. Naše međusobne saradnje nema. Što se tiče drugih medija, mi pokušavamo da u saradnji sa nekim drugim medijima, sa *Autonomijom* ili *Agroklubom*, da plasiramo naše informacije. *Agroklub* je poljoprivredni portal pa poljoprivredne teme prenosi *Hrvatska riječ*.

Znači nam kada se o nama čuje i van kruga naših čitatelaca i zajednice. Mislim da je takva saradnja značajna. Imamo saradnju i sa medijima iz Hrvatske, ali njima je zanimljivo samo nešto što je jaka priča, što može da prođe kod njih. Imali smo problem udžbenika i negiranja hrvatskog jezika. Mi smo u dogovoru s *Večernjim listom* prvi napisali taj tekst, oni su preuzeli i kasnije se ta priča dalje razvijala. Nama je i to bilo značajno. Mi jesmo štampani medij, ali imamo i saradnju sa *Vinkovačkom televizijom* i zajednički pravimo jednu emisiju, "Hrvatska riječ iz Vojvodine", tako da i na taj način pokušavamo da širimo broj ljudi do kojih će doći naše informacije, tekstovi, izveštaji...da se čuje za nas.

• Da li ste se osećali drugačije ili diskriminirano kao pripadnica hrvatske zajednice ili ste osetili da ste u drugačijem položaju zato što ste žena u novinarstvu?

Mislim da nisam. Prvo zato što sam žena u novinarstvu, mislim da nisam. Dok sam bila u *Radiju Sombor*, bila sam urednica radija, nisam osećala razliku da zato što sam žena, ne mogu tu da budem ili ovde kada sam došla.

• U novinarskom poslu, ali generalno zbog političkih poruka?

Da, da.

• Kako bi situacija u medijima mogla da se poboljša, pogotovo kada je reč o profesionalizmu i etičkim standardima? Neke redakcije usvajaju interne etičke kodekse, kao recimo Rusini.

Nisu se preko noći ni pokvarile i mislim da ih neće biti tako lako ni popraviti, ni za milimetar na bolje. Tokom '96/'97. godine, opet se vraćam na to vreme, kada se lokalna vlast menjala, postojao je veliki broj lokalnih nezavisnih medija. Nekako je iz lokala kretala priča. Sad su se ti nezavisni mediji sveli na nekoliko medija, bez mreže lokalnih nezavisnih medija gde će raditi novinari i gde će jedni druge videti, otvarati teme, lokalne priče... Tad bi se nekako sve to menjalo, pa bi se i odnos lokalne politike menjao prema javnosti, prema novinarima. Mislim da to neće biti ni lako, ni jednostavno, ni brzo. Sama novinarska zajednica mora da se pokrene kao što je devedesetih, a to se nije desilo samo od sebe, već je prosto bilo podstaknuto i finansijskim sredstvima iz inostranstva, stizala je oprema... Konkretno govorim o mediju *Radio Sombor*, išli smo na obuke i postojao je podsticaj. Ne znam ko ovde ima snage, konkursi su takvi kavki jesu, na taj novac se ne može računati. Nekakva komercijala možda... suludo je pričati o tome kad jedan butik jedva preživljava, a ne da da nekom 5.000 mesečno za neku reklamu, tako da u tome nisam baš neki prveliki optimista.

2. Vladimira Dorčova Valtnerova: Kad smo obrnuli priču i krenuli od lokala, neki krugovi su počeli da nam se šire

“Osnivačica sam i odgovorna urednica medija civilnog društva Storyteller. Živim u Magliću, opština Bački Petrovac. Završila sam fakultet i master studije. U novinarstvu sam 17 godina. U profesionalnom radu koristim srpski, slovački i engleski jezik.”

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Zadovoljna sam jer radim ono što volim. I kad ima problema i izazova, trudim se da ih rešavam. Ja sam stvarno prezodovoljna jer živim novinarstvo.

Nekad su se javljale frustracije i pitanja zašto ovo radim više... Sad se već dugo takvo razmišljanje nije pojavilo.

- **Koji su, po vama, trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji, posebno u medijima koji informišu na manjinskim jezicima?**

Po mom mišljenju, najveći problemi proističu iz krovnog problema – a to su pritisci na medije “ako nisi naš”, ako nisi partijski, onda te pritskamo na sve moguće načine. Iz toga slede i problemi održivosti, finansiranja... Manjinski mediji imaju slične probleme, ali je specifičan izazov i pitanje kadrova. Konkretno, u zajednici Slovaka nemamo veliki izbor kadrova. Ilustrativno na primeru projekta koji finansira EED, u okviru kojeg sam zaposlila jednu novinarku, a jednu honorarno angažovala, te još jednu prevoiditeljku – bio je izazov pronaći novinarku, ali dobro je što je portal postavljen dvojezički, pa sam mogla da angažujem novinarku i iz druge zajednice, ali sam ipak morala pronaći i saradnicu koja govori slovački za moju sadržaje. Ako bih proširivala redakciju i tražila još nekog ko piše i govori slovački, bila bih u problemu jer je tu i pitanje kvaliteta kadrova. A nama je važan multimedijalni sadržaj, prisustvo na mrežama i okupljanje zajednice.

- **Kako se finansira medij u kojem radite? Postoji li fer utakmica na medijskom tržištu?**

I finansiranje je veliki problem. U mojoj redakciji još skoro ništa ne radimo po pitanju diverzifikacije izvora finansiranja, ali to je u planu za sledeću godinu. Zato okupljamo saradnike koji su više orijentisani na biznis. Svakako je limitirano, jer ne možemo da prikažemo velike brojke većim oglašivačima, a manji oglašivači u opštini Bački Petrovac vrlo obraćaju pažnju na to kakav smo medij i kakve bi posledice imali. A sigurno bi ih imali, jer pritisci koji postoje prema medijima, postoje i prema firmama.

Nismo imali konkretan primer u tom pogledu, jer nismo ni pokušavali da nudimo oglasni prostor, ali znam šta se dešava političkim aktivistima iz grupe građana koji su bili jaka opcija na poslednjim lokalnim izborima, pošto su nekima od njih predstavnici lokalne valsti pokušavali da ugroze radno mesto. Dakle, ako si profesionalan, nezavisan, kad je u pitanju medij – ne vidim veliki prostor za komercijalne prihode od oglašavanja.

- **U kojoj meri je teško održavati privatni medij na manjinskom jezku, u odnosu na medije čiji je osnivač nacionalni savet? Koristite li projektno sufinansiranje na lokalnim konkursima?**

Svakako smo i tu jako ograničeni, jer *Hlas ľjudu*, na primer, imane nekoliko miliona godišnje, bez obzira da li će uraditi neki iskorak, a mi apsolutno ne. Mi se uglavnom finansiramo projektno, trenutno iz EED, zatim imamo i projekat sa Kancelarijom za Slovence u dijaspori ali to nisu velika sredstva, a ove godine dobili smo sredstva i od Ministarstva za kulturu i informisanje, ali samo zato što je tema bila kultura, pa to ne šalju na mišljenje Nacionalnom savetu kao što je slučaj sa medijskim projektima kada Savet redvno odbaci naše projekte. Zbog takve prakse, ove godine nisama ni slala medijski projekat na republičkom i pokrajinskom nivou.

Deo finansiranja snosim kao vlasnica i osnivačica, ali to je zanemarljiv deo, za sada, od agencije za konsalting. Skoro nam je odobren i projekat kod British council/Thomson fondacije, na čijem konkursu je *Storyteller* dobio najviše poena od 17 medija koji su konkurisali. Naša tema je ekologija i realizuje se u saradnji medija i ekološke organizacije.

Storyteller je ove godine stabilan, ali prethodnih godina smo opstajali više na verovanju u novinarsku misiju. I dok god je na prvom mestu novinarstvo, onda to prepoznaje i šira zajednica, pa i donatorska. Moje brojke govore da su dobar deo naše zajednice mladi ljudi, i svesni smo da treba da ih još više privučemo da prate naš medij. Očigledno je da, ako se držiš profesionalne etike, to daje rezultate, bez obzira da li postoji finansijska stabilnost medija.

Iako često zaboravimo da i novinari imaju potrebu da jedu nešto, orjentisana sam ka rešenjima, ne volim da kukam. Verujem da može da se dođe do stabilnosti, iako sporo, i uz poštovanje novinarske etike. Primer *Storyteller*a to potvrđuje.

- **A lokalni konkursi?**

Prošle godine smo konkurisali, ali nismo dobili, iako je tražen mali iznos, oko sto i nešto hiljada, tema je bila ekologija, ali su nam napisali da je budžet predimenzioniran. To je bio samo način da nas otkače. Ove godine nismo konkurisali.

- **Koji mediji najčešće dobijaju sredstva iz budžeta u vašoj opštini?**

Koliko mi je poznato, ne konkurišu tabloidi. Skoro uvek sredstva dobiju TV Petrovec i Radio Petrovec, ali ima godina kad ni njima ne daju, a to su mediji koji dugo postoje. Dobijaju i Novosadska TV i TV Delta, TV Bačka iz Vrbasa, Dunav produkcija iz Novog Sada... Projekti su tipa "upoznaj Petrovac", "slike iz Bačkog Petrovca"... Tabloidi poslednje tri godine nisu konkurisali... Ali i ovi što su prolazili su apsolutno nejasni, šta se njima postiže...

- **Na koji način aktuelni model projektne finansiranja doprinosi ostvarivanju prava građana na informisanje?**

Ti konkursi apsolutno nisu u službi kvalitetnog informisanja građana. Iako je tu na papiru sve okej kad je u pitanju model finansiranja, ali kad dođe do primene - katastrofa, isto kao i sa zakonima.

- **Znate li za slučajeve podnošenja prigovora na rezultate medijskih konkursa u vašoj sredini?**

Ne znam da li je neko podnosio žalbu, niti sama ja to radila. Sledeće godine ću to učiniti ukoliko ne prođem na konkursu. Zašto ne bismo koristili sve mehanizme?

- **Na koji način se realizuje proces projektnog finansiranja u vašoj opštini, da li je transparentan? Znate li kako se formiraju komisije i ko u njima učestvuje?**

Jedne godine sam bila predložena od NDNV-a za lokalnu komisiju, ali to nije prihvaćeno. Uglavnom tamo sede predstavnici nekih čudnih medijskih i novinarskih organizacija za koje nikad u životu nisam čula.

- **Da li ste bilo kad bili izloženi uvredama pretnjama, pritiscima, fizičkim napadima zbog novinarskog rada?**

U kontekstu *Storyteller*a nisam dobijala pretnje, ali dok sam radila u Hlas ljudu jesam. I tad sam to prijavila policiji, koja je izašla na teren i upozorila tu osobu koja je pretila. I to je prestalo. To je bilo davno. Nije bilo sudskog postupka.

Međutim, zbog rada u *Storytelleru* bila sam izložena uvredama, pre dve godine za vreme izbora za mesne zajednice u Magliču i Gložanu. Maglič sam posebno pratila, tu je bilo jako puno nepravilnosti. Tražila sam izjavu od lokalne samouprave, od tadašnjeg predsednika Skupštine opštine, i dobila sam odgovore. U tekstu sam citirala i druge sagovornike iz drugih organizacija, bio je to analitički tekst. Nakon objavljivanja predsednik Skupštine opštine slao mi je mejlove u kojima me je vređao tako što je navodio da je moje novinarstvo smešno i slično. Do tada mi je bio dobar poznanik. Ali, na tome je sve ostalo, na našoj internoj komunikaciji. Drugih pretnji nije bilo, niti nasilja. Nisam čula da je bilo ozbiljnijih pretnji ni kad su u pitanju druge kolege kad je u pitanju ova lokalna zajednica.

- **Mislite li da institucije adekvatno reaguju na pretnje novinarima?**

Ne reaguju, iako imaju zakonsku obavezu na to. Mislim da svaki dan možemo da se uverimo u to kako ne reaguju.

- **Da li smatrate da je zakonodavni okvir za zaštitu novinara adekvatan ili ga treba menjati?**

Mislim da je zakonski okvir i u kontekstu manjinskih medija korektan, kao i pogledu bezbednosti, samo što se ti propisi ne sprovode, ili se sprovode jako malo.

“Stvarno je teško kad shvatiš da sve ljude o kojima treba da pišeš zapravo poznaješ.”

- **Da li se kao novinarka osećate bezbedno i slobodno da istražujete teme koje bi mogle da iritiraju nosioce moći?**

Ne razmišljam toliko o bezbednosti, ali sam retko i imala neprijatne situacije. Ipak, ne

osećam se bezbedno. Stvarno mi nije svejedno kad u ovoj maloj sredini sretnem konkretne osobe, političare, ljude koji su na funkciji... Ne mislim da će me napasti, ali znam šta drže u rukama, i bilo kakvu jaču kritičku reč o njima na mom mediju oni mogu da shvate kao provokaciju. Uostalom, dobijamo informacije kako se organizuju izbori za Nacionalni savet i kako se skupljaju potpisi za kandidate, i strašno mi je šta se tu sve dešava. Možda ne osećam baš strah, ali svakako osećam neku nelagodnost, jer nije ti svejedno, posebno u maloj zajednici. Novinari svakako treba da razmišljaju o svakoj reči koju će upotrebiti, ali nikad kao sad nije bilo toliko odmeravanja, da li će se neko uvrediti, pa traženje sinonima..., mala autocenzura koju eto i ja ponekad imam.

Možda je teže uvek održati profesionalni nivo, jer ovo je mala zajednica, svi se znamo, i stvarno je teško kad shvatiš da sve ljude o kojima treba da pišeš zapravo poznaješ. I vidim da se poslednjih godina krug mojih prijatelja dosta suzio, što mi je baš tužno.

“Ne bih rekla da se svi novinari koji rade u nekim medijima stvarno bave novinarstvom.”

• **Da li ste poslednjih godina bili izloženi postupcima koji su doveli do cenzure ili autocenzure?**

Ne bih rekla da se svi novinari koji rade u nekim medijima stvarno bave novinarstvom. Mislim da ima puno autocenzure. Godinama imam osećaj da se manjinsko novinarstvo, bar u mojoj zajednici, svodi na neke pseudo događaje, na površne izveštaje, tancuj- tancuj. Nema toga da se zapitamo, na primer, kako je isfinansirana neka manifestacija. Sve je to više kao neko bilten novinarstvo... Razlozi su verovatno i u uljuljkanosti, jer važi ono “dobićemo platu i tako i tako”. To me je uvek nerviralo i u redakciji Hlas ljudu, uvek sam se trudila da motivišem ljude da analitičkije i kritičkije pristupimo. Slovačko novinarstvo nije pre bilo takvo, ne znam kad nam se desio taj svič. To posebno znam za Hlas ljudu jer je i motj tata tamo radio, i bilo je tu i kritičkog pisanja i posledica... A uvek je bilo edukacija, pa i u NDNV su dolazili novinari iz raznih slovačkih medija.

Hlas ljudu je trenutno skroz pod šapom Nacionalnog saveta, ne smeju ni da dišu. Oni imaju i spiskove ljudi koji ne smeju da se pojave u novinama, ni kao ime i prezime, kao tek spomenuti. Ili ako pošalju uredniku tekst sa nekim od tih imena, on ih izbaci. To je jako strašno, ali su to novinari prihvatili, nema nikakvog bunta. Pisali su neka otvorena pisma pre par godina u vezi odnosa u redakciji, ali nije niko ostao bez posla od njih zbog toga, a mislim da se tad situacija rešila u prilog novinarima. Međutim, to i nije ni bio neki bunt kojim se nešto suštinski tražilo.

• **A kako funkcionise redakcija na slovačkom jeziku na pokrajinskom javnom servisu?**

Nisam odavno pratila taj program, ne pratim takvo novinarstvo, kao i kod Hlas ljudu to je isti sistem izveštavanja. Jako tradicionalistički obrađuju teme, jačaju patrijarhalnost, nema nekih izleta u nešto drugačije, da na primer obrađuju teme ženskih prava, niti o manjinskim i ljudskim pravima ne informišu na način na koji bi trebalo. Mislim da za to nisu senzibilisani ni sami novinari, ali ni oni koji vode redakcije. Uvek im je izgovor da „ljudi traže da gledaju folkorni festival“. Okej, ali uz to serviraj i druge teme, nešto za mlađu publiku. Ko će to gledati od mlađih generacija ubuduće...?

- **Kako biste ocenili komunikaciju sa lokalnim institucijama, javnim preduzećima i ustanovama?**

Lakše dolazimo do sagovornika iz ministarstava, OEBS-a, ambasada..., nego do lokalnih funkcionera. Ove godine kao da su se malo i trgnuli, pisala sam tekst o upravljanju otpadom, komunalno preduzeće aposlutno se ne javlja, ali nakon dve nedelje ipak se neko javio i odgovorio na pitanja. To samo znači da je tu sve do pojedinaca koji su u institucijama. Godinama imamo problem sa Nacionalnim savetom Slovaka, oni takođe ne odgovaraju na pitanja. Ove godine, u okviru projekta Češke ambasade, imali smo emisije o izborima i popisu, imala sam sagovornike iz OEBS-a i iz Ambasade, i tražila sam i nekog iz Nacionalno saveta – ali niko nije reagovao. Tek kad su videli ostale učesnike itekako su se javili i učestvovali. I nedavno sam ponovo slala neka pitanja Savetu o izbornim listama, zastupljenosti žena, i odgovorili su mi na pitanja, kao da su valjda shvatili da bi ipak trebalo komunicirati sa medijima. Ali su generalno jako zatvoreni, ignorišu sve. I to je baš frustrirajuće, jer uvek pokušavamo da prikažemo što više strana, ali kad dođeš do lokalne vlasti ili Nacionalnog saveta, oni su zatvoreni. Nije mi jasno zašto ne iskoriste tu mogućnost i medijski prostor da iznesu svoje stavove.

- **Postoji li diskriminacija manjinskih novinara u odnosu na kolege iz većinskih medija?**

Lično nisam doživela tu vrstu diskriminacije, a ne znam ni za druge kolege da su imale takvo iskustvo. Imam dobro iskustvo sa institucijama na republičkom nivou, postoje naravno i one koje treba podsetiti, ali u tom smislu diskriminacije nema.

“Patrijarhalnost je nametnuta celom društvu, na svim nivoima, pa tako i u novinarstvu.”

- **Da li se profesionalni položaj novinarki razlikuje u odnosu na položaj muških kolega?**

Nemam iskustvo da su drugačije plate, gde god sam radila nije bilo takvih razlika. S druge strane, poznato je da su plate u manjinskim redakcijama na javnom servisu manje u odnosu na srpsku redakciju, ali to se odnosi na sve, a ne samo na žene.

Dešavalo se da u radu sa sagovornicima nailazim na seksistički pristup, ali mislim da sam jaka žena, iako me to iznervira, ne obraćam pažnju. Takva iskustva imam. Mislim da u našoj javnosti postoji neko uverenje da bi novinarke trebalo da se bave kulturom, a ne izborima za mesne zajednice, na primer. Ali, ta patrijarhalnost je nametnuta celom društvu, na svim nivoima, pa tako i u novinarstvu. U bliskoj okolini sretala sam se i sa pitanjima zašto si išla službeno u Hrvatsku, Mađarsku ili bilo gde, mesto ti je u kući, pored šporeta...

- **Na koji način se trenutno stanje u novinarstvu može poboljšati, ko bi mogao na to da utiče i zašto je važno insistirati na etici i imati čak i Intrerni etički kodeks?**

U promeni situacije u novinarstvu mora sudelovati više učesnika: i država, i NVO sektor, i mediji i eksterni eksperti, i akademska zajednica i fakulteti. Samo u sprezi svih tih činilaca se može nešto uraditi., Ali, kako su sada podeljene karte, nema šanse da dođe do promene. U nekim razvijenim državama bilo bi normalno da ovi činoci rade zajedno i uz podršku

javnosti, i da pritiskaju državu. Ali, živimo gde živimo i zato sam pesimistična, ali sam s druge strane i optimistična jer mislim da malo po malo, bar na nekom mikro planu možemo neke stvari da menjamo i neke uređivačke politike i vizije da formalizujemo. I tome služi i ta interna samoregulacija.

Postoji kodeks novinara, ali svaki medij ima nešto specifično. Meni se činilo da treba definisati neki mehanizam i pravac kojim idemo i gde smo sada i zato mi je bilo važno da napravimo ovaj *Interni etički kodeks dobre novinarske prakse portala Storyteller*, koji je podržan od Saveta za štampu i misije OEBS u Srbiji. Tokom septembra i oktobra 2022. smo ga pripremali, kao interni akt samoregulacije i ja sam imala kao primer kodeks Ruske slovo, jer moja odluka da imamo takav akt seže u prošlost kad smo zajedno pokrenuli taj posao na uređivanju odnosa manjinskih medija i nacionalnih saveta. Zato sam se inspirisala tim kontekstom. A pošto nemamo problem sa osnivačem (smeh), smatrala sam da svako ko saraduje sa mojom redakcijom treba da zna sa kakvim medijem saraduje. Definisale smo šta su naša očekivanja od saradnika i saradnica koji su kod nas angažovani, šta je naša misija, jer smatramo da i javnosti treba da bude jasno koje su naše vrednosti. I imamo deo sa obavezama – naše osnovne obaveze, nisu prepisane iz Kodeksa novinara Srbije, već su više motivišuće za naše saradnike. Negujemo kreativnost i inovativnost, na primer, posebnu pažnju posvećujemo ljudskim i manjinskim pravima. Sledi spisak naših specifičnih obaveza koje su tačno definisane, vezane za to da informišemo o relevantnim temama o slovačkoj zajednici i izvan Srbije, da sa posebnom pažnjom pristupamo temama iz lokalne zajednice, zatim poštovanje ravnopravnosti, da ukazujemo na diskriminaciju... Nije to obiman dokument. Poseban deo odnosi se na komunikaciju novinara i urednika portala sa Nacionalnim savetom i lokalnim samoupravama, gde podsećamo na mehanizme dostupnosti informacija od javnog značaja... Bilo mi je jako važno da kada se pročita bude jasna naša uređivačka politika i za koje se vrednosti zalažemo.

I kod izrade ovog kodeksa, zahvaljujući studijskom putovanju u Holandiju nakon novinarske nagrade koju sam dobila, imala sam priliku da sa koleginicama iz OEBS-a u neformalnim druženjima pričamo o tim pitanjima. Dakle, ta komunikacija sa ljudima koji se bave ovom oblašću doprinosi tome da dođemo do nekih rezultata. Inače, nisam puno putovala, nije bio takvih prilika, a sada opet rađe šaljem moje novinarke jer mislim da im je kao mladim novinarima važno to iskustvo da bi bolje razumeli šta je novinarstvo kroz prenošenje drugih iskustava. I zaista mi je zadovoljstvo kad vidim kakav smo odnos izgradile nas tri u našoj redakciji. Ne bih se složila s tim da novinarstvo u Srbiji nema budućnost, samo sa mladim ljudima treba raditi.

Uvek je moj stav bio da na mikro planu nešto pokrenemo. A ovo je je i podsetnik za sve nas u redakciji na ljude koji nas prate. Deo dokumenta je objavljen i na sajtu baš zato da ljudi vide i možda se podsete na to šta je uloga medija, a možda se time i motivišu da se kod nas informišu. Mi kao mali mediji možemo da budemo i deo neke mreže koja saraduje s novinarskim i medijskim udruženjima u nekim situacijama, pristisaka na primer, ali hajde da i sami sredimo svoje dvorište. Možda sa ovim dokumentima možemo da aktiviramo i građane koji su previše pasivni. Oni koji prate naš portal jesu aktivni, ali to nije velika zajednica. Ove godine smo dosta prisutne i na terenu i vidimo se sa našom zajednicom, a to je nedostajalo našoj redakciji. I sad je već drugačije, već dobijamo reakcije i informacije. Ta obostarna komunikacija kao da budi i redakciju, jer nekad smo možda i zapostavljali lokal. A sad smo obrnuli priču, krenuli iz lokala, a ne sa nivoa cele Vojvodine, i neki krugovi su počeli da nam se šire.

3. Sava Majstorov: Mi imamo lokalne medije, ali nemamo novinare, sve je propaganda

„Zovem se Sava Majstorov. Novinar sam, zamenik glavnog urednika i osnivač SOinfo.org portala iz Sombora. Portal postoji od 2003. kao medij civilnog društva, a osnivač je nevladina organizacija SO open. Upisan je u registar medija. Koristimo srpski jezik, latinicu. Pre toga sam radio u Somborskim novinama, pa u Radio Somboru, a onda je, uporedo s tim radijskim angažovanjem, krenuo i sajt SOinfo i tu sam ostao. U redakciji ima četvero novinara, tri kolegice i ja. Aktivno je i nekoliko saradnika. Glavni urednik je u inostranstvu, funkcioniše onlajn forma angažovanja.“

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Lično, volim to i živim novinarstvo. E, sad , sve stalo... mogu reći da sam prilično nezadovoljan. Ograničene su mogućnosti da radiš svoj posao neometano, slobodno, dostojanstveno...

“Najveći problem je to što mi još uvek zapravo nismo definisali ko je novinar i šta je zapravo novinarstvo.”

- **Po vama, koji su trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?**

Najveći problem je to što mi još uvek zapravo nismo definisali ko je novinar i šta je zapravo novinarstvo. Imamo poplavu bot portala, odonosno bot medija i tabloida koji unose potpunu konfuziju. Kršenja kodeksa su svakodnevna, standardi se ne primenjuju. Imamo državni (stranački) aparat koji kontroliše najveći deo sistema informisanja, nadzire protok informacija, upravlja novinarima, medijima, regulatornim telima. Ista ta država ne poštuje sopstvene zakone i neguje funkcionere koji sebi dozvoljavaju neprimeren odnos prema medijima. Takođe, ozbiljan problem je što „sistem“ kontroliše i protok novca.

- **A postoje li specifični problemi lokalnog novinarstva?**

Ono što je možda specifičnije je to što se svi znamo i što, recimo, sama moja ili pojava kolega na nekim događajima izaziva reakciju učesnika. Događaju se teški susreti i izbegavanja sa ljudima iz naših priča, događa se i da „upiru prstom“ u novinara, ili da smo nepoželjni na javnim skupovima, pa nas valjda zato i ne pozivaju. Zabrinjavajuće je i to što ne postoji solidarnost među lokalnim „kolegama“ i što je većina lokalnih medija nefunkcionalna bez novca sa javnog medijskog konkursa. Imamo informaciju da je *SOinfo.org* adresa blokirana na mreži lokalne samouprave.

- **Kako se finansira medij u kojem radite?**

Finansiramo se trenutno iz jednog međunarodnog projekta, što nam je dalo još deset meseci „života“. A inače većinom kroz projektno finansiranje i mali udeo marketinga, skoro zanemariv.

- **Postoji li fer utakmica na medijskom tržištu? Kako se ponašaju oglašivači kad su pitanju mediji koji imaju kitički odnos prema vlasti?**

Imali smo primere da nam se neki oglašivači zahvale na interesovanju, jer nisu u mogućnosti da posluju s nama. Naime, sam privredni ambijent u Somboru je očajan, a pojavljivanje na *SOinfo* portalu neće unaprediti njihovo poslovanje, već otežati. Gotovo da je isključena saradnja sa javnim preduzećima i ustanovama.

- **Na koji način se realizuje proces projektnog finansiranja u Somboru, da li je transparentan?**

Mislim da je godišnje na raspolaganju nepunih 20 miliona dinara za medije. *SOinfo.org* je ove godine nakon konkursa vratio dobijenih 500 hiljada dinara. Nismo povukli taj novac, jer nismo želeli da nas vređaju, da nam oni kroje ideje i projekte. Vređanja i neistine koje lajkuju visoki funkcioneri vladajuće stranke samo je potvrdilo našu odluku. Kad smo dobili, kad su objavljeni rezultati konkursa, na Fejsbuk stranci koju koriste za blaćenje, krenula je akcija protiv mene i protiv našeg medija, tako da smo tog momenta rešili da nemamo nikakvo partnerstvo sa gradom Somborom. Sugerisano nam je, naime, da izbacimo korupciju iz naslova projekta.

Dve godine smo bili isključeni, jedne godine smo takođe vratili neka mizerna sredstva, ne znam tačno koliko, možda oko sto hiljada dinara. Prethodno smo dva puta dobijali oko 30 ili 50 hiljada dinara, za projekte za koji su bili planirani deset puta veći iznosi. I nismo to koristili. Praktično, samo jedne godine smo koristili ta sredstva. Učestvujemo svake godine isključivo na lokalnom, jer dosadašnji redakcijski kapaciteti nisu dozvoljavali preuzimanje dodatnih obaveza oko pokrajinskog i republičkog nivoa.

- **Kako su reagovali sad kad ste odbili novac za projekat?**

Nisu uopšte reagovali, standardno ćute i prave se mrtvi ispunjavajući svoju misiju suzbijanja svakog kritičnog govora. Uglavnom se na tome završi, eventualno nešto malo se javnost zatalasa, bude nekih komentara i to je to.

- **Koji mediji najčešće dobijaju sredstva iz budžeta u Somboru? Da li su ti mediji izveštavali u interesu javnosti?**

Dobijaju botovski mediji. Recimo, tokom poslednjih pet godina imali smo tabloide, od *Informera*, preko *Srpskog telegrafa*, zatim *Srbije danas*, *Studija B*, pa neki vojvođanski koji je naprasno preporučio za sredstva. Imamo tu i lokalni portal *025.rs* koji je nastao sa idejom da zaseni *SOinfo*, a inače njegova osnivačica je članica lokalnog SNS. Ima dosta zaposlenih, ali ne i impresum. Favoriti su i uglavnom dobijaju najveća sredstva na lokalnim konkursima, oko dva do tri miliona.

- **Da li je proces projektnog finansiranja transparentan?**

Nismo učestvovali i ne znamo nikog iz komisija. Jednom prilikom smo predložili čoveka iz NVO sektora u komisiju. Međutim, to nije prošlo, a nismo nikad dobili odgovor po tom predlogu. Nije bilo smisla dalje se cimati.

U tim komisijama su obično predstavnici nekih nepoznatih medijskih asocijacija i malo poznatih medija. Jedne godine su bili iz Srbobrana, a druge godine iz Kikinde. Za mene su oni zaista anonimusi, nisam o njima ništa čuo.

- **Da li ste nekad podnosili prigovor na rezultate medijskih konkursa u Somboru?**

Nismo.

- **Da li aktuelni model projektnog finansiranja doprinosi ostvarivanju prava građana na informisanje?**

Oni sami sebe kontrolišu, tako da... Mi imamo njihove izveštaje, dostupni su nam po završetku konkursa, ne vidim da je tu nešto sporno. Oni bukvalno mogu da plasiraju šta god žele.

Mislim da na konkursima ipak moraju biti delegirane neke ozbiljne teme kojima će se mediji ozbiljno baviti, a ovo kako se sad radi nije dobro niti ima neki učinak. E, sad da li mi možemo zaustaviti pojavu tih botova...? Prva stvar koja se mora uraditi to je impresum – znači javni novac ne mogu da dobijaju mediji bez impresuma – ne znamo ko piše i potpisuje tekstove. To je jedan od problema i to je, mislim, protivzakonito. Pod broj dva je učešće Saveta za štampu u tom procesu, odnosno njihovih ocena, potvrda i slično – to se ne primenjuje, bar u Somboru. Takođe, imamo medije povezane sa lokalnom samoupravom – kako to zaustaviti? Iako je i to protivzakonito i ne bi smelo da se događa, vidimo da postoji u bukvalno u svakom delu Srbije

Somborci su, dakle, informisani propagandno. Sve je propaganda. Imamo, evo dve lokalne televizije, *Somborske novine* koje izlaze duže od pola veka, *SOinfo* i još nekoliko portala koji su nastali tokom poslednjih nekoliko godina. Mi ne možemo sve da obuhvatimo, a ostali mediji se ne bave ključnim temama, već bukvalno samo time šta su radili lokalni funkcioneri.

Mi imamo medije, ali ne smem da tvrdim da imamo novinare, nikog nisam baš viđao na novinarskom zadatku, sem toga što drže mikrofon pred nekim. Nisam video njihove teme, ni novinarske priče, već svaki dan ponavljaju floskule koje plasiraju lokalni vlastodršci.

“Jedno vreme sam imao svakodnevne poziva tačno u 23.55h i to je trajalo mesecima.”

- **Da li ste bilo kad bili izloženi uvredama pretnjama, pritiscima, fizičkim napadima zbog novinarskog rada?**

Bilo je koječega. Imali smo i pozive lokalnih igrača i to nakon pitanja koja smo slali gradskim institucijama. U poslednje vreme bilo je poziva zbog protesta jer sam ih najavljuvao: zašto to radim, zašto učestvujem, zašto se pojavljujem tamo... Zajedno sa koleginicom optužen sam za organizaciju protesta protiv Rio Tinta, pozvani smo čak kao „organizatori“ na informativne razgovore. Dobili smo, iako znaju da smo novinari, dve prekršajne prijave zbog boravka na mestu skupa.

Jedno vreme sam imao svakodnevne poziva tačno u 23.55h i to je trajalo mesecima, to si bili anonimni pozivi. Fizičkih napada nije bilo, sem tog izbacivanja sa javnog događaja.

Bila je to konferencija prošle godine na kojoj je učestvovao i tadašnji ministar sporta Udovičić sa gradonačelnikom Ratkovićem i predsjednikom Skupštine grada Rusom. Namera je bila da postavim pitanja o odnosu lokalne vlasti prema najstarijim fudbalskim kolektivima, Radnički i Stanišić. Konferencija je bila organizovana u jednoj osnovnoj školi u Somboru. Minut, dva po ulasku pojavio se čovek iz obezbeđenja koji me je bez upozorenja uhvatio za revere i počeo da izvlači napolje iz te sale pred samu konferenciju za novinare. Nisam dobio priliku da postavim pitanje. Niko do danas nije odgovorio zašto sam uklonjen sa događaja.

• **Da li ste nekad bili u situaciji da prijavite pretnje i kakvo je vaše iskustvo u tom pogledu?**

Ne mogu reći da sam dobijao direktne pretnje, ali mi je jasno stavljeno do znanja „šta misle“. Vređali su me na različite načine. Dobijao sam sms poruke uvredljivih sadržaja, zvali su me sa različitim brojevima, vodili su kampanju na Fejsbuk grupama u kojima je obaveza botova bila da lajkuju i šeruju. Redovno su objavljivali različite uratke o meni. Jednom sam prijavio policiji po dobijanju sms poruke. Policajac me je saslušao, nešto zapisao, zvao tužioca, tužilac odbacio i posle toga više nije ni bilo smisla baviti se uopšte time.

Postoji kontakt tačka za prijavu u policiji, znam za to.

• **Ima li solidarnosti među novinarima u Somboru, kako reaguju kolege na pritiske i diskriminaciju kojoj ste izloženi?**

Nemamo prave kolege u lokalnim okvirima. Jedino se obratimo NDNV-u ili NUNS-u ponekad, jer te ljude znamo i verujemo im, i to nam je jedina mogućnost. Uverio sam se i tad kad su me izbacivali sa konferencije za novinare, svi su bili tamo i niko nije ni pokušao da spreči to postupanje.

Građani nam veruju jer za 20 godina postojanja znaju da ne plasiramo lažne vesti i izmišljene priče. Jave nam se, dobijem neretko značajan pogled, par reči podrške ili „tapšanje po ramenu“.

• **Da li se kao novinar osećate bezbedno i slobodni da istražujete teme koje bi mogle da iritiraju nosioce moći?**

Toliko da više ne idem na utakmice, izbegavam događaje i prepodnevnu smenu. Dodatni pritisak predstavlja i to što se mora razmišljati i o bezbednosti koleginica na svaki način. Zamisao je da bude što manje susreta sa lokalnim političkim moćnicima, da svu komunikaciju sa upravom i javnim službama realizujemo mejlom, da ne bi došlo do konfliktnih situacija. Zauzeli su prostore i sva mesta, nismo poželjni nigde, stvorili su takvu klimu da nisi dobrodošao u svom gradu.

• **Mislite li da institucije adekvatno reaguju na pretnje novinarima?**

Ne reaguju i odgovorni su za sve što se dešavala novinarima i profesionalnim medijima. Bilo je pritiska i od prethodnih vlasti, bilo je i da ne odgovaraju na pitanja, imali su čak i svoje bot ekipe... Ali, ovo sad je otišlo korak dalje, funkcioneri otvoreno pokazuju netrpeljivost, sistem su podredili svojim potrebama, tužilaštvo ne reaguje. Deluje kao da svi ucenjeni. Toga

nije bilo u prethodnom periodu, pre 2012/13.

- **Da li je to dovelo do cenzure ili autocenzure u vašem mediju?**

Autocenzura postoji jer se mora povesti računa o bezbednosti članova redakcije. Pratimo i beležimo, ali ipak ne izlazimo u javnost sa pojedinim saznanjima. Pokušavamo tako da se samozaštitimo.

“Apsolutno smo diskriminisan u komunikaciji sa lokalnim institucijama.”

- **Kako biste ocenili komunikaciju sa lokalnim institucijama, javnim preduzećima i ustanovama?**

Ne dobijamo pozive na konferencije za novinare, ni na druge javne događaje. A kad se pojavim ne nekom od njih, ili me izbacuju, ili me uopšte ne pustaju da prisustvujem događaju. Koleginice prolaze nešto bolje, ali je u njihovom slučaju bilo neprijatnosti posebno kod izveštavanja sa skupova protiv migranata.

Apsolutno smo diskriminisan u komunikaciji sa lokalnim institucijama. Komuniciramo isključivo putem mejla, da bar ostane zabeleženo. Pitanja upućujemo, odgovore sve ređe dobijamo. Javljali su se jedno vreme, međutim u poslednjem periodu apsolutna tišina, jer lokalni funkcioneri prave sve veći broj grešaka i prestupa. Imamo trenutno sigurno tridesetak aktivnih zahteva za informacije od javnog značaja.

4. Peter Kokai: Konkurisali smo jednom u 27 opština i svi su nas odbili sa identičnim obrazloženjem.

„Zovem se Peter Kokai. U novinarstvu sam od početka devedestih godina. Najduži deo karijere bio sam novinar, sedam godina glavni urednik Mađar Soa, potom i šef marketinga u tom listu, nakon toga upravitelj Fondacije Sloboda štampe, a trenutno sam na poziciji finansijskog direktora u toj Fondaciji. Fondacija Sloboda štampe je nevladina organizacija koja izdaje više medija na mađarskom jeziku, dva najvažnija su nedeljnik Čaladi Ker (Porodični krug) i portal Sabad Mađar So (Slobodna mađarska reč). Radimo u Senti i imamo saradnike u Subotici i Bečeju, a spoljnih saradnika imamo i u drugim mestima. Po obrazovanju sam diplomirani ekonomista.“

“Novinarstvo ima neku misiju, u to i dalje verujem.”

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Taj posao volim, novinarstvo ima neku misiju, u to i dalje verujem. Slobodno novinarstvo je ključna poluga u demokratizaciji društva. Novinar ima ulogu kontrolora vlasti u ime građana.

- **Po vama, koji su trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?**

Problema ima puno. Novinarstvo postaje sve površnije, sve više prostora zauzimaju komercijalne televizije i tabloidi, a sve manje vidim novinare koji su to u pravom smislu te reči. Ako nemaš nekog iza sebe, državu ili vlasnika, onda je sve teže da kao nezavisni medij opstaješ finansijski, i onda manje-više treba da se prilagodimo potrebama potrošača, koje su sve površnije. Kad ste manjinski medij, onda je još teže, jer je tržište manje a to znači i manje prostora za pretplatnike i za komercijalne prihode.

- **Kako se finansira medij u kojem radite?**

Prvi broj Čaladi Kera izašao je 1990. godine, tad je bio u vlasništvu privatne fime. Pre šest godina nedeljnik je preuzela Fondacija Sloboda štampe i funkcioniše kao medij civilnog društva. Za ovih šest godina tiraž je prepolovljen. Zašto? Svake godine pripremam finansijske izveštaje Upravnom odboru Fondacije – prve četiri godine prihodi od prodaje lista bili su između 80 i 90 posto, ali poslednje dve godine se taj odnos znatno menja, i sad je prihod od prodaje lista 47 odsto, a 49 odsto od donacija. Do pada tiraža dolazi zbog toga što naši čitaoci pripadaju starijoj generaciji i u tome je i odgovor, jer kad oni umru, nema novih, pošto mladi ne čitaju štampu.

Imamo povremene donacije od privatnih donatora, ali to je jako mali udeo, a u najvećoj meri koristimo međunarodne donacije, kroz projektno finansiranje. Imali smo četiri velika projekta: NED, EED, Vlada Švajcarske i British Council.

- **Da li aplicirate na lokalnim medijskim konkursima?**

Pokušali smo. Pre tri godine predali smo projekat za lokalno sufinansiranje u 27 opština u kojima ima pripadnika mađarske zajednice. Od 27 konkursa na svima smo izgubili.

Konkurisali smo i na pokrajinskom i na republičkom, tu je bilo i odobrenih projekata. To je jedna uravnilovka u Pokrajini. Mađarski savet tu ima pravo da se izjasni o pristiglim projektnim predlozima i oni obično odluče da svi dobiju jednako i to traje tako već godinama. Nije, dakle, važno da li si napisao dobar ili loš projekat, svi ćete dobiti nešto.

• **Koji mediji najčešće dobijaju sredstva iz budžeta u vašoj opštini? Da li su ti mediji izveštavali u interesu javnosti?**

U Senti na lokalnim konkursima, recimo ove godine, dodeljena su sredstva jednoj firmi iz Novog Sada, meni nepoznatoj, a koja će navodno izveštavati iz Sente. Napisali su jedan članak i ta firma se zatvorila. Nisam primetio da dobijaju i tabloidi. Ranijih godina, dok je Savez vojvođanskih Mađara imao dominantnu većinu u lokalnoj samoupravi sredstva su dodeljivana medijima koji su lojalni toj stranci: *Mađar so*, *Het nap* i *Panon televizija*. Ove godine su naprednjaci imali veći uticaj u lokalnoj vlasti, pa je bilo nešto drugačije jer su oni namirivali i svoje favorite.

Inače su to mala sredstva za ovu namenu u odnosu na druge opštine, možda čak manje od milion dinara.

• **Na koji način se realizuje proces projektnog finansiranja u Senti, da li je transparentan?**

U lokalnim komisijama koje odlučuju o projektima nismo nikad imali predstavnike, niti mi je poznato ko tamo učestvuje i kako se bira. Ali, kad smo mi konkurisali na 27 mesta, pa bili odbijeni, bilo je vrlo zanimljivo čitati ta obrazloženja različitih komisija - iz Zrenjanina, Sombora, Sente, Kanjiže... - od slova do slova isto. Dakle, dobili su direktivu i kako da odbiju, tako da je bilo smešno kako komisija u Somboru ima identično mišljenje o našem projektu, kao i ona u Zrenjaninu, ali i svim ostalim mestima gde smo konkurisali.

Prema tome, tu nikako nema govora o tome da je način na koji se sprovodi sufinansiranje medija na lokalnu u službi javnog informisanja.

• **Da li ste se žalili nakon odbijanja na lokalnim konkursima?**

Nismo.

• **A postoji li fer utakmica na medijskom tržištu? Kako se ponašaju oglašivači kad su pitanju mediji koji imaju kitički odnos prema vlasti, posebno mediji na manjinskim jezicima?**

Bilo je situacija da se neki kod nas nisu smeli oglasiti iz političkih razloga. Recimo firme koje koriste sredstva Fonadacije Prosperitati – poželjno je da se reklamiraju u podobnim medijima i manje-više im je zabranjeno da se oglase kod nepoželjnih medija kakvi smo mi - pošto se novac koji donira Mađarska preko te Fonadacije deli uz aktivno posredovanje SVM-a. Imamo samo jednog privatnog oglašivača koji je valjda dovoljno moćan i dovoljno hrabar za to. Imamo i nekoliko manjih oglašivača koji se kod nas oglašavaju jer baš žele da na taj način izraze svoj odnos prema aktuelnoj politici.

“Nisam ćutao, to je bio moj greh. I oni su rešili da me odstrane i uspeli su.”

• Da li ste bilo kad bili izloženi uvredama pretnjama, pritiscima, fizičkim napadima zbog novinarskog rada?

Iz Mađar Soa sam otišao 2016. godine, i to ne svojom voljom. Bio sam odstranjen kao nepoželjna osoba. Izbacili su me, tužio sam ih i izgubio. Bio sam u tom periodu šef marketinga i sa te pozicije sam često putovao u Mađarsku poslovno, a kad sam postao nepoželjna osoba, nakon jednog povratka sa poslovnog puta pitali su me da li sam imao formalno odobrenje nadležnih za put. Nisam imao papir, i to je prvi put traženo čisto iz političkog razloga. Bio sam samo prvi u redu, jer potom su se na sličan način „oslobodili“ još sedam ili osam novinara.

Mađar so je dugo bio objektivan list, ali od 2012. i 2013. partija sve više počinje da se meša u uređivačku politiku, sve direktnije i sve grublje, a kad radite u nekoj redakciji vi to primećujete. Bio sam tad i član Upravnog odbora i više puta sam ukazivao na to, govorio da to nije u skladu sa novinarskom etikom. Nisam ćutao, to je bio moj greh. I oni su rešili da me odstrane i uspeli su. I uspeli su što se tiče pripitomljavanja Mađar soa, jer danas kad vidim taj list... to je nešto najgore moguće.

Trenutno ne mogu da kažem da imamo ozbiljnijih pretnji. Fizičkih ne, nemamo nikakvu fizičku pretnju. Verbalne imamo. Imamo interesantan slučaj koji se desio ove godine. Na aprilskim izborima u Mađarskoj glasali su i vojvođanski Mađari, ali su ove godine koverta za glasanje dobijali, ne preko pošte, već su ih građanima donosili navodni aktivisti neke nevladine organizacije koji su nudili i pomoć u popunjavanju tih listića, i mnogi su to prihvatili. Mi smo dosta pisali o tome, što je bilo vrlo neprijatno za SVM, drugi mediji su preuzimali naše tekstove, a posebno kad smo objavili informacije o tome da je JP Pošta Srbije odbila da nam da podatke kome oni prosleđuju te koverta namenjene za mađarske birače i zašto ih ne raznose poštarci, tvrdeći da to nije javni podatak. Nakon toga predsednik SVM-a je izjavio da smo mi takozvani slobodni novinari koji šire laž. To je bio politički pritisak.

Međutim, najčešće korišćeno „oružje“ vladajuće politike je ignorisanje, ne odgovaraju na pitanja, ne pozivaju nas na konferencije, kao da ne postojimo.

Ponekad bude i na društvenim mrežama poruka koje prevazilazi kritike, posebno ako se nešto piše o Viktoru Orbanu, ali ima i žestokih simpatizera Putina. Tu bude raznih komentara, i onih koji su na granici pretnji. Nismo ipak prijavljivali policiji, takav slučaj nismo imali.

• Da li se kao novinar osećate bezbedno i slobodni da istražujete teme koje bi mogle da iritiraju nosioce moći?

Nije bezbedno, pre svega zbog egzistencijalnih razloga. Ali generalno gledano, u Srbiji vidimo da je bezbednost novinara i fizički ugrožena. Moj utisak je da institucije deluju nevoljno i to samo u situacijama ako je već isuviše neprijatan događaj pa moraju nešto da urade. Ali, ne rade ništa sistematično.

- **Kako biste ocenili komunikaciju sa lokalnim institucijama, javnim preduzećima i ustanovama?**

Ignorisanje manje-više postoji i od institucija, pre svega od Nacionalnog saveta Mađara, koji skoro nikad nije odgovorio ni na jedno pitanje koje smo uputili, ali i od lokalnih institucija, kod kojih se ipak ponekad desi i da odgovore.

“Nije novinarska etika nestala preko noći, to je bio duži proces.”

- **U kojoj meri su prisutni autocenzura i cenzura u manjinskim medijima?**

Apsolutno je prisutno i jedno i drugo, šta je u većoj meri teško je reći. Na primer, kad posmatram Mađar so. Znam da imaju svoje porodice, kredite... Ali video sam da tamo i autocenzura veoma radi, dok je i cenzura vrlo efikasna i vrlo gruba.

Nije novinarska etika nestala preko noći, to je bio duži proces. To je i posledica negativne selekcije kadrova u novinarstvu.

- **Postoji li novinarska solidarnost, ili saradnja sa medijima na drugim jezicima?**

Svakako bi trebalo da ima više novinarske solidarnosti, ali mi imamo pozitivna iskustva. Na nekim projektima smo saradivali – imali smo trojezični projekat na srpskom, mađarskom i slovačkom. Tu smo saradivali sa nekoliko redakcija. Sigurno bismo to ponovili kad bismo imali priliku. Takođe, imamo i jedan drugi primer saradnje sa većinskim medijima, odnosno novinarima iz tih medija i autorima koji pišu na srpskom, a kojem smo ih prevodili. Svakako da pokušavamo da tu saradnju širimo.

- **Šta biste rekli, kakav je položaj novinara u manjinskim medijima u odnosu na medije na srpskom?**

Mislim da tu nema bitne razlike. Eventualno, samo ekonomske prirode jer manjinski novinari imaju manje mogućnosti, manji broj medija, odnosno sužena im je mogućnost izbora.

Uz to, u našoj redakciji, na primer, enormno povećanje cena papira tokom poslednjih godina poskupelo je 60 odsto cenu štampanja, pa smo bili primorani da smanjimo obim strana, pa da povećamo cenu, pa da smanjimo broj saradnika. Jedva preživljavamo, ova godina nam je najteža. Ima mladih koji su zainteresovani, ne puno, ali ima, imamo i sad jednu mladu saradnicu koja radi i podkaste i koja se ineteresuje za saradnju, ali mi ne možemo da je primimo jer nemamo finansijske mogućnosti.

- **Da li se profesionalni položaj novinarki razlikuje u odnosu na položaj muških kolega?**

Imamo i urednice i novinarke i smatramo da nema razlike u položaju žena u novinarstvu u našim redakcijama. Nas ima ukupno šestoro, a podjednako su zastupljeni i žene i muškarci.

- **Kako bi situacija u medijima mogla da se poboljša?**

Država i nadležne institucije hitno treba da urade nešto kako bi se promenio model korišćenja lokalnih budžeta za finansiranje medija. Mislim da je suština ko je u tim komisijama, jer ovi sad nemaju baš puno veze sa strukom. Država bi na efikasniji način mogla da pomaže slobodne medije. Imam dva predloga: ako ima volje, uvek može da smanji ili briše porez za štampane medije koji su u ogromnoj nevolji, i drugo, da se smanji stopa poreza i doprinosa za novinare, pre svega za spoljne saradnike. U svetu postoji puno rešenja koja se u tom pogledu mogu primeniti i kod nas. Mi imamo oko 25 spoljnih saradnika.

5. Nenad Živković: Što je gore lokalno novinarstvo, to gore po lokalnu zajednicu

„Imam 56 godina, prvi tekst objavio sam kao srednjoškolac u listu Pančevac 1983. Najveći deo novinarskog staža proveo sam u Pančevcu kao spoljni saradnik, zatim kao novinar, urednik rubrike i glavni i odgovorni urednik. Tu redakciju sam napustio nakon prve, ispostavilo se neuspešne privatizacije, 2008. godine. Trenutno uređujem portal Pančevo Si Ti, koji već pet i po godina postoji kao medij civilnog društva, uz vrlo ograničene resurse. Antifašista sam i aktivista više nevladinih organizacija i društvenih pokreta tokom poslednjih 30 godina. Dakle, novinar, aktivista i nastavnik građanskog vaspitanja u srednjoj Elektrotehničkoj školi u Pančevu.“

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Zadovoljan sam pozivom jer sam novinarstvom želeo da se bavim od detinjstva, roditelji su mi bili novinari, rođena sestra mi je novinarka. Tako da sam od malih nogu obilazio redakciju *Pančevca* i uvek mi je prijala ta atmosfera u redakciji, govorimo o sedamdesetim godinama prošlog veka. A posao mi se dopao jer omogućava da komuniciraš s javnošću i zato što je novinarstvo pravdoljubiv posao.

- **Koji su, po vama, trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?**

Strateški i najozbiljniji problem je neobnavljanje novinarske branše mladim ljudima koji su spremni da se profesionalno bave novinarstvom. Ozbiljan problem je i senzacionalizam, zatim izlazak iz normi i zanatskih pravila, klijentelizam, odnosno prevelika bliskost sa nosiocima društvene moći iz političkih, ekonomskih i partijskih lobija. Takođe, i odsustvo medijskog pluralizma. Umesto da to bude cilj razvoja medijske strategije i medijske scene, mi svedočimo situaciji u kojoj postoje snažni interesi da mediji sa nezavisnom uređivačkom politikom ne postoje, pa im se na najrazličitije načine zagorčava život i otežava funkcionisanje.

Ozbiljan problem vidim i u vrlo oskudnim resursima. Redakcije koje nisu povezane sa centrima finansijske i političke moći. Ne da nisu samoodržive, nego opstaju zahvaljujući u najvećoj meri dobrovoljnom radu (volontiranju).

„Postoje snažni interesi da mediji sa nezavisnom uređivačkom politikom ne postoje“

- **Postoje li specifični problemi sa kojima se suočavaju lokalni mediji?**

Specifični problem u manjoj sredini je taj što su stvari vidljivije – odnosi su zgnusuti, da tako kažem. Osim toga, nekad je bilo znatno lakše doći do odgovora na pitanja, što više nije slučaj. Sad je i izloženost pritiscima jača. Tu imamo vidljivu spremnost mnogih medijskih radnika da budu produžena ruka ili glasnogovornici raznih faktora nedobronamernih prema slobodnom novinarstvu. Niko ne može da uništi našu profesiju spolja, to možemo samo mi iznutra. Nažalost, mnogi od naših kolega i koleginica su se pokazali prijemčivim za tu vrstu neprincipijelnih dogovora, saradnje i paktiranja tog tipa. A na lokalnu je to još izraženije, jer se tu lakše postižu „dogovori“ o toj vrsti realizacije novinarskog rada. Mi u maloj sredini lako prepoznamo koji mediji vode nezavisnu uređivačku politiku, uz sve probleme koje to nosi, kao

što lako možemo da prepoznamo i one koji su najobičniji propagandisti lokalne, pokrajinske ili centralne vlasti.

- **Kako se finansira medij u kojem radite?**

Redakcija sajta *Pančevo Si Ti* nema nijednog stalno zaposlenog novinara, ili bilo koga drugog, jer za to nemamo finansijske mogućnosti.

Dobijali smo više ponuda od marketinških agencija ali na njih nismo odgovarali jer nismo znali u ime kojih klijenata one traže zakup oglasnog prostora, tako da smo vrlo neraspoloženi prema PR tekstovima. Za našu sliku u javnosti bi bilo kontarproduktivno da se kod nas pojavi recimo NIS-ova reklama, ili reklama Rio Tinta, a verujemo i da čitalačka publika to ne bi dočekala sa odobravanjem... Imali smo jednu jedinu reklamu na koju smo pristali. U pitanju je jedna škola jezika, jer su u toj školi uvideli da ljudi kojima se obraćamo shvataju značaj učenja jezika. Tako da smo i sami svesno ograničili mogućnost tržišnog poslovanja...

S druge strane, nismo raspoloženi ni za bilo koji oblik finansiranja koji bi podrazumevao bilo kakvo uslovljavanje, nego gledamo da ako išta možemo da zaradimo, to radimo u formi medijske podrške nekim projektima koje realizuju druge nevladine organizacije ili drugi mediji, kroz projektno sufinansiranje. U tom smislu, svi naši tekstovi koji su nastali na taj način imaju disklejmere. A oni tekstovi koji nemaju disklejmere urađeni su za nula dinara zarade kako za autora, tako i za redakciju.

Još jedna otežavajuća okolnost jeste taa što smo kao medij civilnog društva registrovani na NVO *Građanska akcija Pančevo*, koja u Statutu nije definisala pretežnu delatnost, tako da nismo u mogućnosti da izdajemo fakture. Moraćemo da menjamo Statut.

Naša taktika je da imamo veliki broj saradnika koji, recimo, svakih desetak dana napišu tekst, da se ne osećaju iskorišćeno, a da mi na takav način obezbedimo redovnost i raznolikost sadržaja. Do sada smo objavili više od četiri hiljade medijskih sadržaja preko 700 autora. To je za grad veličine Pančeva ogromna brojka! Mnogi autori objavili su možda samo jedan tekst, ali mi to doživljavamo kao vid podrške našem portalu.

Proširili smo krug čitalaca jer otvaramo stranice za autore koji nisu profesionalci, negujemo građansko novinarstvo, i gledamo da sadržaje koje objavljujemo kreiraju i pišu ljudi koji dele vrednosti koje *Pančevo Si Ti* promoviše. Ovako želimo da snažimo lokalnu novinarsku scenu, ali i da doprinesemo upristojavanju javne komunikacije i emancipovanju njenih aktera. To radimo skoro uvek bez honorara. Mi bismo svakako želeli da budemo adekvatno plaćeni, ali postoji nebrojeno mnogo prepreka...

Bilo je i ideja za *crowdfunding* kampanje, što s vremena na vreme može biti uspešno, ali ovakva vrsta kampanje zahteva da se njome bave mlađi ljudi koji su marketinški orijentisani, a ne novinari moje generacije. Razmišljali smo i da uvedemo pretplatu, ali smo od toga odustali, jer smo procenili da je teško naći ljude koji su spremni na redovne izdatke. Od početka internet novinarstva publika je naviknuta na besplatne sadržaje i sad je to jako teško promeniti.

Naš princip u tom pogledu jeste da nalazimo izvore finansiranja koji su bezuslovni, jer bilo kakvo uslovljavanje ozbiljno narušava principe oko kojih smo okupljeni. Nismo spremni

da pravimo tu vrstu ustupaka, niti da dozvolimo da bilo ko utiče na našu uređivačku politku, makar nastavili da radimo ovako – u siromaštvu.

- **Da li učestvujete na lokalnim konkursima za sufinansiranje medijskih sadržaja?**

Ne učestvujemo ni na lokalnim, ni na pokrajinskim, ni na republičkim medijskim konkursima. Međutim, već četvrtu godinu učestvujemo u projektu koji finansira resorno Ministarstvo. Formalni podnosilac projekta je naš partnerski sajt iz Kragujevca *Glas Šumadije*, oni rade administriranje, praćenje realizacije i izveštavanje, a i njihovi i naši novinari pišu tekstove o istoj temi u dva grada. Na tom projektu prolaze baš dobre teme, kao što je recimo – žensko nasleđe Kragujevca i Pančeva. Novčana naknada je, međutim, vrlo simbolična suma, oko 300.000 dinara na godišnjem nivou.

“Pančevačko novinarstvo nema vitalnosti, bezbojno je i bezidejno.”

- **Zašto ne konkurišete?**

Zato što smo u lokalnoj zajednici prepoznati po kritičkom promišljanju javnog života i sumnjamo da bismo bili konkurenti za osvajanje tih donacija, a posebno zbog toga što imam utisak da su dobitnici tih sredstava unapred poznati. Da su to više konkursi „po pozivu“, a da se samo prikazuje da su oni javni i otvoreni za sve medije...

- **Na koji način se realizuje proces projektnog su finansiranja u vašem gradu, da li je transparentan? Koji mediji najčešće dobijaju sredstva iz lokalnog budžeta i da li izveštavaju profesionalno, u interesu javnosti?**

Čini mi se da Grad Pančevo, posle Novog Pazara, najviše u Srbiji izdava za lokalne medije. Ove godine je to bilo 40 miliona dinara. O tome smo i više puta pisali: unapred se zna koji će mediji dobiti taj novac. Najviše dobija TV Pančevo, koju malo ko gleda. Nekada je ova televizija bila vrlo prepoznatljiva i uticajna lokalna televizija, koja je dobijala i međunarodne nagrade, ali je svoj renome poslednjih godina, tačnije od privatizacije 2015. godine, potrošila. Pošto i tu postoje ograničenja, onda su smislili „foru“ da njihovu redovnu produkciju rade agencije van matične kuće. Tada se desi, što je i neka vrsta priznanja da TV Pančevo nema sopstvene resurse, da jutarnji program mora da radi neka autorsovana agencija, što je posebno smešno. U realnosti, to rade neki njihovi novinari, za koje inače uopšte ne znamo ko su, ali to je posebna tema.

Novac na konkursima dobija i čuveni sajt *ePančevo*, franšiza čuvenog vršaćkog medijskog radnika Aleksandra Čupića, koji ima i sajt *eVršac* i *ePodunavlje*. Dakle, u krajevima u kojima je realna vlast, jedini čovek koji se za sve pita, potpredsednik Izvršnog odbora Srpske napredne stranke, poverenik stranke za Južni Banat i za Podunavski okrug Branko Malović.

Dobijaju pare i neki usputni lokalni sajtovi, Fejsbuk stranice i neki projekti koji su ili kratkog daha ili su osnovani samo da bi poslužili kao „protočni bojler“ ili „veš mašina“ za pranje para. Recimo, jedno vreme je to bio sajt Južni Banat koji pak ne postoji na adresi koju su bili prijavili u APR-u. Taj medij imao je jedino svoj naziv na poštanskom sandučetu na toj adresi.

Načini baratanja javnim novcem su slojeviti, na raznolike načine korisnici predstavljaju kako je taj novac navodno potrošen u svrhu informisanja građana Pančeva. Mi još ne možemo da utvrdimo koliko para od tog novca kome ide, za kakve svrhe i kakve potrebe. Valjda će biti prilike da jednog dana i to saznamo.

Takođe, finansiraju se i mediji koji nisu ni registrovani u Pančevu, niti izveštavaju o zbivanjima u ovom gradu. Čuveni je slučaj *Informera* od prošle godine, koji je dobio milion dinara, a objavio je šest tekstova tokom godinu dana – i to neke turističke beleške, najave slaninijade, ili izložbe ručnih radova... Ispada da je to po tekstu građane Pančeva koštalo 166.666 dinara, što je solidna suma za proširenu vest.

Još jedna zanimljivost: novac dobija i najstariji lokalni list u Srbiji - *Pančevac*, koji redovno sleduje oko 5 – 5,5 miliona dinara godišnje za objavljivanje višejezičnog dodatka (na slovačkom, makedonskom, mađarskom i rumunskom jeziku). To je samo po sebi dobra stvar, s tim što je problem što *Pančevac*, suprotno preporukama Saveta za štampu i pravilima konkursa, dobija novac iako je samo prošle godine imao desetak opomena Saveta za štampu zbog kršenja Kodeksa. Suštinski, to znači da oni nisu poštovali odredbe Zakona o informisanju i Kodeksa novinara Srbije, ali ipak dobijaju javni novac.

Postoji tu dosta protivrečnosti...

- **Kako se formiraju lokalne konkursne komisije, da li je njihov rad transparentan?**

Mi uopšte ne znamo ko su ljudi koji su članovi tih komisija. Pojavljuju se ljudi ispred nekih nepoznatih udruženja, kao na primer Udruženje turističkih novinara Vojvodine, ili druga fantomska udruženja totalno nepoznata čak i novinarima. Takođe, vrlo je netransparentan i način donošenja odluka, tu ne postoji ni pravilnik na osnovu kojeg bi ti članovi komisija bodovali projekte, pa sabirali bodove, što bi možda bilo najobjektivnije. Zato sumnjam u to da se oni čak i sastaju, već mi više izgleda da samo dobiju gotova rešenja koja treba samo da potpišu, a onda to gradonačelnik, bože moj, usvoji.

S druge strane, predlozi za članove konkursnih komisija koje šalju nezavisna novinarska i medijska udruženja – ne prolaze po pravilu, između ostalog jer bismo onda imali direktan uvid u „tehnologiju” ove prevare. I mi čak ne znamo ni kad se ta komisija sastaje, ni u kom roku odlučuje. Meni bi bilo logično da se te sednice prenose preko interneta, da budu potpuno otvorene i javne, i da se tu pojave i predlagači i dodatno obrazlože svoje projekte. Jer, obično prolazi to što uopšte i nisu projekti, nego praktično se traži novac za redovnu produkciju sadržaja. Bezbroy je tu problema.

I to su sve razlozi koji nas obeshrabruju da se uopšte upuštamo u taj proces konkurisanja. Dali bismo neku vrstu legitimiteta celom tom postupku čak i kad bismo samo konkurisali, a da i ne prođemo. To jesu pare svih nas građana, ali ideja da se podrška lokalnim medijima na taj način realizuje je zloupotrebljena za podršku medijima koji su lojalni vlastima. Zbog toga izbegavamo ovakvu vrstu ulaska u rizične odnose.

Interno se šalimo da možemo da podnesemo projekat u kom ćemo, na primer, šest meseci pratiti javne i nejavne atkivnosti – recimo Branka Malovića.

- **Na koji način aktuelni model projektnog finansiranja doprinosi ostvarivanju prava građana na informisanje?**

Ti konkursi ni na koji način ne doprinose medijskom pluralizmu, već obrnuto, koriste se skoro isključivo kao dodatni način sufinansiranja medija koji će vrlo poslušno formulirati interese gradske, pokrajinske ili republičke vlasti. Propagandna dimenzija više je nego upečatljiva i uočljiva i javni novac se zapravo troši na propagandu, a ti mediji ni na koji način ne doprinose pluralizaciji medijske scene.

- **Da li ste bilo kad bili izloženi uvredama pretnjama, pritiscima, fizičkim napadima zbog novinarskog rada?**

Pošto sam na građanskom protestu februara 2019. godine kritički govorio o lokalnim vlastima i o lokalnim funkcionerima, iste večeri su preko *TV Pančevo* pokrenuli kampanju protiv mene, i još jednu u maju i junu iste godine. Reč je o tekstovima u kojima se ne može govoriti o razlikama u političkim stavovima, niti se o njima polemisati, jer kako polemisati o tome da li je nešto časno ili nečasno...

Recimo, pitali su me i na sudu da li sam podneo demanti na te uvrede. Kako bi to izgledalo, odem na *TV Pančevo* i kažem: „Znate, ja demantujem da sam učenik špijuna, znate, ja nisam ustaški eksponent”? A to me je zapravo najviše uvredilo, jer je ceo moj javni angažman posvećen antifasizmu, a oni mene proglašavaju eksponentom fašista. I tu kampanju onda prenose i *ePančevo* i ostali, iz čega mogu da zaključim da je tu formiran svojevrsan pul medija koje kontroliše SNS, u koji spadaju *TV OK Kovačica*, *TV Banat*, *TV Pančevo*, *ePančevo*, *eVršac*, *Pančevo moj kraj*, *Glas Opova...* Oni su organizovali novi nivo medijske perverzije, tako što jedni od drugih preuzimaju medijske sadržaje. Izvor ponekad navedu, a ponekad ne, a sadržaj predstavljaju kao svoj i njime pravdaju dobijena sredstva na lokalnim konkursima. To rade sinhrono, a pretpostavljam da je glavna organizatorica svega toga bila sadašnja načelnica Južnobanatskog upravnog okruga Marina Toman. Ona je, inače, bila desna ruka Branku Malović, i pomagala mu je da postrojava i upodobljuje ove medije, ali je u međuvremenu postala načelnica okruga, pa ne znam da li se time još bavi. Ona je bila i narodna poslanica SRS i jedna od urednica *Velike Srbije*, kao i recenzentkinja nekih Šešeljevih knjiga s onim bizarnim naslovima. Sumnjam da je bila i organizatorica tog novinarskog pula koji po Banatu u Vojvodini, pa i u Smederevu, dobija novac za takvu zagađivanja javnog prostora.

Kampanje protiv mene na *TV Pančevo* još nije dobila sudski epilog. Od četiri postupka tri su prvostepeno presuđena u moju korist, sa simboličnim kaznama u vidu novačanog iznosa. Po četvrtoj tužbi još nismo ni saslušani. U međuvremenu je i „kolega” Čupić tužio mene, da pokuša da umanjí sopstvenu štetu.

Inače, minimalne kazne koje sudovi izriču u takvi situacijama, zapravo šalju poruku novinarima da se ne upuštaju u procese koji će trajati tri, četiri godine da bi dobili obeštećenje od 100 do 150 evra po uvredljivom prilogu. Sa druge strane, to je poruka i predatorima da za 100-150 evra mogu javno da kažu bilo šta, o bilo kome. Tim pre što će taj iznos za plaćanje kazne svakako moći da plate iz sredstava koja dobijaju na javnim medijskim konkursima!

Dakle, bio sam meta kampanje, koja je bila krajnje huškačka i mogla je da nekog neobaveštenog i lakomislenog iz ciljne grupe kojoj su se oni obraćali podstakne da pomisli

da je legitimno da se obračuna sa novinarom za kojeg je na *TV Pančevo* čuo da je plaćenik, promoter ustaštva, učenik špijuna, separatista... To se srećom nije desilo, iako je ta kampanja to sugerisala.

Pre toga, 2018. godine je protiv mene dve tužbe podneo Branko Malović, jer mu se nije dopalo kako smo ga predstavili u jednom satiričnom tekstu, ali ih je nakon nekoliko meseci povukao jer je, verovatno, dobio takvo naređenje od njemu nadređenih, pretpostavljam od braće Vučić, pošto se o ovome izjasnio i predsednik tokom nekog nastupa na *TV Pink*. Vrlo brzo smo napravili kontra kampanju kojom smo novinare, medije i udruženja sa kojima saradujemo, kao i ispostave međunarodnih organizacije i ambasade, obavestili o ovom pritisku na medije.

Prošle i ove godine su se u Srbiji na neregistrovanom sajtu *Banatska istina*, koji ima američki domen, pojavili tekstovi u kojima sam ja glavni junak i to u vrlo uvredljivom tonu. Zanimljivo je da se takvi tekstovi javljaju po pravilu kada se oglasim ili napišem nešto kritički o lokalnim vlastima, bukvalno istog ili sledećeg dana!

• **Da li se kao novinar osećate bezbedno i slobodno kada istražujete teme koje bi mogle da iritiraju nosioce moći?**

Nisam se osećao nebezbedno u tom smislu. Prednost manje zajednice je u tome što se ljudi znaju i to nas zapravo najviše štiti – ljudi znaju šta mi zapravo radimo – to nam je jedina zaštita od fizičkog ili od bilo kojeg drugog vida nasilja.

„Novinari su čuvari javnog interesa i obaveza društva je da im pruži podršku i zaštitu“

• **Možete li nam opisati nedavni slučaj morbidnih pretnji saradniku portala Pančevo Si Ti Slobodanu Dukiću?**

Kolega Slobodan Dukić je 20. septembra 2022. ujutro izašao da se prošetata i zatekao je na ulazu u svoje imanje u Šumarku, Opština Kovin, dva sasušena pogrebna venca. U to vreme radio je na tekstu o sumnjivim diplomama u Kovinu, pa se raspitivao o svemu tome, zbog čega je počeo da dobija razne signale da se to nekima od aktera njegove priče neće dopasti. Tekst smo objavili čim je ta pretnja uočena, jer su ti neki očigledno hteli da se on ne pojavi na mrežama, pa su se ponadali da ćemo da ustuknemo. Time što nismo, poslali smo jasnu poruku da nas neće zaustaviti pretnjama.

Istog dana policija je obavila uviđaj, venci su odneti na forenzičku analizu, obavestena je kontakt tačka za bezbednost novinara u Policijskoj upravi u Pančevu i Osnovno i Više tužilaštvo u Smederevu, te je i predmet formiran. Moram da naglasim da su nadležne službe reagovala promptno.

Kolega Dukić je iste večeri govorio na tribini u Pančevu o bezbednosti novinara. Posle toga je objavio još dva teksta o lažnim diplomama u Kovinu, pri čemu nije u pitanju kupovina diploma, već doslovno falsifikovanje isprave, odnosno diplome u ovom slučaju. Dobio je i zvanične odgovore iz više škole u Novom Sadu da vlasnici tih diploma nisu nikad završili tu školu, niti su je ikad i upisali. Niko nije demantovao to što smo objavili.

- **Mislite li da institucije inače adekvatno reaguju na pretnje novinarima?**

Generalno, postoji velika inertnost u delovanju institucija. Ne možemo da sumnjamo u nezavisnost sudova jer im se obraćamo da bismo svoja prava zaštitili. Naš problem je što kao nezavisni novinari ne možemo da računamo na podršku lokalnih institucija, sa njima uopšte ni nemamo komunikaciju.

Meni bi bilo logično da opština Kovin, u slučaju pretnji kolegi Dukiću izda saopštenje u kojem će da osudi pretnje novinaru, da ga poseti predsednica Opštine ili ga pozove na sastanak. Ili da se novinari u Pančevu okupe i iskažu solidarnost, ili da se oglase druge javne institucije. Takvi napadi tretiraju se kao *eto tako nešto normalno*. Novinarima se mora pružiti podrška i zaštita kao čuvarima javnog interesa!

- **Da li ste poslednjih godina bili izloženi postupcima koji su doveli do cenzure ili autocenzure?**

Nismo spremni na povlačenje i kalkulisanja u tom pogledu. Tako da ne primećujem pojave autocenzure u našoj redakciji. Bitno nam je da tekstovi budu krajnje dokumentovani i provereni. Mi moramo i mlade ljude ne samo da pripremamo da uče zanat, već i da izgrade zdrav stav prema autocenzuri, to jest da je ne praktikuju.

- **Kako biste ocenili komunikaciju sa lokalnim institucijama, javnim preduzećima i ustanovama?**

Prošle godine smo pisali tekst o gašenju gradskog transportnog preduzeća, čiji posao je poveren privatnoj firmi u formi javno-privatnog partnerstva. Tražili smo podatke od Gradske uprave, nisu nam dali, pa smo se obratili Povereniku, pa kako Grad nije ni njemu odgovorio, Poverenik mu je naložio da mi dostave informacije, nakon čega su oni to uradili. Ovo je pozitivan slučaj kada smo ipak uspeali da dobijemo podatke, ali na *tešku gurku*.

Inače, na Poverenika treba da se pozivamo samo u retkim slučajevima, a ne da to postane pravilo da bismo dobili podatke od institucija, jer dok Poverenik obavi svoj deo posla u zakonskim rokovima, tema može da izgubi na aktuelnosti.

Dakle, ne samo da su nezavisni novinari diskriminisani u pristupu informacijama, nego institucije ni ne odgovaraju na naša pitanja koja im šaljemo. Malo je reći da je to ignorisanje i diskriminacija. Ne pozivaju nas na događaje, na spisku medija na zvaničnom gradskom sajtu nisu navedeni ni svi registrovani mediji iz Pančeva, nas tamo nema. Nema ni direktne komunikacije Gradske uprave sa medijima od septembra 2019. godine, odnosno od kada sa javnošću komuniciraju preko saopštenja, ponuđenim ili naručenim intervjuima, na konferencijama za odabrane novinare ili preko gradskog sajta... Od tada se i ne sastaje Gradsko veće. Jedno vreme su imali telefonske sednice, a sad ni to. Sva vlast je u rukama Branka Malovića, koji je strah i trepet i donosilac svih odluka u Južnom Banatu – u tom smislu Gradsko veće je nebitno.

Kad smo se nepoznati pojavili na nekom događaju, imali smo situaciju da nisu hteli da odgovaraju na naša pitanja, već da nam traže da im pošaljemo pitanja. Izjave su davali podobnim medijima.

- **Postoji li komunikacija unutar novinarske zajednice u Pančevu?**

O čemu bismo komunicirali sa novinarima podobnih medija? To su ljudi za koje ne znamo ko su, kako su ušli u posao. To više nije ni novinarstvo, nego prenošenje izjava funkcionera i *kopi-pejst* pripremljenih informacija.

- **A komunikacija sa manjinskim medijima?**

Komunikacija sa manjinskim medijima uglavnom je neformalna. Pre petnaestak godina list *Pančevac* je imao mnogo bolju saradnju sa medijima na jezicima etničkih zajednica. I kod manjinskih medija je nažalost slična situacija. Naprednjaci tu kontrolišu skoro sve nacionalne savete, sem mađarskog, jer za to nema potrebe. Tu je sve pod kontrolom. Imam utisak da je to sve umrtvljeno i da pančevačko novinarstvo nema vitalnosti, nego je sve bezbojno i bezidejno.

- **Da li se profesionalni položaj novinarki razlikuje u odnosu na položaj muških kolega?**

Mi imamo više žena autorki. Unutar našeg kruga ne vidim u tom pogledu nikakvu diskriminaciju. Naprotiv, naš sajt je neskriveno feministički, često objavljujemo feminističke sadržaje. Nama je to normalno. Međutim, nisam premetio ni da je u drugim medijima taj problem izražen.

- **Kako bi se situacija u novinarstvu mogla poboljšati?**

Ispada da 30 godina isti ljudi pričaju iste priče, i kao da samo tim ljudima nepodobna situacija smeta. Odgovor treba naći u načinu na koji animirati mlade ljude da stvar preuzmu i da je radiklano protresu. Ali, kako to učiniti kad njih to ne zanima! Na primeru škole novinarstva videli smo da oni koje to zanima odlaze u Beograd, ili odlaze u PR, u marketing, u prezentere vesti... Jako je malo onih koji ostaju u Pančevu i vide svoju profesionalnu budućnost u gradskim medijima. To je veliki problem. Što je gore lokalno novinarstvo, to gore po lokalnu zajednicu!

Zato je važna decentralizacija medijske scene. Vojvodina je totalno diskriminirana i u distribuciji međunarodne pomoći medijima – velika količina novca odlazi u takozvanu *užu Srbiju*, posebno u Novi Pazar, Preševo i Bujanovac. Za to postoji mnogo razloga: postojanje kakvog-takvog iskustva ili sećanja na življenje u uređenom društvu i pravnoj državi, multinacionalnoj sredini bez ozbiljnijih sukoba, relativno manji nivo siromaštva... samim tim su i manje mogućnosti za izbijanje nestabilnosti. Ali i profesionalnim medijima u Vojvodini su potrebne mnoge vrste pomoći, i te kako!

6. Natalija Jakovljević: Pišemo o svim onim temama o kojima naše kolege čute

„Zovem se Natalija Jakovljević, vodim medij civilnog društva, portal Magločistač, koji sam osnovala sa još nekoliko kolega, kao udruženje građana. Saradujem i sa drugim medijima, sa Danasom, Radiom Slobodna Evropa, VOICE-om i sa Betom. U novinarstvu sam oko petnaestak godina.“

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Ja ne mogu da zamislim da radim nešto drugo, s obzirom da sam istovremeno dok sam se bavila novinarstvom radila i na nekim drugim poslovima koji nemaju veze sa novinarstvom pa to nije potrajalo (smeh), tako da sam shvatila u suštini da je jedino novinarstvo ono čemu se stalno vraćam, šta god drugo da radim. Onda sam presekla i donela odluku da ću se isključivo baviti novinarstvom, koliko god para to donelo i tako je i bilo.

- **Po vama, koji su trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?**

Ima ih jako puno. Mislim, na kraju krajeva, da je najveći problem to što, ako gledamo lokalne male medije, teško mogu da obezbede dugoročno finansiranje. To je možda osnova jer svi mi možemo da volimo novinarstvo, ali moramo i da preživimo od toga. Znači, nije dovoljno biti zaljubljen u to. Nije jednostavno, s obzirom da su nam lokalni konkursi zatvoreni, a ako i nisu zatvoreni, to su neki mali iznosi. Nikad i ne konkurišemo, ali da konkurišemo, možda bi nam dali 100, 200 hiljada a tu zaista više papriologije imamo sa tim, nego što bismo dobili za sam projekat, tako da smo se mi opredelili za strane donatore i sa njima radimo. To nije nimalo jednostavan posao, jer zahteva angažovanje jedne osobe koja više ne može da stigne da piše zato što se bavi projektima, pisanjem, prevodenjem na engleski, pravdanjem i svim tim stvarima. Tako da, u suštini, najteže od svega jeste obezbediti kontinuirano finansiranje i održati broj ljudi na koje mi računamo. A druga stvar je to da ne možemo uvek doći do nekih informacija, ali smo na to donekle navikli, pa i bez tih informacija možemo proizvesti sadržaj bez problema. To je nešto što je, mislim, sastavni deo posla svakog novinara. I možda manjak kadrova, ovde u Subotici nema dovoljno dobrih novinara, ako i ima, svi oni rade u medijima koji su bliski vlasti i tamo imaju sigurnu platu i nemaju nameru da menjaju ništa.

„Lokalni konkursi su u funkciji namirivanja medija po Srbiji“

- **Koliko vas je u redakciji?**

U redakciji ima jedna stalno zaposlena osoba i još tri honorarno zaposlene osobe koje rade po projektima. Imamo ponekad, kada to dozvoljava određeni projekat, i neke spoljne saradnike koji nešto napišu, neki tekst, ali to su ređe situacije.

- **Sem stranih donacija i projekata, na koji način se još finansirate?**

Finansiramo se preko projektnog finansiranja, stranih donacija. Imali smo dve ili tri kraudfanding kampanje gde smo ciljano hteli da rešimo neke određene probleme kao što je redizajn sajta, zapošljavanje jedne osobe koju bismo mogli da prijavimo na pola radnog vremena pa da plaćamo te doprinose... I tako neke sitnije stvari smo radili na ovaj način. Ponekad se jave

neki oglašivači, da stavimo neki baner. To su pretežno civilne organizacije, dešavalo se i neke firme, ali to su neke manje-više nepoznate firme, ali to se takođe retko dešava.

• **Kada je reč o oglašavanju, da li se dešava da neko kaže da bi se rado oglasio ali ne sme?**

Ja mislim da se oni nama ni ne obraćaju.

• **Možete li da opišete malo vaše donatorske kampanje. Da li iste očekivali da će zajednica tako regovati?**

Ja sam prva bila protiv kampanje jer mi je bilo ispod časti da molim za pare, tako da mi je bilo neshvatljivo da ja to treba da radim. Da ja sad treba da uzmem telefonski imenik i zovem ljude da nam plate da nas čitaju... Kako je vreme odmicalo nas su stalno uvlačile naše kolege iz NDNV-a (smeh) u tu kampanju. Imali smo mentorku koja se bavila nama i ona nas je bukvalno svaki dan bombardovala sa tim "ajd' sad ovo, ajd' sad na društvenim mrežama da objavimo". Pa sad treba praviti video snimke, pa angažovati deset ljudi koji su poznati u Subotici da u dva ili minut kažu zašto čitaju *Magločistač* i onda da na taj način pokušamo. Onda smo mi sve to napravili i mislili "smo sad smo postavili i pare će početi same da ležu na račun" (smeh). U suštini, u praksi nakon što smo sve to snimile, stavile i objavile i dok je sve to lepo išlo, mi smo svima poslale obaveštenje da smo mi sad u kampanji. I čekale smo... Sutradan nam stigne izvod, koleginica iz NDNV-a ga šalje, i vidimo da više od polovine ljudi koji su rekli da će sigurno uplatiti – nisu uplatili. To je bio signal da nešto ne radimo kako treba. Ja sam bila jako besna pošto sam potrošila ceo dan i onda sam shvatila da ću celu nedelju provesti u kampanji jer drugačije nećemo prikupiti novac. Tad smo se svi angažovali i jednostavno – uzmeš telefon i ideš redom, ne razmišljaš ko je. Mislim razmišljaš, ne možeš da zoveš bilo koga, ali da zovemo sve ljude za koje mislimo da mogu da plate i da će platiti, da im to nije problem. A, pošto je to bilo vreme korone, ljudi su nerado stajali u redovima, na primer u pošti, da bi nama uplatili donaciju. Nisu bili toliko otvoreni ni za onlajn plaćanje, pa su onda najveći deo sredstava dali u gotovini. To je bilo fascinantno, da ih nismo mogli naterati da uplate onlajn, što je bilo bitno zbog brojača koji je bio instaliran od strane NDNV-a, gde mi vidimo kakava je situacija. Došli smo na polovinu sume, a ostatak novca nam je stigao na žiro račun i u gotovini. Tada smo prikupili duplo više u odnosu na ono što je bilo planirano, oko 200.000 dinara. I to je bio ogroman uspeh za nas! Nama je izgledalo nemoguće da ćemo to uspeti. Čak nas je iznenadilo i to kako su ljudi koji su bitni u gradu, kako su pravili te kratke video forme za nas kao reklamu, kako su lepo govorili o nama (smeh). Stvarno lepo pričaju o nama, možda nismo tako loši!

I onda smo, u suštini, shvatile da ne poznajemo dovoljno našu zajednicu i okrenule se ka tome da kroz jedan drugi projekat upoznamo našu zajednicu i da budemo više u kontaktu sa njom, da vidimo šta ona hoće, kako diše, kakve sadržaje želi na našem sajtu. Tako je ta dvosmerna komunikacija krenula, a sada nam se gotovo na nedeljnom nivou obraćaju povodom različitih tema. Možemo reći da je višestruka korist došla iz te kampanje.

• **Zašto ne želite da konkurišete na lokalnim medijskim konkursima?**

Sad smo imali jedan projekat na koji smo aplicirali zajedno s Europolisom iz Novog Sada, to je bila njihova ideja da idemo na grad, ja sam bila protiv ali su oni rekli da bi da probaju sa nama. Neka ekološka tema, bezazlena je, i dobili smo. Imam utisak da smo dobili upravo

zato što je njima bio cilj da daju upravo nama da bismo mi možda, eto, bili bolje raspoloženi prema njima.. Pretežno nismo konkurisali zato što smo često analizirali rezultate tih konkursa, ko je sve dobio novac, koliko novaca, kakva su bila pravdanja i o tome smo pisali analitičke članke. Sa druge strane, nismo se slagali sa načinom na koji se biraju članovi komisije. Zato što su oni bliski strankama, s jedne strane, s druge strane nisu profesionalci. Recimo, u Subotici nikad nije prošao predlog NDNV-a nego je uvek prošao predlog udruženja ne znam ni ja čega, za koje nit' sam čula, niti znam te osobe, a kada se malo raspitam saznam da je to neko ko je blizak strankama. I oni imaju tu neku umreženu komunikaciju i u svim drugim gradovima. Na primer u Subotici, neko da novac nekom iz Beograda ili iz ne znam kog mesta, Sombora, Malog Idoša, a neko iz tog mesta da nekom drugom i onda oni sve to tako izdovoražu i nema puno prostora za bilo kakve projekte, da to bude iole ozbiljno. To su sve neki projekti koji nemaju veze sa istraživanjem rada lokalne samouprave, već više s "praćenjem" rada lokalne samouprave što je po meni gubljenje vremena.

- **Da li na tim konkursima dobijaju mediji sa nacionalnom pokrivenošću?**

Bilo je, bilo je.

- **Tabloidi?**

Da bilo je i toga, ranije možda i više. Mislim da su sad *Večernje novosti* dobile na osnovu nekog projekta. S vremena na vreme neko dobije.

- **Da li su ti konkursi u funkciji lokalnog informisanja?**

Ne, oni su u funkciji namirivanja medija po Srbiji. Oni svi kada se ujedine i kada se pogleda analizom ko je sve u Srbiji dobio novac, koliko je to para, ovde 100, onamo 200, ovde 300, kada se to skupi to su milionski iznosi koji se uzimaju za projekte. Plus ono što je još problem kod nas u Subotici, a pretpostavljam i drugde, da niko ne radi evaluaciju tih projekata. To ne liči ni na šta.

- **A da li postoji šansa da se situacija popravi kada je reč o projektnom finansiranju, da se olakša funkcionisanje medija i kvalitet informisanja?**

Sasvim sam sigurna da odluku ko će dobiti sredstva na lokalnu ne donosi komisija, oni su samo izvršioc. Odluku donosi, neću da kažem gradonačelnik, ali neko blizak gradonačelniku i neko ko poznaje strukturu medija i zna ko to treba da dobije. To tako funkcioniše. Sve dok je to tako, a to je stvar koja zavisi od države, do tada neće biti promena. Što se tiče nezavisnih medija oni su se bunili mnogo puta, obarali su se konkursi, međutim to apsolutno nije urodilo plodom. Mislim da je to samo do države i do lokalnih samouprava, da oni menjaju način rada i da omoguće da zaista tamo sede neki ljudi koji će stvarno donositi takve odluke da novac dobijaju mediji koji zaista profesionalno rade svoj posao a ne oni koji svakodnevno krše kodeks novinara.

“Imam utisak da se oni nas plaše.”

- **Da li ste se osećali ugroženo, da li ste doživeli pretnje i neku vrstu nasilja zbog profesionalnog rada?**

Bilo je, pre nekoliko godina smo imali situaciju da su nam zbog određenih članaka pretili klanjem, to smo dobili u vidu poruke ispod članka. Komentar koji nismo objavili ali smo to prijavili i policiji i NDNV-u i drugim udruženjima. Imali smo situaciju gde su bili i pristisci da se neki tekst ne objavi, sa određenih strana. Recimo u slučaju rušenja u Ulici braće Radić, tu su se investitori angažovali da se on ne objavi. Postojali su određeni pritisci u kojima se ja nisam osećala dobro. Ja nemam strah, ali sam imala nekih nedelju dana loš osećaj, kao da radim nešto lose, a u suštini samo iznosim činjenice i imam dokaze za sve što sam iznela. Tekst koji je tada bio napisan bio je za *Radio Slobodnu Evropu*, a urednik me je sklonio na nedelju dana da malo odmorim od teme. Kasnije smo radili nastavak te price, kada sam dobila i kolegu iz Beograda da ne bi samo moje ime stajalo tamo, pa smo zajedno uradili nastavak priče. Posle toga su usledili dalji nastavci te priče u *Magločistaču*, iz drugog ugla, gde smo takođe imali pritiske od strane investitora. Što se tiče grada ili da nas je neko konkretno zivkao iz lokalne samouprave, to ne, jer nekako imam utisak da se oni nas plaše. S jedne strane ne žele nikakav konflikt sa nama, žele da smo, takoreći, u dobrom odnosu. S obzirom da je naša saradnja pre dve, tri godine bila izuzetno loša, sada prilikom promene vlasti, bez obzira što su isti ljudi u pitanju, i što su se samo neki promenili, otvoreniji su prema medijima, pa tako i prema nama, što olakšava naš posao.

- **Znači sad dostupnost informacija nije toliki problem?**

Nije sad toliko strašno kako je bilo. Sad možemo reći da je dijametralno suprotno.

- **Kako ocenjujete reakcije nadležnih institucija na pretnje novinarima?**

Ne reaguju, mislim da oni samo sve zabeleže i tu se priča završava. Ne postoji telo koje će se ozbiljno baviti napadima na novinare, pretnjama... Ne znam da li bi novinari možda trebalo da imaju status službenog lica, da budemo tako zaštićeni, ali ne vidim nikakav pomak u smislu da je policija razrešila neki slučaj a da je to nešto bitno. Mislim da ne odlučuje ni policija o tome, to dolazi sa vrha države.

- **Koliko je, usled nebezbednosti i nesigurnosti novinara, prisutna autocenzura u medijima?**

Mislim da novinari jako dobro znaju šta treba, a šta ne treba da pišu i kako treba da pišu. Da li to treba da budu neki hvalospevi ili treba da postavimo ne suštinsko, nego neko sporedno pitanje, da kada se na pres konferenciji čuju neka konkretna obrazloženja i optužbe, onda je znak pitanja koliko njih će to tako preneti i koliko njih će to staviti tamo negde u peti pasus a neće biti u naslovu i lidu. Sam način na koji kreiraju vesti, omogućava određene manipulacije. I naravno, postoje situacije u kojima imamo pres konferenciju na kojoj treba da se iznesu neke optužbe na primer na račun Gerontološkog centra, što smo imali prošle nedelje, gde su navodno pozivani novinari da ne idu na tu konferenciju. I na toj konferenciji sam se našla ja i kolega iz mađarske redakcije. To je bio jasan znak zašto nema nikog drugog sem nas dvoje, troje i gde su svi ostali novinari, zašto nisu došli... I niko nije preneo! Ili, bilo je situacija da su me zvali telefonom i pitali da li danas mora da se piše o tome i tome u vezi sa nekim javnim preduzećem i slično... Imala sam slučaj oko nekog mobinga u jednoj ustanovi, gde su

me zvali i pitali da li ja moram da idem na tu konferenciju. Ja sam rekla da moram da idem, a da oni imaju mogućnost da nakon te konferencije kažu svoje mišljenje, da demantuju ili kako god da komentarišu. Dogovorili smo se da ću ih pozvati nakon konferencije. Došla sam kući, napisala vest, pozvala telefonom, oni su dali izjavu i mi smo bili jedini medij koji je imao drugu stranu. Naredni put kada smo imali sličan problem, kada su u pitanju bile neke teže optužbe, uvek smo zvali drugu stranu ili direktora određene ustanove ili javnog preduzeća da pitamo šta oni misle, iako to nije praksa u izveštavanju drugih medija. Oni prvo objave jednostranu priču i posle kada se ustanova oglasi, oni u nekom narednom prilogu pitaju drugu stranu. Mislim da u takvim situacijama treba odmah reagovati, a ako neće da nam daju izjavu, napišemo da neće i to je to.

• **Koliko je socio-ekonomski status i finansijka sigurnost povezana sa poštovanjem etičkih standarda profesije?**

Upravo suprotno. Rekla bih da oni novinari koji imaju nesiguran posao kao što je i moj i koji ne znaju da li će sledeće godine biti finansirani od strane bilo kog donatora, oni upravo rade to što treba da radi jedan novinar – profesionalno izveštavaju. Dok oni drugi, koji imaju novca, oni su instruisani da naprosto to ne rade, da ne pišu o nekim stvarima. Oni pristaju na to, ne zato što se plaše, mislim da oni ni ne žele bolje, njima je tako u redu. Pretpostavljam da ne vide ništa loše u tome, jer da vide ne bi se bavili novinarstvom.

• **Kakva je međusobna saradnja novinara i novinarki? Kakvi su odnosi s udruženjima?**

Za druge ne znam, znam kako mi funkcionišemo, mi imamo dobru saradnju s NDNV-om i imamo dobru saradnju s drugim medijima. Tu je *Danas*, *Cenzolovka*, *Radio Slobodna Evropa*, često preuzimamo neke vesti od njih, *Danas* preuzima od nas nešto, tu je *021*, takođe imamo razmenu sadržaja s vremena na vreme sa njima. To tako funkcionise, ako sad gledam na lokalnu funkcisanje ne više na nivou da razmenjivanja fotki i tonova s nekih konferencija kad neko ne uspe da ode na događaj. Nemamo saradnju na nivou umrežavanja i saradivanja. Mi smo tu vrstu umrežavanja i saradnje radili sa udruženjima građana, a ne sa medijima. Na sajtu imamo celu mrežu, nekoliko medija sa kojima saradujemo i sa kojima nekada apliciramo i sa njima smo ostvarili takvu vrstu saradnje.

• **S obzirom da ste u multietničkoj sredini, postoji li saradnja između novinara i novinarki koji izveštavaju na različitim jezicima?**

U svakom mediju ima novinara koji su u redu, sa kojima niste prijatelji nego ste kolege ali će vam izaći u susret, kao i vi njima. Dešavalo mi se nebrojeno puta da sam dobijala materijal od kolegice koja radi za bunjevačku redakciju, onda sam dobijala materijale iz *Hrvatske riječi* i nekad i fotografiju, često su i oni nas pozvali telefonom da li mogu preuzeti neki materijal, neku fotografiju od nas.

• **A sa mađarskim medijima?**

Sa mađarskim medijima, najčešće su to *Slobodni Mađar so* ili *Čaladi Ker*. Tu nije bilo toliko preuzimanja, mislim oni prevedu naše tekstove na mađarski a dešavalo se da, ako je baš neki skandal ili je nama nešto zanimljivo, onda ja uzmem pa prevedem sa mađarskog i objavim kod nas, naravno navodeći izvor. Tako da tu nema problema oko toga. Ili da treba fotografija...

ni to apsolutno nije problem.

- **Da li ste se nekad osećali diskriminirano kao žena u novinarstvu?**

Iskreno nisam, na mene su navikli i to je to. Ne doživljam to na taj način.

- **Mislite li da se položaj novinara u manjinskim medijima razlikuje u odnosu na položaj novinara koji izveštavaju na srpskom jeziku?**

Ja misli, što se tiče finansija, ne, obezbeđeno je finansiranje i jednima i drugima. Što se tiče manjinskih medija, dobijaju sredstva preko nacionalnih saveta, od matične države, na lokalnim projektima, od republike, tako da je to zacementirana priča... Ne znam kolike su im plate, ali pretpostavljam da mogu da prežive od nje, to je sasvim sigurno. Mislim da na isti način funkcionišu i ova dva, tri veća medija koji nisu manjinska, ali oni izveštavaju u skladu s potrebama lokalne samouprave, pretpostavljam da ni oni nemaju finansijskih problema.

- **To se odnosi na finansije a da li generalno postoji neka razlika u položaju pripadnika manjinskih zajednica? Da li vam je poznato nečije iskustvo?**

Manjinski mediji pretežno se bave manjinskim pitanjima. Znači oni se neće baviti nekim temama koje su vruće, nego se bave svojom zajednicom. Koliko je to dobro, koliko nije, da li je ta zajednica uskraćena za dešavanja u gradu u kojem žive... ja mislim da bi oni trebalo da znaju šta se dešava u gradu, a ne samo baviti se kulturom, narodnim nošnjama, igrama i ostalo, nego naprosto i svim nekim drugim stvarima. Mediji koji su u službi Saveza vojvođanskih Mađara (SVM), *Panon*, *Mađar so*, oni se više bave tim temama da prate i spoljnu politiku, prate i šta je na državnom nivou ali opet postoji zašto je to tako, zato što postoji ta ljubavna veza između Mađara i Srba, gde oni zato prate šta je rekao Vučić, pa šta je rekao Orban u Mađarskoj...

- **Zašto su mediji nacionalnih zajednica okrenuti uglavnom dešavanjima unutar sopstvene zajednice?**

Mislim da je to tako jer dobiju finansije upravo za to, za negovanje kulture, istorije, tradicije Hrvata, Bunjevaca, Mađara... To je nešto što je njima primarno i što je njima cilj, i da prate političare koji se vezuju za njihovu zajednicu. Zašto se ne bave drugim pitanjima, iskreno da kažem, ne znam.

- **A koliko se mediji na srpskom bave manjinskim zajednicama?**

Slabo se bave. Bave se, na primer, temom uvođenja bunjevačkog jezika u službenu upotrebu, onda svi izveštavaju o tome. To i jeste tema, ali generalno o problemima koje imaju manjinske zajednice i ti mediji bavi se jako mali broj novinara. Mi se bavimo i tim pitanjima, zovemo ih kada imaju neki problem, uzimamo izjave. No, to nije slučaj ako gledamo ostale srpske medije. Imamo situaciju kada se, na primer, nešto dešava u mađarskoj zajednici, zabrana neke predstave koja je potpuno nepoznata našim medijima i uopšte se ne upliću u to da sad zovu Pastora telefonom i pitaju zašto su zabranili ovu ili onu predstavu, nego onda to mi radimo. Tako da sa te strane gledajući, pratim šta se dešava u svim zajednicama, koliko god je moguće. Ne može uvek da se isprati, ali često pratim, pa i ako nešto ne znam, uvek imam kolege iz mađarske zajednice, ako je mađarska zajednica u pitanju, da pitam šta se dešava,

da li ja tu mogu nešto da uradim, da li ja mogu da to učinim vidljivijim. Na primer, kada su imali cenzuru koja se ticala zabrane jedne predstave u selu, gde je Nacionalni savet Mađara to zabranio, to je bila potpuno zatvorena priča i počelo se šušcati unutar mađarske zajednice. Ali, mađarski mediji su o tome ćutali, jedino je Slobodni Mađar so o tome pisao, pošto su oni nezavisni portal i onda sam tu priču videla kod njih i pitala sam šta se dešava i odlučila da je podignem na viši nivo. Tada su svi saznali za nju. Izveštavao je *Radio Sloboda Evropa*, pisala sam tekst za *Kosovo 2.0* i njih je interesovalo šta se tamo dešava i tako... Otišla sam da pogledam tu predstavu, da vidim šta je provokativno, da ne bude da pišemo nešto, a nismo videli predstavu. Nije jednostavno sve ispratiti, ali dobro je da uvek imam koga da pitam. Uvek imam neke kolege sa kojima mogu porazgovarati o određenoj temi, proceniti na koji način mi možemo da je obradimo, da i naši čitaoci vide šta se dešava u svim tim zajednicama

• **A slučaj od pre nekog vremena, da na događaj nisu pozvani mediji koji izveštavaju na srpskom jeziku, da li je to izolovani incident?**

Nije. Savez vojvođanskih Mađara ima, ja bih rekla, jedno tri liste za medije. *Naši, jako naši i svi*. Tako da to sve zavisi kad, šta. Znači, za ovaj događaj kada je bila Katalin Novak predsednica Mađarske u Subotici - i to u *žutoj kući*, to je, inače, učiteljski fakultet, mađarski koji je renoviran, govorila je o sjajnim odnosima između Mađarske i Srbije – ali srpski mediji nisu pozvani na taj događaj. Pre toga je boravila u Beogradu, tamo je, pretpostavljam postojao prevod. Ovde ništa nije obezbeđeno, tako da sam ja ceo taj govor koji su oni imali, i Pastor i ona, morala prevoditi, sa mađarskog na srpski, da bih mogla da objavim. Tako da smo mi i još jedan medij, jedini koji smo objavili tu vest na srpskom. Samo su Mađari izveštavali, a *Tanjugu* valjda nisu dali ni da uđu ili tako nešto, onda su se oni, eto, oglasili i tako se saznalo... Ni ja nisam znala za to, kolega sa *RTV-a* mi je preneo zato što oni imaju mađarsku redakciju i saznalo se pošto su u kontaktu. Oni su otišli da naprave nekoliko pokrivalica, ja nisam išla lično, nisam ni htela da idem lično, jer me nisu ni pozvali, a htela sam da izveštavam. Dobila sam i ton i sliku, pa sam prevela.

• **U tom slučaju je sreća što ste dvojezična.**

To da, to je tačno, inače ne bih mogla. Ne znam koji im je to bio interes. S jedne strane, zloglasna *žuta kuća* je mesto gde je tokom Drugog svetskog rata nekoliko stotina ljudi, među njim sto žena, bilo zlostavljano na najbrutalnije moguće načine, a to je radila Hortijeva vlast, što znači da su u tome učestvovali mađarski fašisti. To je deo istorije koju Mađari sakrivaju i nerado je se sećaju, tako da je moguće da je jedan od razloga bio bojazan da će ih neko iz srpskih medija pitati: da li deca na vašem fakultetu uče šta se događalo u podrumu ove zgrade? Možda nisu hteli da dovode predsednicu u takvu situaciju i naprosto nisu omogućili srpskim medijima ulazak.

• **Kako bi situacija u medijima mogla da se poboljša, šta novinari i novinarke mogu da urade?**

Jedino kada bi se novinari udružili u toj borbi, jer su prvenstveno novinari krivi što je situacija takva kakva jeste. Nije samo država ta koja uređuje medije, nego, naprosto, sami mediji su takvi kakvi jesu. Ako i postoje pojedinci koji izlaze u javnost i skreću pažnju na to, to je manji broj novinara i nema jedinstva u tome. Mislim da takva situacija teško može da se promeni, ne verujem u to, tako je već koliko godina... dvadeset, trideset godina, sumnjam

da će sad ne znam šta da bude. Za to treba da dobijemo neku jako demokratsku vlast koja će reći “evo sad, s obzirom koliko smo bili kritikovani od strane Evropske unije zbog slobode medija, evo, mi ćemo sad da oslobodimo sve medije i nećemo više vršiti nikakav pristisak i svi mediji mogu da izveštavaju po svom nahođenju, finansiranje ćemo prilagoditi da svi mediji koji ponude kvalitetne sadržaje budu finansirani itd.” Meni je to bajka, ja u te scenarije ne verujem, zato što nećemo imati takvu vlast koja će biti toliko otvorena, jer naprosto u Srbij, iz istorije znamo, kada je pokušao neko nešto da promeni bivao je ubijen. Tako da teško tu može doći do nekih promena.

“Ne moram da strepim da će pre mene neko da objavi neku bitnu vest. Znam da neće, da će mene sačekati.”

• U principu, stvar je na mikro planu, da se razvija odnos sa sopstvenom zajednicom i publikom.

Tako je, naći kolege koje su istog usmerenja, naći prijateljske medije sa kojima se može saradivati, pokušati dalje aplicirati za projekte koji imaju nekog smisla, koji ne ograničavaju slobodu mišljenja, baviti se nekim sadržajima koji su analitičniji, zagrebat i ispod površine... Ne biti držač diktafona i prenositelj samo onog što radi lokalna samouprava i fotografisati političare i slično, nego se baviti onim što jeste funkcija medija. Tako da mislim da smo srećni što se toga tiče zato što nemamo konkurenciju, imamo široko polje delovanja i možemo da pišemo o svim onim temama o kojima naše kolege čute, tako da ne moram da strepim da će pre mene neko da objavi neku bitnu vest. Znam da neće, da će mene sačekati, tako da za sada mogu da kažem da se smatram srećnom.

7. Čaba Presburger: Političko upravljanje manjinskim medijima je potpuno otvoreno

„Zovem se Čaba Presburger. Novinar sam i urednik Web-a Radio-televizije Vojvodine (RTV) u mađarskoj redakciji i urednik podsajta Hu Autonomija na mađarskom jeziku na portalu Autonomija Nezavisnog društva novinara Vojvodine iz Novog Sada. U profesionalnom radu koristim mađarski i srpski jezik.“

- **Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?**

Što se tiče RTV-a, nisam baš zadovoljan načinom izveštavanja, ali jesam što se tiče obima posla. Zapravo je smešno kako se radi u RTV-u. Ali, pošto radim u novinarstvu i na drugim mestima gde mogu da radim profesionalno i slobodno, što na pokrajinskom javnom servisu nije moguće, jesam zadovoljan.

- **Po vama, koji su trenutno najveći problem u novinarstvu i medijima u Srbiji?**

Najveći problem su politički pritisci, što dovodi do cenzure i autocenzure novinara, i ti problemi postoje kako u većinskim tako i u manjinskim redakcijama. Možda se u manjinskim redakcijama RTV-a to ne odvija na isti način kao u većim većinskim medijima, ali to je verovatno zato što misle da manjinski mediji nisu toliko važni iz ugla onih koji žele da kontrolišu medije. Međutim, što se tiče medija kojima je osnivač Mađarski nacionalni savet, mislim da su ti pritisci i njihov intenzitet isti kao u većini medija u Srbiji.

- **Kako se finansira medij u kojem radite?**

RTV se finansira od takse za tv pretplatu i iz budžeta, a portla Autonomija kroz projektno finansiranje.

- **Mogu li mediji da funkcionišu na osnovu komercijalnih prihoda? Pogotovo lokalni mediji, ili oni koji informišu na manjinskim jezicima?**

Za manjinske medije na mađarskom jeziku imamo jedan svetli primer – nedeljnik *Čaladi Ker*, koji se prodaje kao štampani medij, jedva preživljavaju, ali ipak uspevaju, a imaju i sajt. Finansiraju se od prodaje i iz drugih izvora, pre svega projektnim finansiranjem.

- **Postoji li fer utakmica na medijskom tržištu? Kako se ponašaju oglašivači kad su pitanju profesionalni mediji?**

Jedino znam po tome koliko reklama ima *Sabad Mađar so*, a nema baš mnogo reklama, zato što se oglašivači plaše da se oglase na medijima koji nisu po volji SVM-a. Tu je situacija slična kao i u celoj zemlji kad su pitanju uticaji vladajuće stranke na medije i oglašivače. Naime, i komercijalni oglašivači ovde zavise od nekih političkih dilova i ne smeju da se oglase u slobodnim medijima.

- **Na koji način se realizuje proces projektnog finansiranja na lokalnom nivou, da li je transparentan? Kako prolaze manjinski mediji na tim konkursima?**

Mislim da na lokalnim konkursima oni mediji koji rade profesionalno i slobodno ne prolaze nikako, čak, koliko mi je poznato, u većini slučajeva više i ne pokušavaju da konkurišu za budžetska sredstva, zbog iskustva koje imaju u tom pogledu, jer nisu dobijali ništa. Dakle, taj sistem finansiranja uopšte ne funkcioniše onako kako bi trebalo.

Što se tiče *Autonomije* na mađarskom, nismo ni pokušali da konkurišemo na lokalnu, ali od Pokrajine nikad nismo dobili, jedino ponekad dobijemo na republičkom nivou.

- **Koji mediji najčešće dobijaju sredstva iz budžeta i da li su ti mediji svojim delovanjem to opravdali?**

Nemam tačne podatke o tome, ali prošle godine su mediji objavljivali da u Senti, na primer, na lokalnom konkursu slobodni medij *Čaladi ker*, ali i *Vajdašag Ma* nisu prošli, iako je *Vajadašag Ma* na liniji aktuelne mađarske propagande. Ne znam šta je tu uopšte kriterijum. Mislim da je neki tabloid iz Novog Sada, *Brif*, dobio iako nisu izveštavali o događajima u Senti na mađarskom.

- **Na koji način aktuelni model projektnog finansiranja doprinosi ostvarivanju prava građana na informisanje?**

Takva raspodela novca nije opravdana, jer ti mediji koji dobijaju novac niti ne objavljuju ono na šta su se obavezali.

A ovako kako sad u praksi to izgleda, ne doprinosi uopšte kvalitetnom informisanju građana. Kad bi to funkcionisalo onako kako je propisano, onda bi bilo korisno za zajednicu i zato je jako važno da lokalne zajednice podržavaju lokalne medije koji kvalitetno informišu javnost o događajima u njihovoj sredini.

Nažalost, ne postoji nikakva kontrola, niti je poznato kako se formiraju komisije koje odlučuju o raspodeli javnog novca. U Senti su u komisiju postavljali neke ljude iz Zrenjanina, Kikinde... Nije bilo novinara koji su poznati u tom lokalnu.

“Jednostavno, dobiju naloge o čemu i kako treba izveštavati i novinari su to tako progutali i rade po tim instrukcijama.”

- **Da li ste bilo kad bili izloženi uvredama pretnjama, pritiscima, fizičkim napadima zbog novinarskog rada?**

Ja nisam. Kritike na društvenim mrežama sam dobijao, ali to ne bih nazvao pretnjama. Koliko mi je poznato, kod nas u mađarskoj zajednici nema takvih bezbednosnih pretnji, ali ima političkih pritisaka, koji su osnova svega. Posebno u medijima koji su u okviru Nacionalnog saveta Mađara. Ne mogu to više ni da nazovem pritisikom kako oni funkcionišu. Jednostavno, dobiju naloge o čemu i kako treba izveštavati i novinari su to tako progutali i rade po tim instrukcijama. *Mađar so* je dobar primer, svi oni koji to nisu progutali tamo, nisu više u toj redakciji. Tamo je zbog cenzure posao izgubilo oko desetak novinara.

“Mene su odstranili iz Mađar soa pre 11 godina, verovatno nisamo bio po volji partiji.”

- **Među onima kojih se Mađar so „oslobodio“ ste bili i vi. Kako je to izgledalo?**

Mene su odstranili iz Mađar soa pre 11 godina, verovatno nisamo bio po volji partiji. Dosta je bilo konfuzno obrazloženje Nacionalnog saveta za moju smenu sa mesta glavnog i odgovornog urednika tog lista, ne bih umeo sad ga interpretiram. Smeni su, naravno, prethodili pritisci i različiti zahtevi na nivou Upravnog odbora *Mađar soa*, uglavnom. Nisam imao direktnih poziva iz političke stranke SVM jer su znali da će dobiti odgovor koji im se ne bi dopao. Pa su probali na drugi način, preko Upravnog odbora, ali im nije ni to pošlo za rukom, i onda su morali da reše tako što su me odstranili.

- **U kojoj meri je u manjinskim medijima prisutna autocenzura?**

Mislim da je u medijima koje kontroliše Nacionalni savet trenutno na delu uglavnom autocenzura. Ne treba niko više direktno ni da ih cenzuriše, imaju glavnog urednika koji im prenese kako treba da rade, a na osnovu uputa koje dobije iz političke partije i oni tako rade. Nekad se dešavalo da to neko odbije, ali sad više ne. Mislim da više nema takvih ljudi u tim redakcijama koji bi se protivili. Kada se pogledaju njihove vesti, vidi se da se sve radi po šablonu. Tako će na naslovnoj strani *Mađar soa*, na primer, sigurno uvek biti neko iz SVM-a ili iz SNS-a.

Oni novinari koji nemaju drugu opciju verovatno neće da istupe iz tog okvira, ali oni koji veruju da mogu nastaviti profesionalni rad imaju prostra da urade nešto za sebe. Međutim, u poslednje vreme nije bilo takvih slučajeva.

U manjinskim redakcijama na RTV-u nekad nešto i prođe što nije na partijskoj liniji jer tamo još ima medijskih profesionalaca, ali mislim da je to samo zbog toga što se smatra da te redakcije nisu toliko važne.

- **U kojoj meri novinari iz manjinskih redakcija učestvuju i na izbornim listama za manjinske savete?**

Bilo je novinara iz redakcija *RTV-a* na tim listama. Mislim da novinari ne bi trebalo da učestvuju u političkim procesima. Jeste da saveti nisu u klasičnom smislu parlamenti, ili tela koja donose neke odluke zakonske snage, ali ipak bi bilo bolje da novinari ne budu uopšte deo tog procesa. Bilo je i slučajeva da prođu na izborim i ostanu da rade i u redakcijama, što je sukob ineteresa, jer se saveti bave informisanjem. Dobro je da tu ima medijskih profesionalaca, ali u tom slučaju taj novinar ne bi trebalo da radi i u redakciji. Ali, nažalost, pošto ne dobijaju platu za rad u Savetu, onda to treba zakonski rešiti da mogu da zamrznju profesionalni rad i nakon četiri godine se vrata.

- **Postoji li solidarnost šire medijske zajednice sa manjinskim medijima, ima li tu saradnje?**

Mislim da je pre deste godina bilo znatno drugačije. Sad novinari i ne razmišljaju o tome da li će biti solidarnosti ako izađu iz propagandističkih okvira, već samo rade taj propagandistički posao.

- **Kako biste ocenili komunikaciju profesionalnih medija i novinara sa lokalnim institucijama, javnim preduzećima i ustanovama?**

Oni ne komuniciraju sa profesionalnim medijima, ne daju im podatke, ne daju izjave, intervjue, bar kad su u pitanju mađarski mediji, a u režimskim medijima imaju svoje ljude na uredničkim pozicijama koji imaju jake veze sa političkom strankom i tako su „rešili problem“. Političko upravljanje medijima je potpuno otvoreno, karte su otvorene na stolu, svi znaju šta i kako treba raditi.

A novinari se plaše za egzistenciju, i ako nemaju drugu opciju, oni su podložni pritiscima više od onih koji imaju neke druge mogućnosti.

- **Da li postoje razlike u zaradama između manjinskih i većinskih medija? Ima li tu diskriminacije?**

Što se tiče RTV-a, tu kruže priče da su u manjinskim redakcijama plate manje zbog manjih koeficijenata. Kad su u pitanju mediji u okviru Nacionalnog saveta Mađara, tu dosta novca dolazi iz Mađarske i tu mogu da odvoje za honorare i nisu lošije plaćeni u odnosu na većinske redakcije. Video sam nedavno, na primer, da *Panon TV* traži novinara u Novom Sadu i nude platu od oko 70 hiljada dinara plus smeštaj.

„Etički standardi u redakcijama su zapravo najsporniji.“

- **Koji udeo čini novac iz Mađarske za finansiranje medija na mađarskom u Vojvodini?**

Sigurno je veći nego iz budžeta Srbije, ali ne znam na šta se sve to odnosi, jer tu ima i kapitalnih ulaganja, recimo u Subotici je izgrađana velika zgrada za *Panon TV*, u Novom Sadu su renovirali Forumovu zgradu za *Mađar so...* Taj novac ide i za opremu, uređaje... Ali, nema konkursa. To vlada Mađarske finansira direktno ili preko neke fondacije.

- **Da li se profesionalni položaj novinarki u manjinskim medijima razlikuje u odnosu na položaj muških kolega?**

Kao što u celokupnom društvu ima diskriminacije žene, verovatno je ima i u medijima, ali ne znam šta bih tu posebno izdvojio jer nemam konkretnih podataka u tom pogledu, niti imam saznanja da su neke kolegice imale takve probleme. Nije mi poznato ni da su manje plaćene kolegice. Što se tiče uredničke strukture, žene jesu zastupljene na tim funkcijama, na čelu *Mađar soa* je žena, *Panon* ima urednicu radija...

- **Kako bi situacija u medijima mogla da se poboljša?**

Zakonska rešenja o nacionalnim savetima nisu tako loša, nisu ni idealna, ali su bolja nego što su bila. Problem je u tome što se ne primenjuju. Mislim da treba definisati novu manjinsku strategiju informisanja, jer uostalom imamo i novu medijsku strategiju. Donošenje te strategije zavisi od nacionalnog saveta, ali svakako bi moralo da bude javne rasprave. Etički standardi u redakcijama su po meni zapravo najsporniji.

- **Pojedini manjinski mediji imaju Interni etički kodeks, mislite li da bi to bila dobro i za mađarske medije?**

Ne znam kakva su iskustva kod ostalih, odnosno koliko se ti dokumenti uopšte primenjuju kada je širi politički okvir toliko loš. Kod nas zasad nema takvih dokumenata.

8. Božidar Stojkov: Samo da se vratimo na to da radimo normalno naš posao

“Moje ime je Božidar Stojkov, iz Novog Miloševa sam. Došao sam 2006. U Novi Sad da studiram, ne žurnalistiku nego Visoku poslovnu školu, tada se tako zvala. Posle studiranja sam došao u Radio- televiziju Vojvodine. Kao novinar sam počeo da radim 2012. godine, u stvari prvo kao prezenter vesti na romskom jeziku jer mi je to bila, tako da kažem, ulazna karta u romsku redakciju pošto dobro poznajem romski jezik i sve romske dijalekte. Pre toga sam se bavio Romima, romskim pitanjem, zato što sam bio dosta angažovan u romskom nevladinom sektoru. Tako da sam imao sreću da sam nešto što volim, a to su mediji i romska problematika, uspeo da povežem i, eto, od 2012. godine upravo to radim! Sad sam urednik, ali i snimatelj i montažer u RTV-u, a pored toga sam i scenarista na nekoliko dokumentarnih filmova koji se tiču ne samo Roma, već socijalno ugroženih zajednica uopšte.”

• Koji jezik koristite u profesionalnom radu?

U profesionalnom radu i moje kolege i ja koristimo i srpski i romski, smatramo da je razlog tome taj što se nažalost dešava da veliki broj mladih Roma ne zna svoj maternji jezik. Zato mi radimo prezentaciju vesti i na romskom i na srpskom. Takođe, kod nas imamo i koleginicu koja je srpske nacionalnosti i komuniciramo i na srpskom jeziku i smatramo da ako mi želimo da budemo integrisani u društvo, onda i mi moramo da prihvatamo druge, jer živimo jedni sa drugima a ne jedni pored drugih.

• Koliko vas je u televizijskoj romskoj redakciji?

Trenutno je u televizijskoj redakciji zaposleno dvoje na određeno i ima nas četvoro na neodređeno, znači šestoro ukupno.

• Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?

Ovo je posao koji mi se sviđa, koji sam dok sam bio mlađi voleo. I dok sam radio u NGO sektoru uvek su mene slali da odradim tu medijsku promociju ispred kamera. Volim i kameru samu, volim kada mogu da pošaljem neku poruku kroz medije. Zadovoljan sam mojim poslom.

• Da li sem programa na romskom jeziku na javnom servisu, postoji još neki medij koji izveštava na romskom jeziku?

Postoje u okviru nekih medija u Vojvodini određene emisije koje su na romskom jeziku i za Rome.

• A koliko je takvih medija?

Imamo neke medije koji su štampani, to radi Kancelarija za inkluziju Roma, oni na šestomesečnom nivou izdaju bilten. Imamo radijske emisije na lokalnom nivou. Dostojna je bila u Beloj Crkvi emisija “Svet Roma”, međutim, mislim da je pre nekoliko meseci ukinuta. Imali smo i u Srbobranu emisije u sklopu nekih radio stanica, a dešava se da na lokalnim medijima projektno povremeno budu neke romske emisije, u radijskom ili TV formatu.

- **A onlajn portali?**

Onlajn portali slabo, to jest nema ih uopšte. Ali, mi smo sad inicirali umrežavanje romskih novinara. Ideja nam je da napravimo udruženje romskih novinara koje bi okupilo novinare iz Vojvodine i Srbije, koji su na nekim lokalnim medijima i imaju iskustva u medijima, što u privatnim produkcijama što u javnim servisima, pošto imamo i kolege iz *RTS-a* – da se umrežimo i da napravimo jedan servis informacija na romskom jeziku. Mi ćemo raditi agencijski i sada hoćemo da definišemo kako ćemo funkcionisati jer nam je cilj da dobijemo podršku međunarodnih fondova i za to da mi koji imamo iskustva obučimo nove mlade ljude koji će raditi i na socijalnim mrežama i na portalu koji ćemo imati. Takođe, da radimo sa njima i obuke za rad sa kamerom, da imam i video klipove, jer smatramo da mediji jesu veliki faktor u samoj integraciji Roma. Do sada je fokus najmanje bio na medijima, odnosno na romskim medijima. Sada kada je pokrenuta ta priča imali smo i neke fokus grupe par dana, gde su se oni oduševili samom idejom i videli da imamo dosta znanja i da možemo da doprinesemo u raznim promocijama njihovih rezultata koji se tiču projekata vezanih za Rome. Takođe smo shvatili da nemamo dovoljno kadrova, a mladima je zbog finansijske situacije u Srbiji bitan i finansijski momenat. Nisu baš ideološki osvešćeni da nešto pokrenu u romskoj zajednici, ali da kroz ovakav projekat u budućem vremenu možemo da dođemo i do te finansijske stabilnosti, odnosno da svako od nas može da zadovolji egzistencijalne uslove. Pored toga, kod mladih imamo i veliki problem sa poznavanjem romskog jezika. Uхватili smo se, dakle, u koštac sa velikim izazovima i spremni smo da se suočimo sa njima.

- **Da li imate saznanja kako se finansiraju te lokalne stanice ili programi na romskom jeziku?**

Veliki broj njih se projektno finansira. Ono što imamo to je redakcija na romskom jeziku na televiziji Vojvodine, koja se finansira kao i kompletna televizijska struktura, iz budžeta. Takođe, i na *RTS-u*.

- **Na RTS-u je radijska emisija?**

Od skoro je počela i televizijska, tu je urednik Branko Đurić, sin pokojnog Rajka Đurića, romologa. Oni su dobili sad jednu emisiju za koju ne znam koliko će biti u programskoj šemi, koliko je trajanje, čini mi se da je to trenutno oko dva sata mesečno. Mislim i da je to tek eksperimentalna redakcija.

- **Ostali manjinski nacionalni saveti osnivači su medija i imaju sredstva za informisanje, da li je nekad pokrenuto pitanje u Romskom nacionalnom savetu o osnivanju medija?**

Jesu pokretana ta pitanja, međutim Nacionalni savet nije imao moć da se izbori za ono zbog čega je formiran. Zašto? Reći ću otvoreno, to je zbog političke situacije jer svi nacionalni saveti, koliko ja znam, imaju taj neki politički bekgraund koji dosta utiče na njihovo delovanje. I sada je trenutno taj problem, mislim da će se to menjati. Naime, imali smo medije i nekada ranije, pošto Nacionalni savet jeste jednim delom svog budžeta finansirao neke štampane medije na romskom jeziku, ali je to bilo projektno, nismo dolazili do sistemskog rešenja koje nam je zaista potrebno. Romi koji su bili u medijima, imali neke svoje emisije i izgubili te emisije, izgubili su i hrabrost i samopouzdanje da dalje konkurišu na lokalnim konkursima,

povukli su se kompletno iz medija i jednostavno više nisu ni želeli da konkurišu za neke nove emisije. Zbog lošeg iskustva. To je moje mišljenje, ne samo o romskim medijima, već o manjinskim medijima generalno. Mnogi manjinski mediji su se nekako povukli, jer smatraju da su u budžetima na lokalnom nivou sredstva već raspoređena nekako “namenski”, da tako kažem. Imao sam priliku da upoznam urednika emisije na romskom jeziku u Beloj Crkvi, on je stvarno radio vrhunske stvari, promovisao je mlade na lokalnu, konkurse vezane za Rome i osetio se uticaj tog medija tamo.

• **Da li se Nacionalni savet Roma upliće u uređivačku politiku romske redakcije na RTV-u?**

Ne, ne upliće se. Konkretno naša redakcija nije imala taj pritisak, jer mi imamo sreću da je urednik naše redakcije, mogu slobodno reći, jedan romski lider starije generacije koja je počela da priča o integraciji. To je ekipa koja je imala isti cilj, on je još jedan od retkih iz tog tima ljudi, a i novije generacije ga poznaju i znaju da je uvek gledao da doprinese toj integraciji. Čak i sadašnji članovi Nacionalnog saveta, jer su mnogi od njih bili njegovi studenti, kako ih on zove, jer dolazili na Univerzitet u Novom Sadu gde im pomagao oko afirmativnih mera, upoznavao ih je sa određenim benefitima. Tako da mislim da je i to razlog zašto se oni ne upliću u sam sadržaj programa na romskom jeziku na RTV-u.

“Još uvek nismo toliko integrisana i jaka zajednica da smemo da pričamo o problemima.”

• **Postoji li autocenzura kod novinara kad treba da pišu o Nacionalnom savetu? Da li ste slobodni da istražujete, pitate?**

Postoji autocenzura jer uvek gledamo da rad Nacionalnog saveta prikazemo u najlepšem svetlu iako nije baš uvek tako, ali se mi uvek trudimo da prikazemo najbolje moguće rezultate kroz naše sadržaje, jer mislimo da još uvek nismo toliko integrisana i jaka zajednica da smemo da pričamo o problemima.

• **Da li znate da li u romskim medijima postoji neko ko ima kritički odnos prema radu Saveta?**

Ne, mislim da svi delimo isto mišljenje: svesni smo da imamo neki prljav veš ali ne treba ga iznositi.

• **A kakav je položaj romske redakcije unutar RTV-a u odnosu na druge manjinske redakcije ali i u odnosu na redakciju na srpskom jeziku?**

Program romske redakcije ocenjujem kao i program svih drugih manjinskih redakcija, a to je da smo nekako u drugom planu u odnosu na program na srpskom jeziku. Iako je temelj televizije Vojvodine na trećem spratu, gde su manjinske redakcije. Da nema njih, ne bi postojao ni sam RTV.

• **Prvo je počeo program na mađarskom jeziku a onda ostali.**

Tako je, 1992. je osnovana romska redakcija.

- **A socio-ekonomski položaj, kakav je? Da li su niže zarade novinara u manjinskim redakcijama?**

Ne samo romska redakcija, sve manjinske gledaju da ne iznose prljav veš o svojim. Druga stvar je što je dosta politizovana sama sadržina programa *RTV-a*, odnosno Prvog programa koji je na srpskom jeziku, i koji se nameće kao bitniji od ostalih, odnosno manjinskih redakcija.

- **Kakav je odnos prema vladajućoj politici? Da li postoji autocenzura kada je u pitanju kritičko izveštavanje?**

Mi smo kao romska redakcija jedna od retkih redakcija koja radi posao zbog kojeg je i osnovana. Mi imamo svakog dana Dnevnik na romskom jeziku, gde gledajući samo političku situaciju, na primer, ne pratimo šta vladajuća stranka radi, niti nam je to prva vest. Nama je prva vest romska tema i posle toga imamo priloge koji se bave socijalno ugroženim stanovništvom, kulturom, obrazovanjem i gledamo da dnevno-političke sadržaje ne koristimo u našim vestima. Mi ne radimo *copy paste*, naše vesti su drugačije, iako će mnogi urednici sa *RTV-a* reći da su naše vesti sporije od drugih, nemaju tu dinamiku da prezenter čita toliko vesti ali mi ne želimo romsku zajednicu da bombardujemo informacijama koje su bile deset minuta ili dva sata pre toga jer su to iste informacije koje su prevedene. Mi želimo da imamo naše vesti, da informišemo romsku zajednicu o romskoj zajednici. Naravno da nekad i mi imamo nešto što je bitno za celokupno građanstvo u Srbiji, ali su nam prioritet romske teme i socijalno ugroženo stanovništvo.

- **Kako dolazite do informacija? Kakva je komunikacija sa lokalnim, porkrajinskim, republičkim institucijama?**

Dolazimo lako do nekih informacija, do nekih informacija naravno dolazimo ličnim kanalima i konaktima i na osnovu poverenja koje se stvorilo.

- **Da li ste nekad bili uskraćeni za informaciju i morali da se obratite Povereniku za informacije od javnog značaja?**

Ne, ali i sa ombudsmanom i poverenicom stvarno imamo dobru saradnju, ali nije nam se do sada desilo da moramo formalno da tražimo neku dodatnu pomoć.

- **Kako biste generalno ocenili rad institucija? Da li je transparentan? Na primer, kada nameravate da nazovete gradonačelnika, mislite li “šta da zovemo, neće hteti”, ili svakako zovete?**

Pa ono prvo, kao što ste rekli, baš tako se dešava. Nije transparentan ni rad, a i živimo u zemlji gde ljudi imaju problem da priznaju neke svoje greške, bez obzira da li je to u institucijama, ili u svom radu, teško im je da priznaju greške iako su svesni da su ih napravili.

- **Da li postizete da napravite sadržaj sa tako malo ljudi na dnevnom nivou?**

Jako teško.

- **Da li imate dopisničku mrežu?**

Na sreću imamo dobru dopisničku mrežu, dobra poznanstva, i koristimo ta neka lična poznanstva kad nam zatreba da ispunimo program. To je neformalna mreža, ali koristimo i dopisničku mrežu televizije Vojvodine, koja je sada nažalost još manja nego što je bila ali oni su ljudi stvarno na terenu super, sve što smo zamolili izašli su u susret. Iako to ne rade za većinsku redakciju, već rade za romsku, zaista nam izlaze u susret.

“Temelj televizije Vojvodine su manjinske redakcije. Da nema njih, ne bi postojao ni sam RTV.”

- **A kakva je saradnja između novinara i novinarki iz različitih redakcija na RTV-u?**

Mogu reći što se samih novinara tiče da je super, stvarno je super. Evo mi smo doskora imali emisiju za mlade “Puls mladih”, gde smo iz manjinskih redakcija imali mlade novinare koji su radili za tu emisiju i imali smo odličnu saradnju. Takođe smo imali i kolege iz srpske redakcije koji su želeli da nam pomognu za sam sadržaj te emisije i oni su čak hteli da budu deo našeg tima

- **Ta je emisija bila jedini primer interekulturalnosti na RTV-u. Do kada je emitavana?**

Pa dok ljudi nisu dobili otkaze, prvo Dajana Marković, pa ostali. Dajana i ja smo kreirali tu emisiju. Sad nemamo saradnike, mene su urednici pitali “počinje jesena šema šta da radimo sa “Pulsom mladih”? Ostali smo ja, Ana Zornjan koleginica iz slovačke redakcije i imali smo mlađeg kolegu iz mađarske redakcije koji je možda par meseci pre toga radio. “Ljudi, pa ne možemo nas troje, niti je to svrha da nas troje to radimo, to nije ništa”. Iako smo govorili da može doći do ovakog momenta, mnogi su imali sluha da nas razumeju, ali ipak ništa konkretno nije urađeno. Bila je to prva emisija koja je skupila mlade novinare pre svega, počeli smo da razmišljamo o publici koja gleda televiziju Vojvodine i bili smo svesni da je to starija populacija, a želeli smo da privučemo mlađe, kreirali smo Youtube kanal, Facebook nalog, tu smo bili aktivni. Posle toga smo imali dosta obuka za sve nas o tome kako da ne zavisimo od televizijske ekipe, jer smo morali van svojih redovnih obaveza u redakcijama da radimo i tu svoju emisiju, pa smo se svi obučili da snimamo, postavljamo postove na Facebook, Instragram nalogu i imali smo zaista dobru podršku.

- **U toj emisiji se osetilo da se vi dobro zabavljate.**

To je ono što nas je dražalo. Mi smo stvarno radili i na samoj pripremi i na realizaciji emisije, ali pored toga smo se i jako zabavljali. Napravili smo malu poslovnu porodicu, gde smo svi već znali i naše private probleme i poslovne probleme, pokušavali jedni drugima da pomognemo u njihovom rešavanju. Ta emisija stvarno je pokazala u stvari, svrhu i smisao postojanja RTV-a i konačno nešto i za neku drugu publiku. Ukazivali smo i ljudima na RTV-u šta može da bude problem i da ne želimo da se to desi. Na primer, kada smo mi kao emisija “Puls mladih” za temu imali fenomen protesta, a u to vreme je bio aktuelan protest “Jedan od pet miliona” u Novom Sadu, pa smo koristili sliku sa samih protesta, a kontaktirali smo i kolege iz Bosne da nam pričaju o protestima koji su bili tamo, angažovali dosta stručnjaka, dosta mladih, imali smo i neke romske proteste gde sam angažovao Roma da nam priča o samom fenomenu... Međutim, uredništvo je u tom momentu, zbog aktuelne situacije, smatralo da je

to sad bunt. Nama je tada rečeno da emisija ne sme da ide...Pitali smo se zašto ne može da ide. Zato što se vidi obeležje aktuelnog protesta, šta god. Mi smo tada kontaktirali naše mentore iz Dojče vele akademije, poslali snimak emisije i onda su oni nas zvali i rekli: "Pa ni mi ne bismo to pustili zato što se previše blagi bili, vi ništa niste rekli". Na svu sreću, imali smo podršku naših mentora, pa su u RTV-u shvatili da treba da puste tu emisiju. Međutim, šta im je bio dodatni problem kod te emisije: svaka redakcija je puštala emisiju u sklopu svoje programske šeme sa sve reprizama. Mi smo od početka ukazivali da je dovoljni da bude šest premijernih termina, za svaku redakciju u programskoj šemi. Ali, kada se pojavila ova "sporna" emisija, onda su shvatili da ipak ne treba da idu i reprize.

- **Da li ste doživljavali neke pritiske ili napade zbog profesionalnog rada?**

Ne nisam, jer ja uglavnom pratim romsku tematiku u sklopu svoje redakcije.

- **A da neki Romi ne budu zadovoljni?**

Uglavnom poznajem dosta Roma i uglavnom su to priče gde su dogovoreni tereni, a i na nekim političkim skupovima gde se pojavljujem nema neke romske opozicije, da kažem, i nema problema što se tiče samog rada na terenu. Nikada nisam kao novinar na terenu doživeo, niti osetio neku vrstu diskriminacije.

- **A neko od kolega?**

Zaista ne znam, nisam čuo da se na terenu to dešavalo. Ali, i same manjinske redakcije su nekako ušuškane što se tema tiče, uglavnom odlazimo na terene gde je atmosfera uvek bezbedna.

- **A mimo profesionalnog rada da li ste se nekada osećali diskriminisano ili da vas posmatraju drugačije?**

Dosta ljudi zna da ja volim da pričam viceve o Ciganima i onda tako prvo stvorim neku atmosferu da se ljudi možda sa mnom i šale na moj račun i nikad nisam doživljavao ni od strane kolega a ni od ljudi neku vrstu diskriminacije. Iako sam u glavi imao da bi moglo da dođe do nje i znam i od koga, ali generalno nikad ovako nešto da sam osetio na svojoj koži. Osetio sam i pozitivnu diskriminaciju i to sam doživljavao, što na profesionalnom, što na ličnom nivou. Upravo zbog toga što dolazim iz romske redakcije i Rom sam.

- **Ali generalno diskriminacija postoji.**

To je sigurno da postoji. Ja sam razgovarao i sa svojim kolegama koje su radile na terenu, uzeću za primer naselje Veliki rit, gde stane kolega iz bilo koje druge redakcije i kaže "romsko naselje Veliki rit je danas srećno zato što se...". Ja uvek kažem: "Ta vest je super, ali zašto mora romsko naselje?"

"Moramo biti objektivni, dati slušaocu, gledaocu, čitaocu priliku da on sam donese svoj sud."

- Često se dešava kada je reč o vestima iz crne hronike da se naglašava da su Romi počiniooci.

Da, smatram da kolege iz drugih redakcija nisu toliko senzibilisane za tu terminologiju. Mediji generalno. "Ok, nisam rekao cigansku", ali zašto moraš da kažeš bilo koje naselje, zašto se ne kaže srpski dečak, u srpskom naselju Liman (smeh), mađarsko naselje Telep, mislim, svi znamo gde je veći broj stanovnika. Moramo biti objektivni, dati slušaocu, gledaocu, čitaocu priliku da on sam donese svoj sud. Što nažalost, ja kao neko ko nije školovani novinar ali dosta dugo već radim u medijima, uviđam da mi sve manje i manje imamo ljudi koji su zaista profesionalni, pravi novinari, koji znaju objektivno da izveštavaju.

- A kako inače dolazite do kadrova?

Generalno, mi imamo taj problem sa poznavanjem romskog jezika, što je nama zaista potrebno. Druga stvar, jako mali broj je i animiran i motivisan da upiše žurnalistiku, tu ja već vidim problem kao svoj, jer tumačim tako da nisam bio neko ko je dovoljno animirao i motivisao neke srednjoškolce da upišu žurnalistiku. Šta je problem? Problem je što ja nisam mogao da se bavim time upravo zbog manjka broja ljudi u redakciji, pa nisam mogao da idem na terene i pričam ljudima, da radim neke edukativne radionice i motivišem.

- Da li je to posao Nacionalnog saveta, zapravo?

To je sigurno posao Nacionalnog saveta, ali ja sam sto posto siguran da Nacionalni savet zaista ne radi svoj posao. To je mahanizam koji treba da očuva kulturu i jezik i da informiše, ali on zaista, bilo iz subjektivnih ili objektivnih razloga, odnosno zato što nema tu mogućnost – ali generalno se ne bavi onim zbog čega je i formiran.

- Do koje mere su nacionalni saveti pod uticajem vladajuće većine?

U velikoj. Trenutno u velikoj.

- Koji su trenutno najveći problem u novinarstvu u Srbiji?

Manjak objektivnosti, cenzura i autocenzura, finansije koje su usmerene ka medijima, takođe. Ali ja mislim da to dolazi zbog cenzure i autocenzure, tako se nekako i stvaraju ti kanali finansija i veliki broj nestručnog kadra.

- Kako bi situacija u medijima mogla da se poboljša? Od čega krenuti?

Od čega krenuti? Ne treba krenuti, treba se samo vratiti na ono početno stanje zbog čega i jesmo. Evo i sama televizija Vojvodine je nekada bila super medij. I radio. Samo da se vratimo na to da radimo normalno naš posao. Da znam da krečim, ja bih krečio, ali ne volim ni čoveku koji dođe da kreči da mu se puno mešam u posao, jer odradiće on kako ja hoću, a da li je to dobro, pitanje je.

- Da li to znači da novinari danas ne mogu da se osećaju slobodno?

Mislim da mogu da se osećaju slobodno i bezbedno, samo je pitanje koliko je vremenski

ograničena ta sloboda (smeh). Nažalost imamo jako mali broj medija koji mogu slobodno da izveštavaju. Čak i oni koji danas slobodno izveštavaju, da budemo iskreni, moraju imati podršku sa neke druge strane.

• **Da li se profesionalni položaj novinarki razlikuje u odnosu na položaj muških kolega?**

Pa razlikuje se, kod nas su žene (smeh) u povlašćenoj poziciji. Mi imamo tri koleginice a nas je dvoje kolega. Šalim se naravno, mislim da sve redakcije gledaju da taj gender balance uspostave što se tiče televizije Vojvodine. Međutim, mi i dalje živimo u patrijarhalnom društvu, gde prividno pričamo o tome da treba da se borimo za prava žena. I dalje su na vodećim pozicijama i visokim funkcijama muškarci koji imaju jako dobru retoriku.

9. Boris Varga: Teško je rađanje slobode u medijima na jezicima nacionalnih zajednica

“Po struci sam novinar, po obrazovanju novinar i politikolog, radim u Novinsko-izdavačkoj ustanovi *Ruske slovo*, koju ću dalje nazivati javnom ustanovom. I imam prethodno iskustvo od 2000. godine u radu kao freelancer, odnosno kao stalni dopisnik BBC-ija na ukrajinskom jeziku, saradnik beogradskog nedeljnika *Vreme*, portala *Al Jazeera Balkans* i još nekoliko medija na srpskom i ukrajinskom jeziku. Znači kao freelancer nešto više od 19 godina.“

• Koji jezik koristite u profesionalnom radu?

Profesionalno trenutno pišem na srpskom, ukrajinskom i možda manje na rusinskom, zato što sam direktor Novinsko-izdavačke ustanove *Ruske slovo*. Direktor sam od 2018. do 2022. Kada mi je bio prvi mandat, i sad, u septembru ove godine mi je počeo drugi mandat.

• Koliko ste zadovoljni poslom koji radite?

Lično sam jako zadovoljan i volim svoj posao. Profesionalno, možda sam manje zadovoljan zato što mislim da je informativna sfera, ne samo u Srbiji, već generalno u svetu, sad prilično haotična i ne bih rekao da sam zadovoljan kako funkcionise, niti kakvo je moje mesto kao novinara sa jedne strane, i direktora sa druge strane u toj sferi.

• A da li se mediji u Srbiji u tom smislu razlikuju od te globalne medijske slike i koje su to specifičnosti kada je reč o medijima u Srbiji, a posebno manjinskih medija?

To zavisi, ako gledamo EU i taj slobodni svet, da, mediji u Srbiji se razlikuju. Pre svega zato što u njemu dominiraju neslobodni, neprofesionalni mediji, mediji koji se ne ponašaju u skladu s Kodeksom novinara Srbije, odnosno bilo kojim opštim kodeksom novinara u svetu. Rekao bih da su mediji samo oni koji poštuju novinarski kodeks. Što se tiče medija na jezicima nacionalnih zajednica, oni su možda još u gorem položaju, jer su često *ispod radara* etičkih i profesionalnih normi.

• Kako se vi finansirate?

Kada je reč o *Ruskom slovu*, javnoj ustanovi, finansira se od strane države kao deo javnog interesa i rekao bih da se više od 80 odsto potreba *Ruskeg slova* finansira iz pokrajinskog budžeta.

• Da li je to dobro rešenje?

Mislim da je to jedino rešenje i da mediji na jezicima nacionalnih zajednica, konkretno *Rusko slovo* i drugi mediji na rusinskom jeziku ne bi mogli drugačije da opstanu. Možda u nekoj *onlajn* varijanti. *Ruske slovo* ima 24 stalno zaposlene osobe i još nekoliko privremeno zaposlenih i to je nešto što je legat socijalističke Jugoslavije, revolucije iz 1945. Nikad ne bi Rusini, niti uz pomoć matične zemlje, a to je još jedna nijansa problema u vezi sa rusinskom zajednicom, mogli sami da postignu takav nivo organizacije i finansiranja. Neman ni informativne zrelosti, a faktički nema ni kapaciteta samoodrživosti medija.

- **Rekli ste da se preko 80 odsto finansira iz budžeta, na koji način dolazite do ostatka potrebnih sredstava i da li manjinski mediji imaju prostora za neke komercijalne prihode?**

Imaju, sve zavisi od tržišta, odnosno brojčanosti zajednice i medija. Mislim da u Vojvodini komercijalnu održivost jedini imaju mediji na mađarskom jeziku. Što se tiče rusinske zajednice, ona je manje brojna, i samim tim ima manje svojih medija, a mediji kao što je *Ruske slovo* nemaju puno prostora za komercijalnu delatnost. Znači, *Ruske slovo*, minimalno prostora ustupa oglašivačima, pa se budžet minimalno pokriva iz oglašavanja, pretplata je dobro naplaćena, ali ona sama nije dovoljna kao prihod. Međutim, postoji jedan drugi način na koji *Ruske slovo* ostvaruje svoje prihode, a to je konkursno finansiranje, kao i sponzorska i donatorska sredstva. Lično sam se zauzeo za popravljjanje situacije sa donatorima i obezbeđivanje sredstava. Međutim, ta sredstva ne idu baš direktno za informisanje na rusinskom jeziku, već, pošto se radi o novinsko-izdavačkoj ustanovi, više idu na izdavačku delatnost. Znači, to nije informisanje u novinarskom smislu, već kulturna sfera izdavaštva – knjige za decu, mlade, naučne knjige, izdavaštvo uopšte. Što se tiče konkursa, *Ruske slovo* najviše učestvuje na državnim konkursima, manje na nekim koje organizuju međunarodne organizacije.

- **A koji su razlozi za slabije učestvovanje na međunarodnim konkursima?**

Nedostatak kapaciteta da se učestvuje na takvim konkursima i nedostatak referenci da se dobiju sredstva na takvim konkursima, kao i nedostatak partnera. Rekao bih i da je to možda i neki konformizam iz javne ustanove, što je negativna strana *Ruske slova*. Mi imamo dobru saradnju sa nevladinim organizacijama, međunarodnim organizacijama i fondacijama, ali više na aktivnostima po pitanju novinarske etike, novinarskih standarda i organizovanja skupova o informisanju. Otvoreni smo za saradnju, ali iz toga budžet *Ruske slovo* ne smanjuje finansijsku zavisnost od države. Naš uspeh u marketing prodaje vlastite produkcije, nije realan prihod, već nešto što liči na plansku ekonomiju iz doba socijalizma. *Ruske slovo* jedino nudi produkciju na rusinskom i prodaje ono što je velikim delom donirano, ali sa ciljem da se uloži u nova izdanja. Na taj način, cene su povoljnije i, primera radi, za tri godine smo prodali 6.500 knjiga. Izdavaštvo je sfera koja je veoma poboljšana, ali ona nema ipak direktne veze sa informisanjem.

- **Dakle, to je uglavnom izdavačka delatnost, a kada se kaže produkcija, ne misli se na novinarski proizvod.**

Da. Mada, mogli bismo reći da je oglašavanje takođe neka vrsta marketinga, na stranicama *Ruske slova* koje opet smanjuje prostor za informisanje. Minimalno je u pitanju oglašavanje, a maksimalno smo, kada je reč o finansiranju, prihodovali od izdavaštva i kulture. Gledajući sa poslovne strane, pojedini urednici rade u i u izdavaštvu i u informativi, znači novinarske poslove, tako da je tu teško napraviti čitku granicu.

- **A da li postoje neki negativni aspekti finansiranja manjinskih medija iz državnog budžeta?**

Da. Država te finansira – država želi da te posredno kontroliše. Ja bih u vezi one biografske dodao jednu stvar za koju mislim da je važna. Jedan sam od retkih direktora javnih ustanova u Vojvodini i Srbiji koji nije povezan sa vladajućom partijom, pa čak i javno kritikujem SNS i predsednika Vučića. Takođe sam jedini direktor *Ruske slova* od uvođenja višestranačja, koji nije angažovan stranački. Izabran sam sticajem okolnosti, u promeni načina izbora rukovodstva

u novinsko-izdavačkim ustnovama. Tokom devdesetih je Pokrajnska skupština kao osnivač birala glavne i odgovorne urednike i direktore NIU *Ruske slovo*, nakon dvehiljaditih je to prebačeno na nacionalne savete i treća faza na upravne odbore. Znači, to su uslovi kada je potpuno oslabila kontrola partokratije tih javnih ustanova. Sada sam izabran u drugi mandat, kao što sam rekao, bez ulaska u vladajuću stranku i bez njene podrške. Čak bih rekao da su se vodeća Napredna stranka i ljudi oko njih prilično protivili da neko poput mene bude na mestu direktora. Kada je reč o konkurisanju i finansiranju *Ruske slova* više je tu u pitanju neki ključ po kome se medijima dodeljuju sredstva. Recimo, poznato je da svake godine Grad Novi Sad, pokrajnska i republička vlada (su)finansiraju određeni broj projekata, u našem slučaju knjiga na rusinskom jeziku. Tako da faktički, niti je moja zasluga, niti je negativan uticaj to što sam došao kao nestranački kandidat da *Ruske slovo* dobije sredstva koja su mu nekako po tom ključu namenjena.

• **A ključ se određuje po brojnosti zajednice?**

Ne bih znao da kažem kako, nije sasvim transparentan taj ključ, ali uz stalnu subvenciju javnog interesa i finansiranje informisanja na jezicima nacionalnih zajednica AP Vojvodina i Grad Novi Sad finansiraju dodatne projekte na jezicima nacionalnih zajednica. S obzirom na to da je naše sedište u Gradu Novom Sadu, to je dodatna mogućnost za *Ruske slovo* da ostvari dodatna sredstva na konkursima.

Ruske slovo je jedno od malog broja pisanih medija na jezicima nacionalnih zajednica koje je ostalo Novom Sadu. Novinsko-izdavačka ustanova rumunske zajednice je u Pančevu, slovačka zajednica se ove godine iz Novog Sada preselila u Bački Petrovac, mađarski pisani medij *Mađar so* je napravio složeniji sistem funkcionisanja u više mesta. *Hrvatska riječ* i *Bunjevačke novine* su u Subotici, ukrajinsko *Ridne slovo* u Kuli.

• **A kada je reč o lokalnim konkursima za informisanje, kakvo je iskustvo? Da li konkurišete s obzirom da se finansirate iz budžeta?**

Ne, najpre iz proste predrasude da su sredstva unapred raspodeljena i da ih nećemo dobiti. Nemamo državno-partijsku vezu i zato ne želimo da gubimo snagu. Poznato nam je iz prakse da su neke naše prijateljske organizacije konkurisale sa raznim projektima na više mesta i da nisu prošli. Više se oslanjamo na ono gde sigurno možemo uspeti. Da su konkursi otvoreni verovatno bismo konkurisali u opštinama Žabalj, Kula, Šid, Vrbas, gde živi rusinska jezička zajednica, jer mi i onako pokrивamo ta mesta.

Druga stvar je da nemamo kapaciteta, nemamo unutar firme osposobljeni projektni tim koji bi konkurisao i na drugim konkursima, recimo na evropskim. Sada učestvujemo kao partneri u jednom evropskom projektu sa *Slobodnim Mađar soom* i njihovom fondacijom. To je prvi evropski projekat na kome radi *Ruske slovo*. Oni u novembru pišu ovaj projekat u novembru, a mi smo obezbedili prostor za to. Treći problem je – upravo taj prostor u novinama. *Ruske slovo* ima 40 strana, izlazi nedeljno i tu nema puno mesta.

“Mi novinari ipak imamo važnu misiju, kada si svestan da se boriš za neko bolje društvo, za profesiju, za mir, istinu.”

- **Imate li saznanja kako se troše ti lokalni budžeti namenjeni medijima i da li je u redu da dobijaju mediji koji imaju nacionalnu pokrivenost?**

Upravo ovo što ste rekli, mi ne konkurišemo zbog predrasude da sredstva za koja bismo mi mogli da apliciramo i da pokrivamo te sfere, u stvari preuzimaju tabloidi i mediji sa nacionalnom pokrivenošću. Tako da nemam predstavu ni kako se realizuju ti projekti, znam da su u pitanju prilično velika sredstva, ali i ne želimo da konkurišemo zajedno sa nekim gde u startu nemamo šansu, jer, javna je tajna, da su ti tabloidi paradržavni mediji.

- **Da li u informisanju na rusinskom jeziku postoje fantomski mediji koji se formiraju samo zato da bi učestvovali na lokalnim konkursima i dobili sredstva?**

Koliko ja znam, ne. Ima oko 14.000 Rusina, po zadnjem popisu iz 2011. Očekivalo se da će decentralizacija informisanja i dostupnost internetu heterogenizovati scenu, ali portali ili podkasti koji su se pojavljivali brzo su odustajali od toga. Znači, osim medija koje finansira država, vi nemate na vojvođanskom rusinskom jeziku nezavisne medije kao što je recimo *Storyteller* Vladimire Dorčove Valtnerove na slovačkom. Ne postoji nešto slično na rusinskom jeziku, koji bi nezavisno konkurisali za sredstva.

- **A zavisnih?**

Svi su zavisni, čak i *Ruske slovo* je zavisno od države (smeh).

- **A privatnih?**

Nema, da je neko finansiran od strane neke firme ili privatnog kapitala da napravi svoj glasnik. Ne.

- **A čime je to uslovljeno, brojnošću ili potrebom? Kako to objašnjavate?**

I brojnošću i potrebom podjednako, ali možda i objektivnim okolnostima a to se opet svodi na brojnost korisnika na rusinskom jeziku. Vojvođanski rusinski jezik (zvanično bačvansko-sremski rusinski) govori se jedino u Vojvodini. Postoji pet varijanti rusinskog jezika, neki Rusini se međusobno i teže razumeju, posebno kada se čita informacija. Recimo Rusini u Zakarpstskoj oblasti ili na Lemkovini i ovi vojvođanski bi se minimalno razumeli, a čitali još teže. Tako da razlika u varijantama stvara barijeru i smanjuje interesovanje jednih Rusina za druge. To smanjuje i komercijalno interesovanje, a ne postoji ni geopolitički interes velikih igrača da u sred Evrope, gde su najviše etnički koncentrisani Rusini, podrži emancipaciju najmlađeg preporođenog naroda nakon rušenja Berlinskog zida. Inače je pojava Rusina nakon pada SSSR-a bio fenomen koji su države Srednja Evrope različito tretirale i to je izazivalo kontroverze. Sada još ruski agresivni faktor i rat u Ukrajini rusinsko pitanje za čas može da pretvori u osetljivo. Region porekla vojvođanski Rusini zovu Gornjica (gornja zemlja, Slovačka, Poljska, Ukrajina, Rumunija i Mađarska), kao društveno-kulturno područje Rusina. To područje nije govorno jedinstveno, a dugi proces jezičke primene i prakse nakon kodifikacije varijanti rusinskog jezika još traje. Na kraju, identiteski nesporazum Rusina sa Ukrajinom i ukrajinskim identitetom u uslovima rata potpuno otežava svaku inicijativu za panrusinskim medijima. Nedavno se pojavio jedan američki rusinski portal za kulturu <https://rusynsociety.com/>, američkog vlasnika. Vojvođanski Rusini, posebno mlađa generacija, piše za

njega, a pristojni su i honorari, što je takođe važna motivacija. Dobro je da postoji konkurencija *Ruskem slovu*, ali se i na tom američkom portalu vidi da je svaka rusinska zajednica okrenuta sebi i svom jeziku, odnosno da ipak postoji ta jezička barijera.

• **Da li ste nailazili na situaciju da neki oglašivači ne žele da se oglase zbog uređivačke politike ili su vam poznati slučajevi drugih medija koji su imali takve probleme? Da li postoje podobni mediji na koje oglašivači dolaze i oni koje zaobilaze?**

Nismo imali takvog iskustva. Razlog je jednostavan, kao što sam rekao, mi nemamo prostora za reklame. Odlučili smo da nam je važniji prostor za informisanje. Čak i kada postoje veće reklame, recimo za Sajam, gledamo da ne ugroze prostor namenjen za informativu.

• **A da li ste imali slučaj da neko povuče oglašavanje zato što nije zadovoljan pisanjem?**

Ne.

• **A na koji način bi sistem finansiranja iz budžeta mogao da se unapredi?**

Postoje dve stvari u funkcionisanju javnih novinsko-izdavačkih ustanova na jezicima nacionalnih zajednica koje je neophodno rešiti. Prvo je da se garantuje stabilno i kontinuirano državno finansiranje tih ustanova kao javnih servisa na jezicima nacionalnih zajednica. Drugo je da se stvore uslovi za njihovo nezavisno i autonomno funkcionisanje. A to znači da ne budu pod državnom, partijskom i kontrolom nacionalnih saveta.

Novinsko-izdavačke ustanove na jezicima nacionalnih zajednica su komplikovano definisane kao korisnici budžetskih sredstva, čime država uvek može da smanji obim finansijske podrške. Po pitanju vlasništva i upravljanja, *Ruske slovo* ima svog osnivača koji imenuje dve trećine sastava upravnog odbora, čime kontroliše ustanovu. Samo trećinu sastava upravnog odbora *Ruske slova* predlaže kolektiv, odnosno direktor.

Od 2018. za vreme izrade Medijske strategije u Srbiji, tražili smo da tu gde su osnivači država i nacionalni saveti, da se napravi takozvani tripartitni sistem upravnih odbora. Tri člana da predlažu novinsko-izdavačke ustanove, tri nacionalni saveti i tri šira zajednica. Takav predlog nije prošao, jer su najviše bili protiv predstavnici iz mađarske zajednice. Nacionalni saveti nisu hteli da se odreknu moći upravljanja nad medijima i to nije prošlo, ali je u Medijskoj strategiji u Srbiji prošla samoreglativa. I onda smo zajedno s NDNV-om i OEBS-om 2018. napravili Interni etički medijski kodeks. Rusinska zajednica, odnosno *Ruske slovo* i Nacionalni savet Rusina (njegov Odbor za informisanje) prvi su u Srbiji 2019. usvojili takvu samoreglativu između medija i osnivača. Kodeks se odnosio na dva glasila unutar ustanove, nedeljne novine *Ruske slovo* i *Rutenpres* kao dnevnu agenciju i onlajn medij.

Napisali smo Kodeks sa medijskim ekspertima i Odborom za informisanje Nacionalnog saveta rusinske nacionalne zajednice i sve je to bilo prilično dobro prihvaćeno. Politički bi verovatno bilo kao predlog odbačeno, da nije bilo bar malo pluralnosti u tom sazivu Nacionalnog saveta. Posebno, resor informisanja koji je listi nezavisne orijentacije i oni su razumeli važnost tog dokumenta i samoregulative. Predsednik Odbora za informisanje odmah je rekao da je to pionirski i progresivni korak u Vojvodini. I u stručnoj administrativnoj službi Nacionalnog saveta Rusina, prepoznali su u Kodeksu korak napred u stepenu razvoja demokratičnosti te

najviše samouprave kod Rusina. Međutim, siguran sam da lista iza koje stoji vladajuća napredna stranka ne bi potpisala Interni etički medijski kodeks da su razumeli i znali šta on u suštini predstavlja. Manji problem je bio u primeni profesionalnih novinarskih standarda, ali veći oko kadrovskih rešenja u redakciji i ustanovi. Javna ustanova u Srbiji, a posebno kada je u pitanju informisanje, isključivo je partijski plen.

Nastao je jedan pravi rat oko kadrovskih rešenja. Prošle godine, *Ruske slovo* je imalo situaciju gde je za glavnu i odgovornu urednicu nedeljnika bila izabrana supruga predsednika Nacionalnog saveta Rusina. Odmah je u javnosti reagovao i Sud časti NDNV-a upozorenjem da je ugrožena autonomija *Ruske slova*. To je izazvalo trajnu nestabilnost u *Ruskem slovu*, koja se oseti i do danas. Ali ta raznolikost u razumevanju i tumačenju Kodeksa i profesije je, u stvari, ispitivanje stabilnosti ustanove i nas kao profesionalaca.

Druga priča je da li su zaposleni u redakciji i kolektivu svesni značaja, odgovornosti i uticaja koju tim Kodeksom dobijaju. Čak je postojala kritika od strane Upravnog odbora *Ruske slova* da se firma vraća u fazu nekog novog samoupravljanja. Iskreno, iako je to bilo cinično rečeno na sednici UO, u samoupravljanju ne vidim ništa loše, mada ga mi nazivamo *autonomijom* kakvu imaju naučni instituti i fakulteti da se sami, nezavisno od države, organizuju. *Ruske slovo* nije EPS, tu se radi o pitanjima sloboda. Slobodi govora koja je davno definisana poveljama o ljudskim pravima i raznim novinarskim kodeksima. Istina je i to da postoji rizik da Interni etički medijski kodeks u oblasti kadrovanja preraste u nadglasavanje u društvu prijatelja.

- **A zašto kolektiv nije u potpunosti svestan značaja kodeksa?**

Mislim da opšta atmosfera u društvu u Srbiji, pad slobode medija i ružiranje demokratskih institucija, utiče i na slobodu izražavanja u *Ruskem slovu*. Postoji ta autocenzura i praksa nezameranja, posebno u zajednicama gde se svi znaju. Tu je i egzistencijalni strah od gubitka posla, koji postoji u svim javnim ustanovama u Srbiji. Kao direktor, trudim se da radim onako kako smo učili na studijama, da se menadžer ne meša u rad uređivačke politike urednika. Lično ohrabrujem novinare da pišu slobodno, otvoren sam da mi kažu ako trpe spoljne ili unutrašnje pritiske, ali nekako osetim to suzdržavanje da se piše slobodno. Tipičan slučaj je bio na nedavnoj proslavi 50 godina časopisa *MAK* za mlade, jedan od bivših urednika tog časopisa rekao je da je “nekada, postojala novinarska sloboda, krajem osamdesetih, početkom devedesetih, mogao si da kažeš mnogo otvorenije nego sad”. Pitao sam ga: “Zašto sad ne možeš, ko to sprečava tebe? Ja sam direktor, pa te pitam, zaposlen si u ovoj firmi”. A on se pravdao: “Pa nije, ja sam samo mislio...”. Znači postoji neka *samokočnica* u društvu u kojem živimo, postoji kočnica u kolektivu u kome radiš. Postoji i druga stvar, a to je konformizam javnog preduzeća, javnih firmi, to treba reći. To je to prokletstvo društvenih firmi gde i dalje postoji moto: “Zašto bih se ja zamerao, zašto bih ja sad pisao o nekoj privatizaciji i imao problema sa nekim lokalnim moćnicima?”. “Sačekajmo da to odrade mediji sa nacionalnom pokrivenošću, pa ćemo i mi možda za njima. Zašto bi se zamerali moćnicima državnim i privatnim, od toga mi i onako ne zavisi plata”. To je to teško rađanje slobode, profesije, demokratije u medijima na jezicima nacionalnih zajednica.

- **Da li je autocenzura izraženija u medijima koji izveštavaju na manjinskim jezicima zbog tog straha, odnosno da li je strah izraženiji u manjinskim zajednicama?**

Jeste, izraženiji je. Novinari koji rade na jezicima nacionalnih zajednica u Vojvodini

nemaju alternativu pri izboru novog posla na maternjem jeziku i zato im je sužen prostor izbora ukoliko se konfrontiraju. Tu je još važan pomalo segregativni pristup profesionalne sredine, da je novinarstvo na jezicima nacionalnih zajednica – „manjinsko novinarstvo“. Postoji tu jedan stigmatičan pečat za sve etničke manjine – „manjinac“. To je intelektualno kastalni pristup, za razliku od drugih manjina, političkih, kulturnih. Ono rađa jedan getoizovan sistem etničkih manjina, za koji su podjednako svi krivi u društvu. Takav pristup podriva profesionalno samopouzdanje, jer se misli da je novinarstvo na jezicima nacionalnih zajednica „manje vredno“. Dobro je da je NDNV uveo nagradu za interkulturalno, regionalno i višejezičko novinarstvo, jer je to veoma važan impuls koga dugo nije bilo. Ranije su prorežimske institucije i organizacije nagrađivale novinare koji rade na jezicima nacionalnih manjina i to je još bila dodatna stigma. Faktički, ljudi koji pišu na više jezika i trebalo bi da su mostovi među kulturama, posebno u Vojvodini, oni su kao na slepom koloseku. A ima tu imena koji i danas u Vojvodini vode bitke protiv svih vrsta vetrenjača.

To je ponovo taj konformizam i u finansijskom smislu, konformizam državnog posla, kome su podložni novinari iz nacionalnih zajednica. Dok se drugi novinari bore ne samo za bolje plaćeni posao po kapitalističkom modelu zapošljavanja, već i za lični integritet, ovi drugi su u jednoj vrsti ušuškanosti. Tu je stalni posao, ugovor na neodređeno vreme i tako do penzije. Između te dve krajnosti često je provalija. A bilo je ranijih ideja da se mediji na jezicima nacionalnih zajednica takođe privatizuju. Pa to bi bila veća katastrofa od poslednje privatizacije lokalnih medija u Srbiji. Verovatno nijedan ne bi preživeo, možda pojedini na mađarskom jeziku jer već imaju samoodrživ model, ali i brojnu auditoriju. Rusinska zajednica sa 14.000, po popisu iz 2011. godine, ne može da stvori samoodrživi medij, a uz to još se spori oko pitanja matične države. Ipak, ima unutar Ruskeg slova pojedinaca koji čekaju da još više zaživi taj Interni etički medijski kodeks, spremni su i hrabri da iskorače iz zone pomenutog komfora. Siguran sam da ima i tih koji će krenuti za njima. Još jedan uspeh ovog kodeksa je da mi sada na izborima za nacionalne savete nemamo skoro nijednog novinara iz *Ruskeg slova*, nisu više na listama kao ranije. Svesni su izričitog stava kodeksa da novinari ne smeju učestvovati u političkom procesu, a to je već jedan korak u rađanju profesionalnih i etički svesnih medija kod rusinskojezičkih građana Srbije. Istovremeno, to je i želja da direktor prestane da vas bombarduje o važnosti poštovanja Internog etičkog medijskog kodeksa (smeh).

• **Kako se reflektuje uticaj dominirajuće politike u Srbiji na rad *Ruskeg slova* i ostalih manjinskih medija?**

Reflektuje se ali indirektno, zato što je vlast uništila opoziciju pa nje na lokalnu faktički ni nema. Ako imate po mesnim zajednicama toliko kandidata koliko se bira mesta, vi nemate opoziciju. Posebno po opštinama, manjim mestima, selima, ne postoji skoro opozicionih aktivnosti ili su one smanjene ili su paraopozicione, najbolji je primer LSV-a. Ili su podele unutarstranačke, unutar monolita i kompetencija se vodi među liderima, pa se onda nešto sazna, poput jednopartijskih sistema, kao u Kini, Rusiji, kao i u, nažalost, Komunističkoj partiji SFRJ koja je ipak bila daleko pluralnija nego naprednjački režim.

• **A na samo informisanje, kada se slažu vesti, da li mora biti Vučić?**

Ne, ne. Lično sam zvao Novinarsku novosadsku školu i profesorku Dubravku Valić Nedeljković da se izvrši monitoring *Ruskeg slova* i agencije *Rutenpres*. I ja mislim da se ne bi postideli rezultata, ali se ne bi ni puno čime imali pohvaliti, jer ima tu stvari koje bi se moglo

mного bolje profesionalno odraditi. Ipak, optimista sam i mislim da je sve to u razvoju, kao sloboda koja se rađa. Ipak, mislim da je *Ruske slovo* u procesu sticanja medijske slobode i videćemo kako će biti posle izbora novog sastava nacionalnog saveta, posle oktobarskih izbora (2022). Na tim izborima u sastav Nacionalnog saveta Rusina učestovalo je više listi, njih pet, i tu ipak postoji neki potencijal za pluralnošću, videćemo koliko će ona u praksi biti realna. Mislim da je prošli saziv bio pogodan za *Ruske slovo*, zato što je unutar Nacionalnog saveta bilo liderskih kompetencija. U takvom slučaju vertikalna ima manje želje da kontroliše svaki kutak vaše duše i manje se bavi slobodom medija. Ipak, *Ruske slovo* to nije dobro iskoristilo, u izdanjima se isprate sva dešavanja, ali nema složenih analitičkih žanrova. Nema hrabrih analiza.

• **Koliko su mediji koji izveštavaju na srpskom jeziku zainteresovani za dešavanja u manjinskim zajednicama?**

Skoro ništa. Dođu, obiđu *Ruske slovo* u Novom Sadu zato što su dobili neki projekat, naprave prilog i odu. Nema tu aktivne interakcije. Kako je Vladimira Dorčova Valtnerova dobro rekla za *FoNet*, “nacionalne zajednice su zanimljive kada je reč o incidentima”. Međutim, nemam ja tu nekih očekivanja, ne mislim da je to niti dobro, niti loše. Prosto, to je drugi format. Mediji na jezicima nacionalnih zajednica su po svojoj prirodi lokalni, pokrajinski medij i imaju svoje potrebe. To ne treba mešati sa nezainteresovanošću “na srpskom jeziku” za “manjine”. *Ruskem slovu* su važniji neki drugi prioriteti od onih koji su recimo sa nacionalnom pokrivenošću i to nema veze sa pitanjem manjinskih zajednica. Inače se mediji sa nacionalnom pokrivenošću malo adekvatno bave potrebama manjih sredina u Srbiji.

“Od kako je počeo rat u Ukrajini, 24. februara ove godine, prilično redovno dobijam pretnje.”

• **Da li ste nekada bili izloženi pretnjama, uvredama, nasilju? Da li je bila ugrožena bezbednost?**

Da, meni lično jeste. Ne u *Ruskem slovu*, već kao novinaru *freelanseru* na srpskom i na ukrajinskom jeziku i kao dopinmiku *BBC-ija*. U konfliktnim i postkonfliktnim društvima to se događa i to je na neki način neprijatan deo posla. Od kako je počeo rat u Ukrajini, 24. februara ove godine, prilično redovno dobijam pretnje. Uglavnom su te pretnje napisane u direktnim porukama preko Facebooka. Pojedine pretnje su iz neposrednog okruženja, imao sam u svom liftu flomasterom ispisano “Z”, simbol ruske agresije na Ukrajinu i mislim da je to bilo meni lično upućeno. To je ista ekipa i isti rukopis koji je ranije crtao kukaste krstove i imena ratnih zločinaca, Ratka Mladića.

• **A na koji način ste reagovali?**

Za sada sam u konsultaciji sa advokatima. Ne bih želeo da zakasnim u vezi prijave, zbog bezbednosti porodice, a ne bih hteo ni da preuranim da ne bih pravio senzaciju od toga. To je kao u onoj priči o pastiru i vukovima, jer mi na neki način dižemo ulog u proceni koliko smo stvarno ugroženi. Od osam upućenih pretnji, dve su bile prilično agresivne i jesu za Odeljenje za visokotehnološki kriminal. Evo poslednja pretnja je bila prekjuče, posle jednog teksta, obično tekstovi su na *Al Jazeera*, *Autonomiji* ili *Novom magazinu*, mislim da ih je to izazvalo. A dešava se i nakon gostovanja u medijima u regionu, posebno u crnogorskim medijima.

- **A pre rata u Ukrajini, da li su se dešavale slične situacije?**

Bilo je ali isto kada su neka ratna zbivanja, uzavrela, kada je bio Majdan u Ukrajini 2013/14, aneksija Krima i tada je bilo nekoliko pretnji, ali manje nego sada. Mislim da sam se i manje pojavljivao u medijima, manje sam pisao, jednostavno ta frekventnost, vidljiviji ste i onda vas traže preko Facebooka i to im daje mogućnost direktne komunikacije, uputiti najgoru pretnju. Tanke su tu linije i granice gde je ugrožavanje bezbednosti i kada treba da se reaguje, ali ipak mislim da je od reči do dela svega jedan korak. Tu su i lažni profili. Arhiviram sve, obično napravim printscreen. Nešto objavim javno na svom profilu. Napasnici prate i onda povuku ili izbrišu poruku, ugase profil.

- **A kakav je osećaj kada pročitate?**

Pa (uzdah), ja sam prestao da se bojim. I to je takođe opasno, da se naviknemo na pretnje i nasilje. Ipak smo svi dugo u ratu, ja nekako od maloletstva, od '91. godine kada sam imao 16 godina, prihvatio sam to i prestao da se plašim. Davno bih napustio državu da je u pitanju samo plata, mi novinari tu ipak imamo važnu misiju, kada si svestan da se boriš za neko bolje društvo, za profesiju, za mir, istinu. Za bolju državu. Međutim razmišljam i o tome da ne bude kasno i da mi neko ne kaže "ako su ti pretili, šta si čekao do sad?". Evo, tu sam na liniji i čekam bez paranoje i uz konsultaciju pravnih stručnjaka kada je taj momenat da se prijavi. Ne bih želeo da budem isti pastir, da vičem "Ljudi, idu vuci!", pa kad stvarno krenu vuci da vidim da li će neko pomagati. Ta priča mi je stalno u ušima. Ali to i jeste cilj tog novog autoritarizma, naprednjačkog stabilokratskog. Da one koji drugačije i kritično misle drži u strahu, neizvesnosti, dilemi... nestabilnosti.

- **Da, zato što dolazi do neke vrste normalizacije.**

Da. Pogotovo što postoji neki ironično-cinični stav prema takvim stvarima, prema pretnjama.

- **A u okruženju, da li znate za iskustvo saradnika, drugih novinara, da je bila ugrožena bezbednost? I da li postoji profil nekih osoba koje su više ugrožene?**

Mislim da su žene. Kod nas prevladaju novinarke i mislim da, ako postoji autocenzura, sad izvinite na izrazu, ona proizilazi takođe iz te bezbednosti, polne. "Čekaj, ja sam majka možda neko može direktno da ugrozi moju porodicu, neću izazivati". Ne bih hteo da bilo koga diskriminišem, ali mislim da je ženski pol osetljiviji na to pitanje "da li ću ja sad da napišem da je neki privatnik privatizovao pola sela". Ne mislim da je to eksplicitna, ali jeste na neki način autocenzura. Mada, kod svih podjednako postoji strah da se ne ulazi u neki rizik, zameranje ili ugrožavanje vlastite bezbednosti. Mislim da nam je agresivno društvo, koje odmah reaguje pretnjom, svađom, pritiscima.

- **A to je u stvari prevencija da ne dođe do ugrožavanja ili zbog ličnog iskustva?**

Mislim da je prevencija, da se ne izazove vlastito ugrožavanje bezbednosti. Mislim da se od toga sklanjaju novinari. Imali smo ranije teme koje su mnogo izazivale i nervirale političare. Danas je to sve ređe...

- **Kako ocenjujete reakcije nadležnih institucija u slučajevima kada su učestale pretnje i kada je ugrožena bezbednost novinara i novinarki?**

Mislim da država reaguje selektivno, ali u stvari je to veoma licemerno. Hipokrizija je u tome da se ne otklanja uzrok, a država je često ta koja stvara napetu atmosferu u društvu. Brankica Stanković, koja je pod zaštitom države, države koja ne želi da se obračuna sa kriminalom na tribinama, najeklatantniji je primer toga. To je model, primer kako političar, od predsednika države do poslednjeg čoveka u nekoj lokalnoj samoupravi i mesnoj zjednici, treba da se odnosi prema medijima i novinarima. Svi u verikali vlasti, ali i društvu, prate kako će Vučić i stranka da se odnose prema medijima i novinarima. To je žuto svetlo za verbalni a često i fizički obračun sa novinarima. Za “paljenje kuće”. Mislim da novinarska udruženja dovoljno rade, reaguju, ali mislim da bi trebalo možda još više da edukuju same novinare kako da reaguju na pretnje. Evo sad na mom primeru, ja ne znam kada bi trebalo da prijavim. Pravnik će reći “kada se vi osećate da treba”. Ja ne znam konsekvence, kada će neko u MUP-u da kaže “nema osnove, što nas zovete?” ili pak “šta ste do sada čekali?”. Da novinari oseće kada je taj momenat da treba da reaguju, kako da se zaštite. Ali kako se zaštititi od agresije u društvu? Kada autokratskim izjavama probudiš i podstičeš agresiju prema medijima i novinarima, najčešće nezavisnim. Tu moraju da se umešaju demokratske naddržave, poput EU ili međunarodne organizacije. Takođe, mislim da nam treba registar napada na novinare, da znamo šta se dešava, jer mi dobijamo informacije kao deo nekih opštih izveštaja lokalnih udruženja novinara, Reportera bez granica ili *Freedom house-a*. Mislim da bi nama trebao neki uvid barem u pravosnažne presude napada na novinara. Prateće komentare. U slučaju Brankice Stanković država je ta kojoj odgovara da ima nekog koga će da štiti od same sebe. Da prikaže kao primer – “da li vam to stvarno treba?”. To je poruka koju država šalje svima.

- **A da li je to jedan od razloga zašto se premišljate da li prijaviti napade?**

Da. Ona priča o pastiru je tu paradigma. Kada krenete, treba vuk da se uhvati. Ali i on je tu da država pokaže da je jaka i da nas od njega brani. Piroman i vatrogasac, istovremeno. Ne ostaje nam ništa drugo, već da se nasilnik izvede pred lice pravde i da slavimo pobjedu, dobru vlast i pravnu državu. To je deo stabilokratije koju toleriše Zapad. EU treba tu simulaciju demokratije i pritisak na novinare u Srbiji ozbiljnije da tretira.

- **Da li imate utisak da su novinari i novinarke iz manjinskih zajednica u lošijem položaju u odnosu na one koji rade u medijima koji izveštavaju na srpskom jeziku?**

Jesu. Jesu. Mislim da to sve zavisi od države, stanja demokratije i sloboda u jednoj državi. Srbija nije primer dobre demokratske tranzicije i razvoja, mi imamo pad demokratskih sloboda, sloboda medija. Znači i *Ruske slovo* je deo toga. Postoji još jedna stvar koja je veoma važna, a to je prostor bivše Jugoslavije, koji je postkonfliktan, jedan prostor koji je uvek imao titularne nacije, gde je jedna nacija uvek važnija od druge. Gde je građansko uvek u senci nacionalnog. Gde su počinjeni zločini po etničkom ključu, gde nije bilo suočavanja s prošlošću, gde nisu priznati zločini. Gde se ne kažnjava negiranje presuda za ratne zločine Tribunala UN-a. To se dvojako odražava, mediji na jezicima nacionalnih zajednica su tu pežorativno svrstani kao “manjinci” pa čak i u veoma liberalnim krugovima. Oni su nešto što je manje pouzdano, manje važno. S druge strane i manjinski mediji isuviše očekuju da budu nekako posebno tretirani i uvaženi. Da su “beli medvedi” koje svi moraju “čuvaju”. Tu nastaje ta frustracija, zatvorenost, rekao bih čak “manjinski nacionalizam”, odnosno da postoji nešto što je – “rusinska stvar”. Da

“ne treba na većinskom nivou pokazivati svoj prljavi veš”, a to su nam rekli kad smo počeli da se bavimo Internim etičkim medijskim kodeksom u *Ruskem slovu*. Pojedini novinari koji pišu na rusinskom prilično su poznati kao autori i na srpskom jeziku. U vezi sa tim zidovima između zajednica i jezika naveo bih jedan veoma zanimljiv primer, a to je jedan autor proze i romana na rusinskom jeziku, Ivan Međeši, koji je 2019. godine u Slovačkoj dobio prestižnu nagradu Fondacije “Anasoft litera”, pandam NIN-ovoj nagradi, za najboljeg slovačkog pisca. On živi tu, u rusinskom selu Ruskom Krsturu, i za to na prostoru BHSC zna jako malo ljudi. Međeši je i 2022. ponovo ušao u top pet najboljih za istu književnu nagradu. Iako se literatura na BHSC jezicima smatra jakom, ne postoji tu interesovanje za jednim takvim autorom kakav je Ivan koji bi preveden mogao biti deo te literature.

- **Da, ali to više nije pitanje nečega što je važno za manjinsku zajednicu već i šire.**

Tako je, za Srednju Evropu. Pisali smo o tome u *Ruskem slovu*, preveli članak za *Autonomiju*, odnosno *Peščanik*. Čak je i *Politika* bila u jednom momentu zainteresovana, ali su odustali. Snimio je RTS jedan prilog o Ivanu Međešu ne kao autoru, već o pripadniku rusinske manjinske zajednice. Te naše etničke kaste i barijere u našim glavama, istovremeno su i bedemi u našoj kulturi. To je strašno, nekako žalosno, jer mi uvek govorimo da smo multikulturalni, interkulturalni. Nismo. Taj primer Međešija je *par excellence*.

“Vojvodina je odavno mutirani multinacionalizam.”

- **A da li imate utisak da iz tog razloga dolazi i do neke vrste autogetoizacije manjinskih zajednica?**

Da, to je nešto što je prihvaćeno kao norma, rečeno nekim jezikom društvene surovosti, manjina je prihvatila da je manjina i ne čini dovoljno da se to promeni a većina se manje interesuje jer smatra da je manjina manje važna. Eto, ja sam prilično sve vreme dok sam radio za BBC saradivao sa *Ruskim slovom*, pa sam video tu razliku, kada se pojavljujete kao novinar manjinski ili kao novinar *BBC-ija*. To su planetarne razlike, oseti se, ali oseti se i taj kompleks koji prave manjine same o sebi i nepoverenje koje između ta dva sveta postoji. To je, u stvari, nedostatak građanskog društva u Srbiji. Vojvodina je odavno mutirani multinacionalizam. Treba raditi na dobrom društvu, na kulturnoj razmeni, građanskim vrednostima. Interkulturalnost je sada samo pojedinačni entuzijizam, a ne deo tradicije i kulturne prakse.

CIP - Каталогизacija u publikaciji
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

316.774(497.113):336.1

LOKALNI novinari diskriminisani, medijski konkursi u službi propagande [Elektronski izvor] : analiza finansiranja medija u multietničkim sredinama / [publikaciju pripremili Smiljana Milinkov, Branka Dragović Savić, Veljko Milić]. - Novi Sad : Nezavisno društvo novinara Vojvodine, 2022

Način pristupa (URL): <https://www.ndnv.org>. - Opis zasnovan na stanju na dan 12.12.2022. - Nasl. sa naslovnog ekrana.

ISBN 978-86-88303-33-0

a) Медији - Финансирање - Војводина б) Локални медији - Дискриминација - Војводина

COBISS.SR-ID 82524681